ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet ÖZER

AKSARAY İLİ KENT MERKEZİNDEKİ ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİ MİRASININ İNCELENMESİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

ADANA-2017

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AKSARAY İLİ KENT MERKEZİNDEKİ ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİ MİRASININ İNCELENMESİ

Mehmet ÖZER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Bu Tez 21/12/2017 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile Kabul Edilmiştir.

…….	…….	…….
Prof. Dr. Duygu SABAN	Doç. Dr. Serpil ÇERÇİ	Yrd. Doç. Dr. Bahtiyar EROĞLU
DANIŞMAN	ÜYE	ÜYE

Bu Tez Enstitümüz Mimarlık Anabilim Dalında hazırlanmıştır.
Kod No:

Prof. Dr. Mustafa GÖK
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AKSARAY İLİ KENT MERKEZİNDEKİ ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİ MİRASININ İNCELENMESİ

Mehmet ÖZER

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

Danışman : Prof. Dr. Duygu SABAN
Yıl: 2017, Sayfa:166
Jüri : Prof. Dr. Duygu SABAN
: Doç. Dr. Serpil ÇERÇİ
: Yrd. Doç. Dr. Bahtiyar EROĞLU

Bu çalışmada 1920 yılında il olan Aksaray'da Erken Cumhuriyet döneminde inşa edilmiş resmi ve idari amaçlı mimari ürünlerin özellikleri, bu yapıların tarihi çevre ile ilişkileri ve konumları, restorasyon aşamaları, önceki ve şimdiki durumları incelenmiştir. Çalışma kapsamında ulaşılabilen eski fotoğraflar, yapılara ait rölöve çizimleri, restorasyon ve restitüsyon projeleri ile arşiv taraması sonucunda elde edilen belgeler kullanılarak içerik analizi yapılmıştır.

Tez kapsamında incelenen ve Aksaray İli kent merkezinde yer alan yapıların, inşa edildikleri dönemde etkili olan 1.Ulusal Mimari Akımı'nın karakteristik özelliklerini barındırdıkları tespit edilen araştırma sonucunda, Aksaray kent merkezindeki Erken Cumhuriyet Dönemi yapılarının aynı zamanda özgün yerel özellikler de barındırdıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aksaray İli, Erken Cumhuriyet Dönemi, Mimarlık, 1.Ulusal Mimari Akımı

ABSTRACT

MSc THESIS

AN EXAMINATION ON ARCHITECTURAL HERITAGE OF EARLY REPUBLICAN PERIOD IN THE CITY CENTRE OF AKSARAY

Mehmet ÖZER

ÇUKUROVA UNIVERSITY
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

Supervisor : Prof. Dr. Duygu SABAN
Year: 2017, Page:166
Jury : Prof. Dr. Duygu SABAN
: Assoc. Prof. Dr. Serpil ÇERÇİ
: Asst. Prof. Dr. Bahtiyar EROĞLU

This study examines the official and administrative architectural heritage that were built during the Early Republican Period in the city of Aksaray, which was defined as a province in 1920. The study focused on architectural features, contextual characteristics and restoration processes of the selected buildings. In order to undertake the examination old photos, surveys, restoration and restitution projects of the buildings are used as well as archival records, and content analysis was conducted.

The examination revealed that Early Republican examples in the city centre of Aksaray reflected the characteristics of the 1st National Movement which was effective then. The study also revealed that the buildings included local architectural features that can be considered unique.

Key Words: The City of Aksaray, Early Republican Period, Architecture,1st National Architectural Movement.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Anadolu'da on bin yıllık geçmişiyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Aksaray'da Cumhuriyet döneminde inşa edilmiş eğitim, sanayi ve idari mimari ürünleri incelemektir. Aksaray'ın 1920 yılında il olmasıyla birlikte şehirde hızla imar faaliyetleri başlamıştır. Tez kapsamında incelenen eserlerin yapım tarihleri 1920-1930 yılları aralığındadır. Bu tarih aralığı, dönem itibariyle ülkeyi etkisine alan I. Ulusal Mimari Akımı'nın öncülüğünde mimari yapıların inşa edildiği dönem olduğundan söz konusu akımın Aksaray'daki yapılar üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

Aksaray ilinin Selçuklu döneminden itibaren kent merkezini şekillendiren, günümüzde kalıntıları kalmayan ancak tarihi belge ve araştırmalarda varlığı ispatlanan Kaleiçi ve bitişiğindeki Cumhuriyet dönemi yapılarının mimari özellikleri, bu yapıların tarihi çevre ile ilişkileri ve konumları, yapıların gördüğü Restorasyon aşamaları, önceki ve şimdiki durumları fotoğraf, rölöve, belge ve projelerle incelenmiştir.

Araştırma kapsamında; kamu binası, eğitim kurumu ve sanayi yapısı olmak üzere üç farklı fonksiyondaki dokuz adet yapı ele alınmıştır. Bu yapılar:

1-Aksaray İdadi Mektebi, Cumhuriyet Mektebi (Orta Mektep, Aksaray Lisesi) Yapım yılı: 1923-1926

Bodrum üzeri iki katlı, yığma taş duvar tekniğinde inşa edilen yapı, I. Ulusal Mimari Akımı'nın etkisinde kat planları ve giriş cephesi simetrik olarak tasarlanmıştır.

2- Aksaray İl Halk Kütüphanesi

Yapım yılı: 1924-26

Bodrum üzeri tek katlı yığma taş duvar tekniğinde inşa edilen yapının planı simetrik tasarlanmamış, fonksiyona göre serbest plan şemasında yapılmıştır.

3-Aksaray Azm-i Milli T.A.Ş. Un Fabrikası

Yapım yılı: 1924-26

2 Bodrum üzeri 4 katlı, dikdörtgen plan şemalı, Un üretimi amacıyla Alman teknolojisiyle inşa edilen sanayi yapısıdır.

4-Aksaray Vilayeti Hükümet Konağı

Yapım yılı: 1927-29

Kent merkezinde Atatürk anıtının da yer aldığı Hükümet Meydanındaki 3 adet yapının ortasında yer almaktadır. Bodrum üzeri 3 katlı, I. Ulusal Mimari Akımı'nın etkisinde kat planları ve giriş cephesi simetrik olarak tasarlanan bina 2014 yılında onarılmıştır.

5-Adliye ve Jandarma Dairesi (Valilik Ek Bina)

Yapım yılı: 1927-30

I. Ulusal Mimari Akımı'nın etkisinde kat planları ve giriş cephesi simetrik olarak tasarlanan bina, bodrum üzeri iki katlıdır. Adliye ve Jandarma işlerinin görülmesi için yaptırılmıştır.

6-Maliye Dairesi (Valilik Ek Hizmet Binası)

Yapım yılı: 1927-30

1985 yılında yeniden yapılan binanın orijinali,1930 yılında bodrum üzeri 2 katlıdır. Plan şeması Adliye ve Jandarma Dairesiyle benzerlik göstermektedir.

7-**Aksaray Vali Konağı (Kültür Evi)**

Yapım yılı: 1927-30

Bodrum üzeri 2 katlı, iç sofalı plan şemasında yapılan bina, günümüzde Kültür evi(müze) olarak kullanılmaktadır.

8-Yollar İdaresi (Aksaray Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

Yapım yılı: 1900-1910

Bodrum üzeri iki katlı ve avlulu yığma yapının bulunduğu ada, Koruma bölgesi sınırları içerisindedir.

9-Gazi Paşa Mektebi (Gazi İlkokulu)

Yapım yılı: 1928-29

Bodrum üzeri 2 katlı, dikdörtgen plan şemalı ve Alman teknolojisiyle betonarme olarak yapılmıştır.

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans öğrenimim süresince ve tez çalışmam aşamasında bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen, çalışmama büyük katkısı olan çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Duygu Saban'a ve yüksek lisans öğrenimim süresince ders aldığım tüm kıymetli hocalarıma teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Doküman temininde destek olan Aksaray Valiliği İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği'ne, İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü'ne, İl Turizm ve Kültür Müdürlüğü'ne, Aksaray Belediyesi'ne de ilgilerinden dolayı teşekkür ederim. Ayrıca geniş belge ve fotoğraf arşivini paylaşan Araştırmacı-Tarihçi Mustafa Fırat Gül'e, Selçuk Üniversitesi Mimarlık bölümündeki hocalarıma, her konuda sabırla bana destek olan eşime ve çocuklarıma teşekkürler ederim.

İÇİNDEKİLER **SAYFA**

ÖZ I
ABSTRACT II
GENİŞLETİLMİŞ ÖZET III
TEŞEKKÜR V
İÇİNDEKİLER DİZİNİ VI
ÇİZELGELER DİZİNİN X
ŞEKİLLER DİZİNİ XII
SİMGELER VE KISALTMALAR XX
1. GİRİŞ 1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi 1
1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları 1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR 5
3. MATERYAL VE METOT 9
3.1. Materyal 9
3.2. Metot 10
4. BULGULAR VE TARTIŞMA 11
4.1. Aksaray Tarihi ve Şehrin Fiziksel Özellikleri 11
4.1.1. Aksaray Kentinin Tarihçesi 11
4.1.2. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Aksaray 15
4.1.3. Kentin Fiziki Özellikleri 19
4.1.3.1. Yer ve Konum 19
4.1.3.2. İklim Yapısı 20
4.2. Aksaray Mimarisi 21
4.2.1. Cumhuriyet'ten Önceki Dönemde Aksaray'da Mimari 21
4.2.2. Cumhuriyet Döneminde Mimari 31
4.3. I. Ulusal Mimari Akımı 36
4.4. Aksaray İli Kent Merkezindeki Erken Cumhuriyet Dönemi Yapıları. 40

4.4.1. Aksaray İdadi Mektebi..... 44
4.4.1.1. Planlar 49
4.4.1.2. Cepheler..... 55
4.4.1.3. Taşıyıcı Sistem 61
4.4.2. Aksaray İl Halk Kütüphanesi 62
4.4.2.1. Planlar 68
4.4.2.2. Cepheler..... 71
4.4.2.3. Taşıyıcı Sistem..... 77
4.4.3. Aksaray Azm-i Milli T.A.Ş. Un Fabrikası 78
4.4.3.1. Planlar 84
4.4.3.2. Cepheler..... 88
4.4.3.3. Taşıyıcı Sistem 91
4.4.4. Aksaray Vilayeti Hükümet Konağı 93
4.4.4.1. Planlar 101
4.4.4.2. Cepheler 105
4.4.4.3. Taşıyıcı Sistem 110
4.4.5. Adliye ve Jandarma Dairesi.....112
4.4.5.1. Planlar 112
4.4.5.2. Cepheler 116
4.4.5.3. Taşıyıcı Sistem.....118
4.4.6. Maliye-Vergi Dairesi.....119
4.4.7. Vali Konağı 122
4.4.7.1. Planlar 125
4.4.7.2. Cepheler.....129
4.4.8. Aksaray Vilayeti Yollar İdaresi 130
4.4.8.1. Planlar 132
4.4.8.2. Cepheler.....138
4.4.8.3. Taşıyıcı Sistem 140
4.4.9. Gazi Paşa Mektebi 141

4.4.9.1. Planlar 144
4.4.9.2. Cepheler 147
4.4.9.3. Taşıyıcı Sistem 148
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER 149
KAYNAKLAR 157
ÖZGEÇMİŞ 161
EKLER.....162

ÇİZELGELER DİZİNİ **SAYFA**

Çizelge 5.1. Tez kapsamında incelenen yapıların zemin kat planları.....151
Çizelge 5.2. Tez kapsamında incelenen yapıların normal kat planları.....152
Çizelge 5.3. Tez kapsamında incelenen yapıların giriş cepheleri.....153
Çizelge 5.4. Tez kapsamında incelenen yapıların I.Ulusal Mimari Akımı'nın özelliklerine göre değerlendirilmesi.....154

ŞEKİLLER DİZİNİ **SAYFA**

Şekil 1.1. Aksaray Kalesi şeması 2
Şekil 1.2. Kent Merkezinde yer alan eserler ve kale şeması 3
Şekil 4.1. 1930 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi 16
Şekil 4.2. 1933 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi 18
Şekil 4.3. Aksaray kentinin ülke ve bölge içerisindeki yeri. 19
Şekil 4.4. Kızıl Kilise 22
Şekil 4.5. Çanlı Kilise. 22
Şekil 4.6. Aksaray kent merkezinde yer alan kale ve kapılar şeması 22
Şekil 4.7. Onarım öncesi Hasas Köprüsü 24
Şekil 4.8. Onarım aşamasında Hasas Köprüsü 24
Şekil 4.9. Onarım sonrası Hasas Köprüsü 24
Şekil 4.10. Onarım öncesi Küçük Bölcek köprüsü 25
Şekil 4.11. Onarım aşamasında Küçük Bölcek köprüsü 25
Şekil 4.12. Onarım sonrası Küçük Bölcek köprüsü 25
Şekil 4.13. Onarım öncesi Nakkaş Köprüsü 26
Şekil 4.14. Onarım aşamasında Nakkaş Köprüsü 26
Şekil 4.15. Onarım sonrası Nakkaş Köprüsü 26
Şekil 4.16. Aksaray Sultanhanı Kervansarayı 27
Şekil 4.17. Aksaray Alayhan Kervansarayı 27
Şekil 4.18. Aksaray Tepesidelik Han 27
Şekil 4.19. Zinciriye Medresesi 28
Şekil 4.20. Zinciriye Medresesi plan şeması 28
Şekil 4.21. Aksaray Ulucami giriş cephesi. 29
Şekil 4.22. Aksaray Ulu Cami iç mekân fotoğrafı 29
Şekil 4.23. Eğri Minare Cami 30
Şekil 4.24. Eğri Minare' den detay 30
Şekil 4.25. Kesik Minare Cami'nin 1940 yılına ait fotoğrafı 30

Şekil 4.26. Kesik Minare Cami'nin günümüze ait fotoğrafı 30
Şekil 4.27. Hacı Yusuf Mescidi. 31
Şekil 4.28. Belediye Konakları'nın İmar Durumu 32
Şekil 4.29. Belediye Konakları'nın Zemin Kat Planı. 32
Şekil 4.30. Belediye Konakları'nın 1967 tarihli Kadastro Durumu 33
Şekil 4.31. Belediye Konakları'nın avludan görünüşü 33
Şekil 4.32. Özel Konak. 34
Şekil 4.33. Özel Konak'ın İmar Durumu 34
Şekil 4.34. Mimarlar Odası Binası 34
Şekil 4.35. Mimarlar Odası Binası'nın İmar Durumu 34
Şekil 4.36. Mimarlar Odası Binası'nın Kat Planı 34
Şekil 4.37. Hamidiye mahallesinin 1967 yılına ait kadastro paftası 35
Şekil 4.38. Azm-i Milli T.A.Ş. Un Fabrikası 36
Şekil 4.39. 1954 yılı hava fotoğrafı üzerinde Tez kapsamında çalışılan binalar 42
Şekil 4.40. Tez kapsamında çalışılan binalar 43
Şekil 4.41. Aksaray İdadi Mektebi'nin Adres bilgisi 44
Şekil 4.42. Aksaray İdadi Mektebi'nin İmar durumu 45
Şekil 4.43. Aksaray İdadi Mektebi'nin 1967 tarihli Kadastro durumu 45
Şekil 4.44. Okul plan şeması 50
Şekil 4.45. Aksaray Anadolu Lisesi 50
Şekil 4.46. Konya Gazi İlkokulu 50
Şekil 4.47. Aksaray İdadi Mektebi'nin giriş merdiveni detayı 50
Şekil 4.48. Aksaray İdadi Mektebi'nin Bodrum kat planı 51
Şekil 4.49. Aksaray İdadi Mektebi'nin Bodrum kat bahçe girişi 52
Şekil 4.50. Aksaray İdadi Mektebi'nin Bodrum kat koridoru 52
Şekil 4.51. Aksaray İdadi Mektebi'nin Zemin kat Planı 53
Şekil 4.52. Aksaray İdadi Mektebi'nin Atatürk Köşesi 54
Şekil 4.53. Aksaray İdadi Mektebi'nin Zemin kat koridoru 54
Şekil 4.54. Aksaray İdadi Mektebi'nin 1.Kat Planı 55

Şekil 4.55. Aksaray İdadi Mektebi'nin Birinci Kat koridoru..... 55
Şekil 4.56. Aksaray İdadi Mektebi'nin Taç kapısı 56
Şekil 4.57. Aksaray İdadi Mektebi'nin Tören alanı (kuzey cephesi) 56
Şekil 4.58. Aksaray İdadi Mektebi'nin kuzey giriş cephesi 57
Şekil 4.59. Aksaray İdadi Mektebi'nin batı cephesi. 57
Şekil 4.60. Aksaray İdadi Mektebi'nin pencere tasarımları..... 58
Şekil 4.61. Aksaray İdadi Mektebi'nin pencere ve kat silmesi..... 59
Şekil 4.62. İl Halk Kütüphanesi'nin pencere ve kat silmesi 59
Şekil 4.63. Aksaray İdadi Mektebi Kuzey cephesi taç kapı kitabesi 59
Şekil 4.64. Aksaray İdadi Mektebi'nin pencere üzeri kufi yazı detayı..... 60
Şekil 4.65. Aksaray İdadi Mektebi'nin Güney cephesi kitabesi 60
Şekil 4.66. Aksaray İdadi Mektebi'nin Kitabe detayları..... 60
Şekil 4.67. Aksaray İdadi Mektebi'nin Bodrum kat taşıyıcı duvar kesiti 61
Şekil 4.68. Aksaray İdadi Mektebi'nin döşemelerinde taşıyıcı I profiller..... 61
Şekil 4.69. Aksaray İdadi Mektebi'nin cephesindeki volta döşeme profil başları . 62
Şekil 4.70. Aksaray İdadi Mektebi'nin ahşap payandası ve çatı saçağı..... 62
Şekil 4.71. İl Halk Kütüphanesi'nin İmar Durumu 63
Şekil 4.72 1931 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi..... 64
Şekil 4.73. Kütüphane ve çevresinin 1967 yılına ait Kadastro durumu..... 64
Şekil 4.74. İl Halk Kütüphanesinin 1940'lı yıllardaki giriş cephesi..... 68
Şekil 4.75. İl Halk Kütüphanesi'nin doğu cephesindeki giriş merdiveni..... 68
Şekil 4.76. İl Halk Kütüphanesi'nin batı cephesindeki giriş kapısı (ana giriş) 68
Şekil 4.77. İl Halk Kütüphanesi'nin hol ve okuma salonu..... 69
Şekil 4.78. İl Halk Kütüphanesi holünden müdür odası ve memur odası girişleri . 69
Şekil 4.79. İl Halk Kütüphanesi'nin okuma salonu köşesinde bulunan ocak.....69
Şekil 4.80. İl Halk Kütüphanesi'nin Zemin Kat Planı 70
Şekil 4.81. İl Halk Kütüphanesi'nin Bodrum kattaki çocuk kütüphanesi girişi..... 71
Şekil 4.82. Ulu Cami ve İl Halk Kütüphanesi..... 71
Şekil 4.83. İl Halk Kütüphanesi cephesinde bitkisel motif ve süsleme elemanları 72

Şekil 4.84. İl Halk Kütüphanesi'nin Batı (Giriş) Cephesi 72
Şekil 4.85. İl Halk Kütüphanesi'nin Doğu Cephesinin rölövesi 73
Şekil 4.86. İl Halk Kütüphanesi Doğu Cephesi… 73
Şekil 4.87. İl Halk Kütüphanesi'nin Batı (giriş) Cephesi 73
Şekil 4.88. İl Halk Kütüphanesi'nin Kuzey Cephesi 74
Şekil 4.89. İl Halk Kütüphanesi'nin Güney Cephesi 74
Şekil 4.90. Vali Konağı'nın cephe detayları 75
Şekil 4.91. İl Halk Kütüphanesi'nin cephe detayları 75
Şekil 4.92. İl Halk Kütüphanesi'nin giriş kapısı üzerindeki kitabe 75
Şekil 4.93. İl Halk Kütüphanesi'nin batı cephesi giriş kapısı üzerindeki kitabe.... 75
Şekil 4.94. İl Halk Kütüphanesi'nin doğu ve batı cephelerindeki kitabe 76
Şekil 4.95. İl Halk Kütüphanesi'nin kuzey cephesindeki kitabe 76
Şekil 4.96. İl Halk Kütüphanesi'nin doğu cephesindeki kapı üzeri kitabesi 77
Şekil 4.97. İl Halk Kütüphanesi'nin bodrum katındaki giriş kapısı üzeri kitabesi. 77
Şekil 4.98. İl Halk Kütüphanesi'nin I kesitli volta döşeme çelik taşıyıcıları..... 78
Şekil 4.99. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın İmar Durumu 78
Şekil 4.100. Fabrika ve çevresinin 1932 tarihindeki durumu 79
Şekil 4.101. Fabrika binası ve ek yapılarının 1967 tarihli Kadastro durumu 79
Şekil 4.102. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın açılış günü 80
Şekil 4.103. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın Bodrum Kat Planı 84
Şekil 4.104. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın Zemin Kat Planı 85
Şekil 4.105. Azm-i Milli Un Fabrikası içindeki yük asansörü 86
Şekil 4.106. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın 1.Kat Planı 87
Şekil 4.107. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın 2.Kat Planı 87
Şekil 4.108. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın 3.Kat Planı 88
Şekil 4.109. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın Restorasyon projesindeki kuzey cephesi 89
Şekil 4.110. Onarım öncesi Azm-i Milli Un Fabrikası'nın kuzey cephesi..... 89
Şekil 4.111. Restorasyon sonrası Azm-i Milli Un Fabrikasının güney cephesi..... 90

Şekil 4.112. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın Restorasyon projesindeki güney cephesi 90
Şekil 4.113. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın Restorasyon projesindeki doğu cephesi 91
Şekil 4.114. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın A-A Kesiti 92
Şekil 4.115. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın B- B Kesiti 92
Şekil 4.116. Hükümet Konağı'nın İmar Durumu 93
Şekil 4.117. Aksaray Hükümet Konağı'nın 1967 tarihli Kadastro durumu 94
Şekil 4.118. Kent meydanı ve Hükümet Konakları binalarının 1960'daki hali 94
Şekil 4.119. Aksaray Hükümet Konağı'nın giriş (doğu) cephesi kitabesi 95
Şekil 4.120. Aksaray Hükümet Konağı ve ek yapılar 95
Şekil 4.121. 1929 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi 96
Şekil 4.122. Ulu Cami Taç kapısı üzerindeki bitkisel süslemeler ve çatı korkulukları 97
Şekil 4.123. Hükümet Konağı'nın cephe süslemeleri ve çatı korkulukları 97
Şekil 4.124. Hükümet Konağı'nın giriş cephesi 98
Şekil 4.125. Hükümet Konağı'nın merdivenin restorasyon öncesi durumu 99
Şekil 4.126. Hükümet Konağı'nın restorasyon aşamasından fotoğraflar 100
Şekil 4.127. Aksaray Hükümet Konağı'nın Bodrum Kat Planı 101
Şekil 4.128. Aksaray Hükümet Konağı'nın merdiven korkulukları 102
Şekil 4.129. Aksaray Hükümet Konağı'nın ahşap ana giriş kapısı 102
Şekil 4.130. Aksaray Hükümet Konağı'nın Zemin Kat Planı 103
Şekil 4.131. Aksaray Hükümet Konağı'nın kat holü. 103
Şekil 4.132. Aksaray Hükümet Konağı'nın 1. Kat Planı 104
Şekil 4.133. Aksaray Hükümet Konağı'nın 2. Kat Planı. 105
Şekil 4.134. Aksaray Hükümet Konağı'nın girişindeki portik taşıyıcı kolonlar 106
Şekil 4.135. Aksaray Hükümet Konağı'nın restorasyon projesindeki giriş (doğu) cephesi. 107
Şekil 4.136. Aksaray Hükümet Konağı'nın güney cephesi 108

Şekil 4.137 Aksaray Hükümet Konağı'nın güney cephesi ve giriş merdiveni 108
Şekil 4.138. Aksaray Hükümet Konağı'nın restorasyon projesindeki güneycephesi 108
Şekil 4.139. Aksaray Hükümet Konağı'nın batı cephesi 109
Şekil 4.140. Aksaray Hükümet Konağı'nın restorasyon projesindeki batı cephesi 110
Şekil 4.141. Aksaray Hükümet Konağı'nın dış duvar kesitleri.....110
Şekil 4.142. Aksaray Hükümet Konağı'nın 1-1 Kesiti 111
Şekil 4.143. Aksaray Hükümet Konağı'nın 3-3 Kesiti 111
Şekil 4.144. Hükümet Konağı, Jandarma- Adliye Binası ve Vergi Dairesi'nin 1933 tarihli fotoğrafı 112
Şekil 4.145. Adliye- Jandarma Dairesi'nin Bodrum Kat Planı 113
Şekil 4.146. Adliye- Jandarma Dairesi'nin Zemin Kat giriş holü 114
Şekil 4.147. Adliye- Jandarma Dairesi'nin Zemin Kat Planı 114
Şekil 4.148. Adliye- Jandarma Dairesi'nin 1. Kat Planı 115
Şekil 4.149. Adliye- Jandarma Dairesi'nin Birinci Kat holü 116
Şekil 4.150. Adliye- Jandarma Dairesi'nin güney cephesi 116
Şekil 4.151. Adliye- Jandarma Dairesi'nin giriş cephesi. 117
Şekil 4.152. Adliye- Jandarma Dairesi'nin giriş cephesi ve merdiveni 117
Şekil 4.153. Hükümet Konağı ve Adliye-Jandarma Dairesi binaları batı cephesi 118
Şekil 4.154. Adliye- Jandarma Dairesi'nin güney cephesi 118
Şekil 4.155. Adliye- Jandarma Dairesi'nin A-A Kesiti.....119
Şekil 4.156. Maliye-Vergi Dairesi'nin zemin kat planı 120
Şekil 4.157. Hükümet Konağı ve Vergi Dairesi binalarının 1940 yılı fotoğrafı ...120
Şekil 4.158. Maliye-Vergi Dairesi'nin giriş cephesi krokisi 121
Şekil 4.159. Maliye- Vergi Dairesi'nin giriş cephesi.....121
Şekil 4.160. Maliye-Vergi Dairesi'nin güney cephesi 122
Şekil 4.161. Vali Konağı'nın yapı kitabesi.....122
Şekil 4.162. Vali Konağı'nın İmar Durumu 123

Şekil 4.163. Vali Konağı'nın adres bilgisi.....123
Şekil 4.164. 1930 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi.....123
Şekil 4.165. Vali Konağı ve çevresindeki yapıların 1938 yılındaki durumu.....124
Şekil 4.166. Vali Konağı'nın Zemin Kat planı 125
Şekil 4.167. Vali Konağı'nın salonu (İç Sofa) 126
Şekil 4.168. Vali Konağı'nın içindeki çini kaplama ocak.....126
Şekil 4.169. Vali Konağı'nın içinde sergilenen eşyalar.....126
Şekil 4.170. Vali Konağı'nın iç mekânından detaylar.....127
Şekil 4.171. Vali Konağı'nın giriş cephesi 127
Şekil 4.172. Vali Konağı'nın Normal Kat Planı 128
Şekil 4.173. Vali Konağı'nın batı cephesi…….……...……128
Şekil 4.174. Vali Konağı'nın giriş cephesi.....129
Şekil 4.175. Vali Konağı'nın terası 129
Şekil 4.176. Vali Konağı'nın arka bahçe giriş cephesi….....129
Şekil 4.177. Yollar İdaresi'nin İmar Durumu 130
Şekil 4.178. Yollar İdaresi'nin Bina Kitabesi.....131
Şekil 4.179. Sokak aralarındaki konutların yol, giriş ve avlu ilişkisi 133
Şekil 4.180. Köşe parsellerdeki konutların yol, giriş ve avlu ilişkisi.....133
Şekil 4.181.Yollar İdaresi'nin iptal edilen garaj kapısı ve yeni penceresi 134
Şekil 4.182.Yollar İdaresi binasının avlusu.....135
Şekil 4.183.Yollar İdaresi'nin Zemin kat girişi ve üst kata çıkış merdiveni 135
Şekil 4.184.Yollar İdaresi'nin Zemin Kat Planı 136
Şekil 4.185. Yollar İdaresi'nin 1.Kat Planı.....137
Şekil 4.186. Yollar İdaresi'nin güneydoğu cephesi.....138
Şekil 4.187. Yollar İdaresi binasının köşesi 139
Şekil 4.188. 800 numaralı sokaktan Yollar İdaresi'nin bahçe girişi.....139
Şekil 4.189. Yollar İdaresi binasının avlu girişi.....140
Şekil 4.190. Yollar İdaresi'nin A-A Kesiti 140
Şekil 4.191. Gazi Paşa Mektebi'nin İmar Durumu.....141

Şekil 4.192. Gazi Paşa Mektebi'nin uydu görüntüsü.....142
Şekil 4.193. 1929 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi 143
Şekil 4.194. Gazi Paşa Mektebi'nin Zemin Kat Planı 144
Şekil 4.195. Gazi Paşa Mektebi'nin Kirişli tavan döşemeli sınıfı.....144
Şekil 4.196. Gazi Paşa Mektebi'nin 1. kat koridoru 145
Şekil 4.197. Gazi Paşa Mektebi'nin 1. Kat Planı 145
Şekil 4.198. Gazi Paşa Mektebi'nin giriş holü zemin karo döşemesi.....146
Şekil 4.199. Gazi Paşa Mektebi'nin giriş (güney) cephesi 147
Şekil 4.200. Gazi Paşa Mektebi'nin kuzey (arka) cephesi çizimi 147
Şekil 4.201. Gazi Paşa Mektebi'nin kuzey cephesi fotoğrafı 147
Şekil 4.202. Gazi Paşa Mektebi'nin payanda detayı.....148
Şekil 4.203. Gazi Paşa Mektebi'nin batı cephesi 148
Şekil 4.204. Gazi Paşa Mektebi'nin A-A Kesiti 148

SİMGELER VE KISALTMALAR

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

S : sayfa

yy : yüzyıl

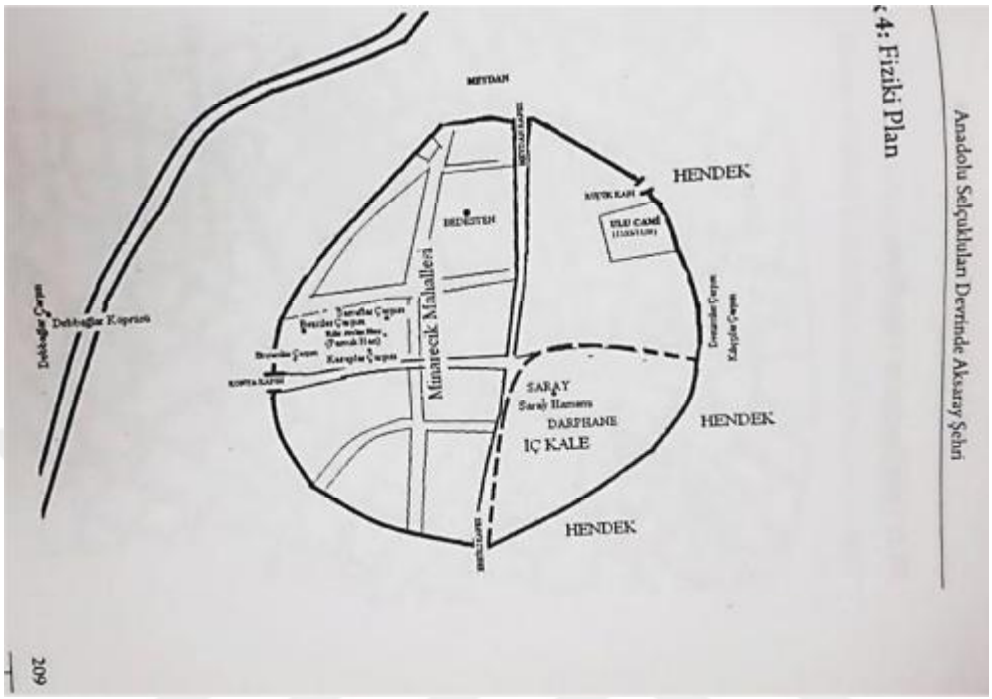
1.GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Anadolu'da on bin yıllık geçmişiyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Aksaray İli kent merkezinde Cumhuriyet döneminde inşa edilmiş resmi ve idari amaçlı mimari ürünleri incelemektir. Araştırmada; Aksaray'ın özellikle 1920 yılında il olmasıyla birlikte şehrin yeniden imarı yönünde başlatılan çalışmalar sonucunda elde edilen eserler tartışılmıştır. Bu tarih, dönem itibariyle ülkeyi etkisine alan 1.Ulusal Mimari Akımı'nın öncülüğünde mimari yapıların inşa edildiği dönem olduğundan, akımın genel karakteristik özellikleri Aksaray'daki yapılar üzerindeki etkileri ile tartışılmıştır. Bu dönemde Aksaray'da inşa edilen kamu, eğitim ve sanayi yapılarının mimari özellikleri, bu yapıların tarihi çevre ile ilişkileri ve konumları, yapıların gördüğü Restorasyon aşamaları, önceki ve şimdiki durumları fotoğraf, rölöve, belge ve projelerle incelenmiştir.

1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları

Bu araştırma Aksaray ilinin Selçuklu döneminden itibaren kent merkezini şekillendiren, günümüzde kalıntıları kalmayan ancak tarihi belge ve araştırmalarda varlığı ispatlanan Kaleiçi (Şekil 1.1.) ve bitişiğindeki Cumhuriyet dönemi yapılarını kapsamaktadır. Anadolu Selçuklu döneminde şehirlerinin neredeyse tamamında inşa edilen kaleler tarihi kent merkezlerini biçimlendiren savunma amaçlı yapılar olarak yerleşimlerin merkezinde konumlanmıştır. Aksaray'da da benzer şekilde kent merkezini belirleyen ana unsurun kale olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada incelenen kamu ve eğitim yapıları kale içinde yer alırken bir kısmının ise kalenin bitişiğinde yerleşim bölgelerinde yer aldığı görülmektedir.

Şekil 1. 1. Aksaray Kalesi şeması (Topal, 2009, s:209)

1920 yılında il olan Aksaray'ın ilk valisi olarak atanan Abdullah Sabri Karter, ülkenin içinde bulunduğu kısıtlı imkânlara rağmen, yeni kurulan Cumhuriyet'in ilkeleri çerçevesinde şehirde hızla imar faaliyetlerine girişmiştir. 1921 yılında arsa istimlakine başlanan halk kütüphanesi, 1923'de yapımına başlanan lise binası ve Hükümet Konağı binası bu dönemde başlatılan yapılardır. 15.11.1923'de ilk vali Abdullah Sabri Karter'in Edirne'ye atanmasıyla yerine Yusuf Ziya Günar vali olarak atanmıştır (Aksaray Vilayet Gazetesi,1930, sayı:161). Önceki vali döneminde başlatılan yatırımlar ikinci vali döneminde de devam ettirilmiş, 1923-1932 arasında Adliye Binası, 1924 yılında Azm-i Milli Un Fabrikası, 1923-1932 arasında Maliye Binası, Vali Konağı ve Yollar İdaresi binası inşa edilmiş, bu yapılarda Cumhuriyet döneminin karakteristik özellikleri yansıtılmıştır.

Değişik dönemlerde onarımları yapılan ve çoğunluğu özgün fonksiyonu ile kullanılmakta olan bu yapılar inşa edildikleri dönemin mimari özellikleri yönünden

incelemeye değer niteliktedir. Tez kapsamında incelenen yapılar, Aksaray İdadi Mektebi, Aksaray İli Halk Kütüphanesi, Azm-i Milli T.A.Ş Un Fabrikası, Aksaray Vilayeti Hükümet Konağı, Adliye ve Jandarma Dairesi, Maliye Binası, Aksaray Vali Konağı, Aksaray Vilayeti Yollar İdaresi ve Gazi Paşa Mektebidir. Bu yapılardan Gazi Paşa Mektebi kent merkezinin kuzeyinde yer almaktadır. (Şekil 1.2.)

Şekil 1.2. Kent Merkezinde yer alan eserler ve kale şeması, 2017 (Google.maps haritası esas alınarak yazar tarafından üretilmiştir)

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Aksaray ile ilgili yapılan tez ve çalışmalar, bu ilin Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya'ya yakınlığından dolayı Selçuklu medeniyetinin izleri ve tarihi üzerine yoğunlaşmıştır. Araştırmalarda, Cumhuriyet Dönemi Aksaray Tarihi ve mimarisi üzerine araştırmacı Sanat Tarihçisi Zekai Erdal'ın tezleri tespit edilmiştir.

Tarihçi ve Sanat Tarihçilerinin inceleme sahası içerisinde yeterince ele alınan Aksaray ile ilgili, Mimarlık Ana Bilim Dalında yapılmış bir adet yüksek lisans tezi ve bir adet doktora tezi olmak üzere toplamda sekiz adet tez tespit edilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nin Aksaray'daki mimari eserlere yansımasını ele almak için, şehrin ilk çağlardan bu döneme kadar özellikle Selçuklu ve Beylikler dönemindeki tarihi süreciyle ilgili çalışmalar incelenmiştir.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın 1974 yılında hazırladığı üç ciltten oluşan ''Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi'' hazırlandığı tarihe göre kapsamlı bir çalışmadır. Yazar kendi ifadesiyle Aksaray ve çevresindeki yaklaşık 24 yıllık inceleme ve araştırmalarını bu eserde toplayarak, Aksaray tarihini, kent merkezi, ilçe, kasaba ve köylerdeki tarihi yapıları ele almıştır.

Muhammet Görür tarafından 1991 yılında hazırlanan ''Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri'' başlıklı yüksek lisans tezinde; Aksaray şehir dokusu incelenmiş, ilgili döneme ait tarihi eserler incelenerek yapıların tarihi ve fiziksel özellikleri ile ele alınmıştır.

Doğan Yörük tarafından 1996 yılında hazırlanan ''16. Asrın başlarında Aksaray Kazası ve Kazanın İskânı'' başlıklı yüksek lisans tezinde; Aksaray ve çevresinin 15. Asır sonları ve 16. Asrın başlarındaki iktisadi, idari, içtimai ve mali yapısı ele alınmıştır. Aynı araştırmacı tarafından 2002 yılında hazırlanan ''16. Yüzyılda Aksaray Sancağı'' başlıklı doktora tezinde; Aksaray ve Çevresinin 16. asırdaki idari yapısı, iskân merkezlerinin özellikleri, nüfus değişiklikleri, iktisadi

faaliyetlerin nitelikleri, toprak tasarruf şekilleri, vakıflar, vakıf eserleri ve gelirleri üzerine araştırmalar yapılmıştır.

Tülay Karadayı Yenice tarafından 2012 yılında hazırlanan ‘‘Geleneksel Aksaray Evlerinin Korunmasına İlişkin Araştırma’’ başlıklı doktora tezi Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalında hazırlanmıştır. Söz konusu tezde; Aksaray kent merkezinde bulunan geleneksel Kent dokusunu oluşturan yığma taş evlerin korunmasına ilişkin bir yöntem geliştirmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda Aksaray şehir merkezinde bulunan 19. yy sonu 20. yy başında inşa edilen binaların plan, cephe, malzeme yönünden incelemesi yapılmıştır.

Rana Ata’nın 2007 yılında hazırladığı ‘‘Aksaray Kılıçarslan Tepesindeki Köşk Yapısı’ başlıklı İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalında hazırlanmış olan yüksek lisans tezinde; Selçuklular döneminde inşa edilen ve 12. – 15. Yüzyıllarda kullanıldığı kabul edilen Kılıçarslan tepesindeki ‘Köşk’ yapısı incelenmiş, işlevi ve tarihi gelişimi ele alınmıştır.

Zekai Erdal tarafından 2003 yılında ‘‘Aksaray ve İlçelerindeki Evler’’ başlıklı Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalında hazırlanmış olan yüksek lisans tezinde; Aksaray ili ve ilçelerindeki evler kapsamlı olarak ele alınmış, eserlerin mimari, sanatsal ve tarihi özellikleri, fotoğraf ve rölöveleri ile birlikte kronolojik olarak incelenmiştir. Aynı araştırmacı tarafından 2014 yılında aynı üniversite de ‘‘Aksaray’da Türk Devri Mimarisi’’ başlıklı doktora tezi hazırlanmıştır.

Nevzat Topal tarafından 2006 yılında hazırlanan ‘‘Anadolu Selçukluları Devrinde Aksaray Şehri’’ başlıklı doktora tezinde; Selçuklular devrinde Aksaray şehrinin fiziki, kültürel, demografik, idari ve içtimai durumu ele alınmıştır. Araştırmada temel olarak; kitabelerden, vakfiyelerden, menakıpnamelerden (menkıbeleri konu edinen eserler), resmi vesikalardan ve seyyahların şehir hakkındaki izlenimlerinden faydalanılmıştır. Doktora tezi, Aksaray Valiliği

tarafından aynı başlıkla İl Özel İdaresi tarafından 2009 yılında kitap halinde bastırılmıştır.

Mustafa Fırat Gül tarafından 2012 yılında hazırlanan ‘‘Aksaray Azm-i Milli Türk Anonim Şirketi’ başlıklı yüksek lisans tezinde; Azmi Milli T.A.Ş adıyla 1924 yılında Aksaray’da 250.000 TL sermaye ile kurulan fabrika binası incelenmiştir. 1926 yılında hidroelektrik enerjisiyle kendi elektriğini üreten ve son sistem makinalarıyla un üretiminin yapıldığı, Cumhuriyetin ilk sanayi tesislerinden olan bu fabrikanın kuruluşu anlatılmıştır.

Bu bölümde sunulduğu gibi Aksaray ilindeki kültür varlıkları ile ilgili araştırmalar Selçuklu Dönemindeki eserlere, konutlara ve tekil yapılara odaklanmış, Erken Cumhuriyet Döneminde inşa edilen kültür mirası ile ilgili bir çalışma yapılmamıştır. Bu tezde literatürdeki bu eksiği gidermek amaçlanmıştır.

3. MATERYAL VE METOT

Çalışmada temel olarak yayınlar, görsel materyaller, yapıların çizimleri, gözlemler ve röportajlar ana materyaller olarak kullanılmıştır. Yazılı materyaller, eserlerin mimari projeleri, kurumlardan elde edilen pafta ve imar durumları, restorasyon raporları araştırmada kullanılan başlıca materyallerdir.

Öncelikle Aksaray kentinde Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilmiş olan mimari yapılar, inşa tarihleri itibariyle ele alınarak incelenmiştir. Söz konusu inceleme, Ülkede Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan değişimin mimarlık ürünleri üzerinde genelde Türkiye'de, özelde Aksaray'daki etkileri ele alınarak yapılmıştır.

1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanıyla başlayan ve 1930'lu yıllara kadar devam eden 'Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi' hakkında yeterli bilgi sahibi olmak için dönem içerisinde Konya ve Kayseri gibi Anadolu kentlerinde inşa edilmiş eserlerle ilgili tez çalışmaları incelenmiş, söz konusu yapılarla teze konu olan Aksaray kent merkezindeki binalar arasında tipolojik karşılaştırma yapılmıştır.

3.1.Materyal

Aksaray Kenti hakkında, Anadolu Selçuklu döneminden başlayarak günümüze kadar ki tarihi süreci kapsayan ilk vilayet gazeteleri, yayınlanan eserler, makaleler, kitaplar, seyahatnameler, vakıf defterleri ve yayımlanmamış bilimsel tezlerden faydalanılmıştır.

Yerel gazetelerden Aksaray Vilayet Gazetesi, 1926 – 1928 yılları arasında Osmanlıca, 1928-1933 tarihleri arasında günümüz Latin alfabesi ile olmak üzere toplam 325 sayı halinde yayınlanmıştır. Bu gazete, dönem ve eserler hakkında geniş bilgi vermesi nedeniyle kaynak olarak kullanılmış, faydalanılan gazete sayfaları ekte sunulmuştur. Ayrıca, çalışmada incelenen eserlerle ilgili yapı ve çevresini içine alan haritalar, hava fotoğrafları, uydu fotoğrafları gibi görsel malzemeler kullanılmıştır.

Yapılarla ilgili mimari proje, harita, imar durumları, kadastro paftaları ilgili Resmi kurumlardan, Aksaray'ın 1967 tarihli ilk kadastro haritasının kent merkezini içine alan altı paftası Harita Kadastro Aksaray İl Müdürlüğü'nden temin edilmiştir. Eserlerin bir kısmının tez çalışması döneminde restorasyonu yapılmış olduğundan, yapıların onarım öncesi ve sonrası projeleri ilgili kurumlardan temin edilerek, restorasyon raporlarındaki bilgilerden faydalanılmıştır. Buna ilave olarak, onarım gören eserlerin tamir aşamaları yerinde fotoğrafları çekilerek belgelenmiş, kentte yaşayan, yapılar hakkında bilgi sahibi olan, ilgili kamu yapılarında daha önce çalışmış kişilerle röportaj yapılarak söz konusu mimari eserler hakkında bilgi alınmıştır.

3.2.Metot

Çalışmada dört ana yöntem kullanılmıştır; literatür taraması, içerik analizi, gözlemler ve röportajlar. Literatür taramasıyla Aksaray ve çalışmaya konu yapılarla ilgili araştırmalar derlenmiş, yapıların tarihçeleri ve geçirdikleri değişime dair yazılı kaynaklar incelenmiştir. Bu yöntemle elde edilen veriler, hava fotoğrafları, eski ve yeni haritalar ve yapılara ait çizimlerle desteklenerek yapıların özgün halleri ve geçirdikleri değişim görsel malzeme yardımıyla daha anlaşılır hale getirilmiştir. Çalışmaya konu olan tarihi yapıların planları, mekân organizasyonları, cephe düzenlemeleri, malzemeleri ve yapım teknikleri ile mimari ve yapısal özellikleri yerinde incelenmiştir. Bu aşamada ayrıca yapıları tanıyan ve dönüşümlerine tanık olan Aksaray sakinleriyle yapılan röportajlar da katkı sağlamış, yapılara dair detaylı bilgi ve geçirdikleri değişim ortaya konulmuştur. Gözlemler yoluyla ise yapıların bugünkü durumları belgelenmiştir. Yapıların inşa edildikleri dönemde etkili olan 1.Ulusal Mimari Akımı'nı yansıtıp yansıtmadıkları ise içerik analizi yöntemiyle ve karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4. 1. Aksaray Tarihi ve Şehrin Fiziksel Özellikleri

4.1.1. Aksaray Kentinin Tarihçesi

Aksaray Orta Anadolu'nun en eski yerleşim yeri olan Aşıklı Hüyük'e sahip olması ve bölgeye ait yerleşim izlerinin M.Ö 8500'lü yıllara kadar uzanmasıyla kadim bir toprak olduğunu kanıtlamaktadır. Arkeolojik kazılardan elde edilen bilgiler, Aksaray ve çevresinin Neolitik Çağ'dan (M.Ö. 8000-5500) günümüze kadar kesintisiz iskân sahası olduğunu göstermektedir (Aksaray Valiliği, 2000, s:14).

Antik devirde (İlkçağ) "Garsaura" diye anılan şehrin Hititler döneminde önemli bir merkez olan "Kursaura" ile aynı yer olduğu kabul edilmektedir (Topal,2009, s:33). Hasandağı'nın yaşam cazibesi haline getirdiği antik dönemde Garsauritis bölgesinin başkenti olan Aksaray, Anadolu'yu doğu-batı ve kuzey güney yönlerinde kat eden antik yolların düğüm noktasını oluşturur. Hitit metinlerinde Aksaray'dan "Kurşaura" olarak bahsedilir. Aksaray; Akkadlar, Hititler, Asurlular, Kimmerler, Frigyalılar, Lidyalılar, Medler, Persler, Kapadokyalılar, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Abbasiler, Selçuklular, Danişmendliler, Karamanoğulları, Eratnalılar, Moğollar ve Osmanlı'nın hâkimiyetine geçmiştir (Gül, 2012, s:3). M.Ö. 713 yılından itibaren bölgenin Asur hâkimiyetinde olduğu görülmektedir. Sonra ise bölgenin Frigler'in hâkimiyetine girdiği, M.Ö. 595 yılından itibaren Lidya, Medler, M.Ö 547 yılında ise Perslerin bölgede hüküm sürdüğü görülmektedir. Makedonya Kralı İskender'in M.Ö. 333 yılında, tüm Anadolu'da Pers hâkimiyetine son vermesi üzerine, başkenti Kayseri (Mazaka) olan Kapadokya Krallığı kurulmuştur. Aksaray bölgesi de M.Ö. 332-322 yıllarında Kapadokya Krallığı'na, M.Ö. 322-301 yılına kadar Makedonya Krallığı'na, M.Ö. 301-M.S. 17 yılına kadar yeniden kurulan Kapadokya krallığına bağlı kalmıştır. Şehir, M.S.17 yılında Son Kapadokya Kralı Archelaos (M.Ö. 36-M.S. 17) tarafından "Archelais" adıyla yeniden kurulmuştur. M.S.17 yılından

itibaren ise şehrin Roma İmparatorluğuna geçtiği görülür. Roma imparatoru Cladius (41-54) zamanında Roma kolonisi olmuş ve kentin adı "Colonia Archelais" olmuştur (Görür,1991, s:29).

M.S. 17-395 yılları arasında Aksaray bölgesi Roma imparatorluğuna bağlı kalmış; 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılması üzerine şehir Doğu Roma (Bizans) hudutları içerisindedir (Görür,1991, s:31). VII. asrın ortalarından itibaren bölgenin Arap akınlarıyla tanıştığı, İslam dininin yayılması ile birlikte Arap akınına uğrayan Anadolu ve buna bağlı olarak Aksaray bir dönem Abbasilerin elinde kalmıştır. Bölgeye yapılan ilk Arap akınlarını diğer akınlar takip etmiştir. 965 yılına kadar devam eden akınlar neticesinde bölgenin sürekli olarak Arap-Bizans kuvvetleri arasında el değiştirdiği bilinir. 965 yılından sonra ise bölgeye yeniden Bizans'ın hâkim olduğu görülmektedir (Konyalı,1974, s:242-244).

Büyük Selçuklu Devleti, 1071 yılında Alparslan'ın Malazgirt Zaferini kazanması sonucunda Anadolu'ya yerleşmiş, Süleyman Şah'ın 1076 da İznik'i fethiyle birlikte Anadolu Selçuklu Devleti kurulmuştur. Süleyman Şah'ın vefatıyla Devlet bir süre bağımsızlığını yitirse de yerine geçen oğlu I. Kılıçarslan, Anadolu'ya saldıran Haçlı ordularına karşı Danişmend Bey'i ile birlikte hareket ederek Haçlıları bozguna uğratmış, şehir Anadolu Selçukluları egemenliğine girmiştir (Aksaray Valiliği, 2000, s:17-18).

Aksaray, Selçuklular döneminde imar yönünden oldukça geliştirilmiştir. Konya, Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olduktan sonra, Aksaray doğuya giden yol üzerinde kurulan en önemli iskân merkezi durumuna gelmiştir. Sultan Mesud (1116-1155) döneminde şehir askeri üs olarak kullanılmaya başlanmıştır. Sultan'ın ismi Aksaray Ulu Cami ahşap minberindeki kitabede Selçuklu Sultanı olarak adı zikredilmektedir. Sultan Mesud'un ölümü üzerine tahta çıkan oğlu II. Kılıç Arslan, Aksaray'a çok önem vermiştir. Camiler, kervansaraylar, bedestenler, saray, saray hamamı yaptırmış ve şehir merkezini çevreleyen kaleyi tahkim ettirmiştir. Bu dönemde ülkede siyasî gelişmeyle birlikte ticaret de gelişmiş ve

büyük ticarî yolları üzerinde kervansaraylar inşa edilmiştir. Şehre, seyitler, gaziler, âlimler, tüccarlar getirterek yerleştirmiş ve Şehr-i Süleha'ya (Aksaray'a) gayrimüslimlerin, hüviyet ve asaleti belirsiz kimselerin girmesine müsaade etmemiştir. Şehir bundan dolayı Darü'z-Zafer, Darü'l-Cihad unvanlarıyla anılmaya başlanmıştır (Topal,2009, s:40-41).

I. Alâeddin Keykubad, Anadolu Selçuklu Dönemi'nin altın çağının en büyük hükümdarı olarak nitelendirilebilir. Doğudan gelebilecek Moğol tehlikesine karşı şehri askeri üs haline getirmiş bir dizi imar faaliyetinde bulunarak kaleyi yeniden tahkim ettirmiş, Aksaray'ı Anadolu'nun çok nüfuslu bir ordu karargâhı, ilim ve ticaret merkezi haline getirmiştir. Doğu ile batı arasında önemli ticaret yolları üzerinde olan bölgede; Konya-Aksaray arasına Sultan Hanı, Aksaray-Nevşehir arasına Alayhan ve Ağzıkarahan kervansaraylarını inşa ettirmiştir. Şehir merkezinde ise; Kızıl/Eğri Minare, Yıkık (Sırçalı) Minare, Cıncıklı Mescit, Ebubekiriyye Medresesi, Seyfiyye Medresesi, Darü'ş-şifa, Başköprü ve Ervah tepe türbesinin bu dönemde yapıldığı görülmektedir (Konyalı,1974, s:335-336).

Selçuklu Devleti'nin varlığının sona ermesi sonucu tarih sahnesinden çekilmesiyle Anadolu'da Beylikler dönemi başlamıştır. Beylikler içerisinde en önemli rolü üstlenen Karamanoğulları, başkentleri Konya olması dolayısıyla Aksaray ve çevresinde egemen olmuş, bu bölgeye ve çevresine önemli eserler kazandırmışlardır. Aksaray'ın Karamanoğulları'nın eline geçmesi ise 1366-1367 tarihine rastlamaktadır. Bu dönem içerisinde Aksaray yine önemli bir bilim ve kültür merkezi olarak kalmış, hayır müesseseleri ve sosyal tesislerin gelişmesi devam ettirilmiştir. Depremle hasar gören başta Ulu Cami olmak üzere diğer yapılar onarılmıştır (Aksaray Valiliği, 2000, s:19-20).

Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezid, Anadolu Türk birliğini kurmaya öncelik vermiş, 1390 yılında Menteşe, Saruhan, Germiyan Beyliklerini topraklarına katmıştır. Anadolu'da güçlenen Osmanlı Devleti'ne fırsat buldukça saldıran Karamanoğulları Beyliği'ni ortadan kaldırmak için Yıldırım Bayezid tekrar sefere çıkmak zorunda kalmıştır. Timur ile Yıldırım arasında yapılan Ankara savaşına

kadar Osmanlı idaresinde kalan Aksaray, Osmanlı Devleti'nin savaşı kaybetmesi sonucu Karamanoğulları Beyliği idaresine girmiştir (Aksaray Valiliği, 2000, s:21).

Fatih Sultan Mehmet 1451 yılında Osmanlı hükümdarı olduktan sonra ilk seferini Karamanoğlu Beyliği üzerine yaparak, kendisine karşı koyamayan Karamanoğlu İbrahim Bey' den Beyşehir, Seydişehir, Akşehir'i alarak topraklarına dahil etmiştir. Daha sonra 1466 yılında Fatih Konya'ya girerek Karamanoğlu Beyliğine son vermiş, Şehzade Mustafa'yı Konya'ya tayin ederek Bölgeyi Beylerbeylik şekline getirmiştir. Aksaray ve çevresi ise 1470 yılında Vezir-i Azam İshak Paşa tarafından Osmanlı topraklarına tekrar katılmıştır. Osmanlı Hükümdarı Fatih'in emriyle binlerce Müslüman aile Aksaray'dan İstanbul'a getirilmiştir (Aksaray Valiliği, 2000, s:21).

1467 yılında ikinci kez Konya ve çevresiyle birlikte Aksaray, Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Şehrin idari taksimatı genel itibariyle Konya'ya bağlı bir sancak görünümündedir. Fatih Sultan Mehmet dönemindeki kayıtlarda ise Aksaray vilayet olarak gösterilmiştir (Konyalı,1974, s: 495).

Osmanlı döneminde 1501 yılında yapılan nüfus sayımında Aksaray 5000-5500 arasında Türk nüfusa sahipken, 1584 yılında nüfusun 9500'e çıktığı belirlenmiştir. Ancak 19. yy. da nüfusu azalan şehir, 1867 yılında 3000-3500 civarına düşmüştür. Aksaray'da yıllara göre mahalle sayısının 1501 yılında 36, 1584 yılında 41, 17.yy da ise 32 adet olduğu kaynaklarda belirtilmiştir (Aksaray Valiliği, 2000, s:22).

Aksaray, Osmanlı yönetiminde farklı eyaletlerde bazen sancak bazen de kaza olarak yönetilmiştir. 1920 yılında yapılan ilk teşkilatlandırmada daha önce sancaklara bağlı olan mutasarrıflıklar vilayete dönüştürülmüştür. Aksaray bu teşkilatlanma aşamasında vilayet yapılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında 1920-1933 arası vilayet olan şehir kısa bir süre sonra 1933 tarihli 2197 sayılı ''Bazı Vilayetlerin İlgası ve Birleştirilmesi Hakkında Kanun'la'' İlçe Statüsüne getirilmiştir (Aksaray Valiliği, 2010, s:21). 1989 yılına kadar Niğde İli'ne bağlı ilçe

statüsünde yönetilen Aksaray, 15.06.1989 tarihinde 3578 sayılı kanunla tekrar İl olmuştur.

4.1.2. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Aksaray

Cumhuriyetin ilk yıllarında Aksaray'la alakalı bilgi sahibi olabilmek için en önemli kaynak 1926-1933 yılları arasında yayınlanan Aksaray Vilayet Gazetesi'dir. Gazetenin dışında Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgelerle Muallim Sapancalı Hüsnü'nün ''Hasan Dağı'nda İlmî Cevelân'', Mektupçu Hilmi'nin ''Aksaray Tarihçesi'' ve Faruk Zeki Perek'in ''Büyük Devrim Çağı'nda Aksaray 1910-1930'' isimli eserlerden faydalanılabilir.

Cumhuriyet döneminde ilk genel nüfus sayımı 28 Ekim 1927'de yapılmıştır. 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre Aksaray'ın nüfusu, 71.802 kişi olarak belirlenmiştir. Aksaray çevresindeki kazalarından Koçhisar Kazası'nın nüfusu 38.970 kişi, Arapsun(Gülşehir) Kazasının nüfusu ise 16.452 kişi olarak belirlenmiştir. Vilayetin toplam nüfusu 1927'de 127.222 kişi iken 1930 yılında 143,487 kişi olmuştur (Konyalı,1974, s:1652).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında sivil toplum faaliyetleri bakımından etkin olan yardım cemiyetlerinden Aksaray'da faaliyet gösterenler Hilâl-i Ahmer ile Tayyare ve Himâye-i Etfal Cemiyetidir. Vilayet Gazetesi'nin aktardığına göre cemiyetlere halkın ilgisi fazladır. Örneğin 1927 yılında İstanbul'da Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin üye sayısı dört bin iken, Aksaray'da sadece Koçhisar'ın üye sayısı iki bin kişidir (Aksaray Vilayet Gazetesi, 1927, sayı:15-24-32).

Sosyal Etkinlikler yönünden de faal olan Aksaray'da; ilk sinema Vali Ziya Bey'in gayretiyle 1927'de Cumhuriyet İlkokulu'nun alt kısmında, Ramazan Bayramı'nda halkın hizmetine açılmıştır. Bir müddet burada hizmet verdikten sonra K. Bölcek Mahallesi'ne taşınan sinema, pazara gelen köylülerin de faydalanması gayesiyle çarşamba ve perşembe günleri de açık tutulmuştur (Aksaray Vilayet Gazetesi,1927, sayı:24-32-34). Başka bir etkinlik de kadınlara yönelik biçki-dikiş-nakış kurslarıdır (Aksaray Vilayet Gazetesi, 1931, sayı:238).

Aksaray bu dönemde birçok alanda başarı ivmesini kazanmasına rağmen, 1933 yılında yönetim tarafından alınan şehir açısından talihsiz bir kararla, vilayet olan Aksaray ilçe yapılmıştır. Bu karar sonucunda Cumhuriyet'in ilanıyla gelişme ve yükselme ivmesi kazanan şehir, gerilemeye- sönmeye başlayan bir ilçe olmak zorunda bırakılmıştır.

Aksaray Vilayet Gazetesi 161 ve 324 numaralı sayılarında şehir merkezi ve ilçelerindeki imar faaliyetlerini maliyetleriyle birlikte maddeler halinde açıklamaktadır. Bu maddeler sırasıyla; yapılan okul binaları, kütüphane, hastane, hükümet konağı, vali konağı, zirai yatırımlar, hapishane ve şehirlerarası yapılan yollardır.

6-7 senelik cüm-
huriyet idaresinde
ise :

Şekil 4. 1. Aksaray Vilayet Gazetesi (1930, sayı:161)

Aksaray Vilayet Gazetesi'nin 1930 tarihli 161.sayısının 2.sayfasında (Şekil 4.1.) Aksaray'da '6-7 senelik Cumhuriyet İdaresinde Yapılanlar' başlığıyla şu bilgilere yer vermektedir:

1- Cephesinin açılması için istimlak ve bahçesiyle parmaklıkları için sarf edilen 11.300 lira dahil olduğu halde 66.300 liraya yapılan ve bugün 150.000 lira ile ancak inşası mümkün olabilen muazzam ve müzeyyen[bezenmiş-süslü] *Cumhuriyet Mektebi.*

2- 47.500 liraya yaptırılan son sistem betonarmeden adeta yekpare ve zarif Gazi Paşa Mektebi

3- 18.000 liraya mal olan Zafer Mektebi.

4 - 32.000 liraya ihale edilip bir ay sonra tesellüm[teslim] *edilmesi zaruri Koçhisar Mektebi*

5 - 2.600 liraya alınan bir ana mektebi.

6 – 5.000 liraya alınan muallimler[Öğretmenler] *pansiyonu.*

7 – 30.000 liraya sanatkârane yapılmış çok cazip ve metin Kütüphane ve matbaa binası.

8 – 2.200 liraya yapılmış ziraat numune bahçesi ve binası.

9 – 112.400 liraya yapılmış muazzam ve müzeyyen çok sağlam Hükümet Konağı.

10 - 35.000 liraya inşa edilen şık, metin, cazip ve bütün teşkilatı haiz Vali Konağı.

11 – İhtiyacımıza tekabül eden[karşılık gelen] *yirmi beş yataklı 17000 liraya mal olan güzel ve sağlam Hastane binası.*

12 – Şimdiye kadar 50.000 liradan fazla para sarf edilen ve ikmali[tamamlanması] *kuvvei kuribeye gelen* [kuvvetle yaklaşılan] *asri muazzam hapishane (Sanatlar yurdu şeklinde olacaktır.)*

13 – 928 nihayetine kadar 132.454 lira ile 7+ 980 km yol yapılmıştır. 929 senesinde de Aksaray – Konya yolunda 2+500 km tesviyei turabiye ikmal ve bundan başka çamur tutan mahallerde 800 metre tülünde şose ferşiyatı ve Aksaray –Arapsun-Nevşehir yolunda 1+ 000 kilometrelik maasilindiraj [silindirlenmiş] *şose inşaatı ve muhtelif ebatta 5 beton ve kargir menfez ve Aksaray –Ereğli yolunda*

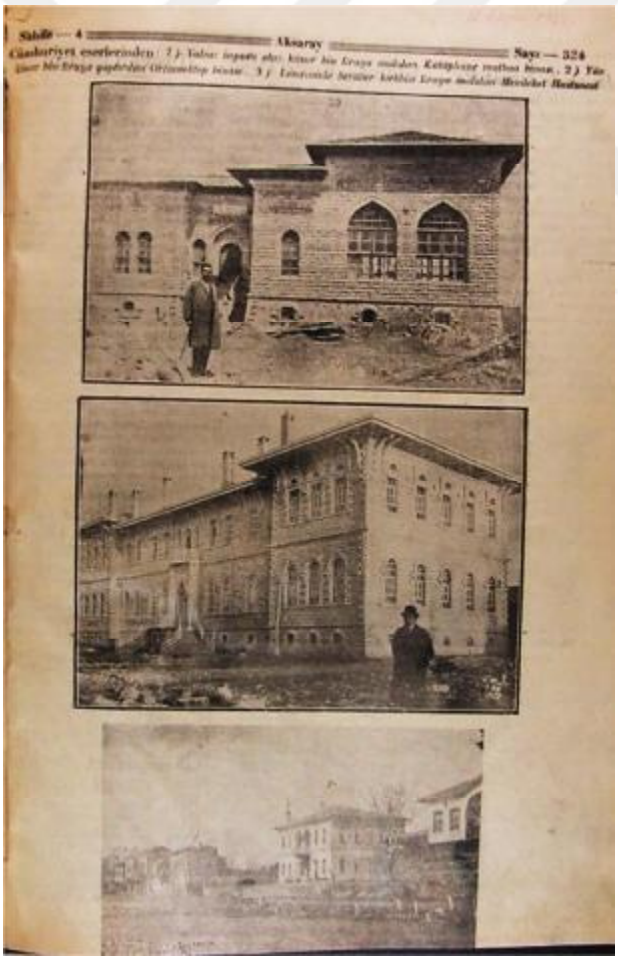
mebde [başlangıç] *kısmında 5+ 000 kilometrelik şosenin tamiratı esasiyesi* [esaslı tamirat] *ve 20 +000 kilometrede fazlaca çamur tutarak geçide müsait olmayan Taşpınar yokuşunda 1600 metretülünde müceddet* [yenilenmiş] *şose inşaatı ikmal edilmiş…*

Aksaray Vilayet Gazetesi'nin 324.sayısının 4.sayfasında (Şekil.4.2) 'Cumhuriyet Eserlerinden' başlığıyla şu bilgilere yer verilmektedir:

1.Yalnız inşaatı 30.000 küsur liraya mal olan kütüphane matbaa binası.

2.Yüz küsur bin liraya yaptırılan orta mektep binası.

3. Levazımı ile beraber 40.000 liraya mal olan memleket hastanesi.

Şekil 4.2. Aksaray Vilayet Gazetesi (1933, sayı:324)

4.1.3.Kentin Fiziki Özellikleri

4.1.3.1. Yer ve Konum

Aksaray, İç Anadolu Bölgesinin ortasında 33-35º doğu meridyenleri, 38-39º kuzey paralelleri arasında yer alır. İl doğusunda Nevşehir, güneydoğusunda Niğde, batısında Konya, kuzeyinde Tuz Gölü ve Ankara, kuzeydoğusunda Kırşehir illeri ile çevrilidir (Şekil 4.3) (Aksaray Çevre Durum Raporu, 2007-2008, s:1).

Şekil 4.3. Aksaray kentinin ülke ve bölge içerisindeki yeri (Aksaray Çevre Durum Raporu, 2007-2008)

İlin yüzölçümü 7626 km²'dir. Kent tarihi İpek Yolu güzergâhı ve doğu–batı, güney–kuzey ana bağlantı yollarının kavşak noktası üzerindedir. Bölgede

Hasandağı (3268m), Küçük Hasandağı (3040m), Melendiz Dağları ve Ekecik Dağı (2023 m) gibi volkanik dağlar ile lavların meydana getirdiği platolar bulunmaktadır. Batı bölümünde ise Konya Ovasının büyük bir kesimi Aksaray sınırları içerisinde kalmaktadır. Aksaray il merkezi, Melendiz dağından kaynağını alan ve Tuz Gölü'ne dökülen Ulu Irmak'ın taşıdığı alüvyon plato üzerinde kurulmuştur. Şehrin deniz seviyesinden yüksekliği 980 metredir (Yenice K.T, 2012, s:7).

4.1.3.2. İklim Yapısı

Aksaray İli orta iklim kuşağında olup, soğuk ve kara iklim tipine sahiptir. Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuktur. Yağışlar genellikle ilkbahar ve kış aylarında görülmektedir. Yaz kış ve gece-gündüz sıcaklık farkları çok fazladır (Aksaray Çevre Durum Raporu,2007-2008, s:23).

Tuz Gölü havzası, çoğunlukla kuzey (yıldız), kuzeybatı (karayel) ve doğudan gelen rüzgârların etkisi altındadır. Aksaray meteoroloji istasyonunun 34 yıllık rasatlarına göre ise, Aksaray çevresinde en çok esen rüzgâr yönleri sırasıyla, doğu-kuzeydoğu (6464), kuzey-doğu (4259), doğu (1197), batı-kuzeybatı (2870), kuzey-kuzeydoğu (1754)'dur (Aksaray Çevre Durum Raporu,2007-2008, s:23).

İç Anadolu'nun en az yağış alan bir bölümünü oluşturan Tuz Gölü havzasının uzun yıllara göre ortalama yağış yüksekliği 300 mm ile karakterize edilir. Aksaray civarı ise, 40 yıllık rasat ortalamalarına göre 327,6 mm toplam yağış miktarına sahiptir. Yağış dağılımı bakımından Tuz Gölü havzası ve Aksaray Ovası, kendi içlerinde genel olarak homojen olup ancak yüzey şekillerine bağlı olarak yöresel bazı farklılıklar gösterir. Aksaray'da yıllık ortalama sıcaklık 11,5°C derecedir. Rasat edilen en yüksek ortalama sıcaklık Temmuz ayında 30,6ºC olarak ölçülmüştür. En düşük ortalama sıcaklık ise Ocak ayında -3,8ºC olmuştur. Aksaray ilinde yıllık ortalama en yüksek sıcaklık 22,8ºC'dir. Yıllık ortalama en düşük sıcaklık ise -0,3ºC'dir (Aksaray Çevre Durum Raporu,2007-2008, s:25).

4.2.Aksaray Mimarisi

Tarihi geçmişiyle birçok medeniyete ev sahipliği yapan, farklı toplum ve milletler arasında etkileşimlerin yaşandığı Anadolu coğrafyası, mimari kültürel miras konusunda oldukça zengindir. Anadolu'da on bin yıllık geçmişiyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Aksaray kenti de tarih boyunca Anadolu coğrafyasının sürekli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Önemli ticaret yollarının kesiştiği bir noktada bulunan bu kent, farklı medeniyetlerin uğrak yeri haline gelmiş, bu medeniyetlerden günümüze birçok eser ulaşmıştır.

Yerel malzeme kullanılarak döneminin geleneksel inşa teknikleri ile yapılan mimari eserleri, yapılış tarihleri ve dönemleri göz önünde bulundurarak iki ayrı başlık altında kategorize edilmesi uygun bulunmuştur bunlar;

-Cumhuriyet dönemi öncesindeki mimari eserler ve

-Cumhuriyet dönemindeki mimari eserleri.

4.2.1.Cumhuriyetten Önceki Dönemde Aksaray'da Mimari

Aksaray ve çevresi, Hristiyanlığın yayılış döneminde dini yapıların yoğun olarak yapıldığı bölge haline dönüşmüştür. Kapadokya bölgesinin girişinde yer alan Aksaray, Ihlara, Selime ve çevresindeki mağaralara sığınan ilk Hristiyanlar, kayaları oyarak inşa ettikleri ilk tapınaklarda gizlice ibadet etmişlerdir. Söz konusu mağaralar ve tapınaklar dönemin önemli mimari öğeleridir. Sonraki yıllarda mağaralardan gün yüzüne dışarı çıkan halk, bölge ve çevresinde yaptıkları kiliselerde ibadetlerini yapmışlardır. Güzelyurt Bölgesindeki Kızıl Kilise (Şekil 4.4.), Hasan Dağı bölgesindeki Akhisar Çanlı Kilise (Şekil 4.5.), dönemin önemli mimari yapılarıdır.

Şekil 4. 4. Kızıl Kilise (Google.com.)

Şekil 4. 5. Çanlı Kilise (Google.com.)

Şekil 4.6. Aksaray Kent merkezinde yer alan kale ve kapılar şeması (Google maps üzerinde yazar tarafından düzenlenmiştir.)

Anadolu Selçuklular döneminde Aksaray bölgesi önemli merkez haline gelmiştir. Özellikle Selçuklu hükümdarları Alâeddin Keykubat ve II. Kılıçarslan döneminde Anadolu Selçuklu Devleti'nin payitahtı Konya'ya yakınlığı sebebiyle Aksaray ve çevresinde önemli eserler inşa edilmiştir. Bu dönemde camiler, köprüler, kervansaraylar, hamam yaptırılmıştır (Topal, 2006, s:36-40.). Ayrıca tarihi kent merkezini çevreleyen kale surları bu dönemde tahkim edilerek onarılmış (Şekil 4.6.), kale içerisindeki Ulu Cami genişletilmiştir.

Kent merkezini ortadan ikiye ayıran Ulu Irmak deresi üzerinde bulunan ve Selçuklu Dönemi eseri olan üç adet taş köprü, 2013 yılında onarılarak kullanıma açılmıştır. Tarihi kent merkezini ayıran dere üzerindeki söz konusu köprüler, bağlantının sağlandığı mahalle isimleriyle adlandırılmıştır. Hasas mahallesine bağlanan köprü Hasas Köprüsü (Şekil 4.7., 4.8. ve 4.9.), Küçük Bölcek mahallesini bağlayan köprü Küçük Bölcek Köprüsü (Şekil 4.10., 4.11. ve 4.12.) ve Nakkaş mahallesini bağlayan köprü Nakkaş Köprüsü (Şekil 4.13., 4.14. ve 4.15.) adı ile isimlendirilmiştir.

Şekil 4. 7. Onarım öncesi Hasas Köprüsü

Şekil 4. 8. Onarım aşamasında Hasas Köprüsü

Şekil 4. 9. Onarım sonrası Hasas Köprüsü

Şekil 4.10. Onarım öncesi Küçük Bölcek Köprüsü

Şekil 4. 11. Onarım aşamasında Küçük Bölcek Köprüsü

Şekil 4. 12. Onarım sonrası Küçük Bölcek Köprüsü

Şekil 4.13. Onarım öncesi Nakkaş Köprüsü

Şekil 4. 14. Onarım aşamasında Nakkaş Köprüsü

Şekil 4.15. Onarım sonrası Nakkaş Köprüsü

Konya-Kayseri arasında tarihi İpekyolu hattı üzerinde yer alan kervansaraylar, Anadolu Selçuklular döneminin ticari gelişmesine bağlı olarak inşa edilmiş olan önemli yapılardır. Aksaray il sınırları içerisinde yer alan Sultan Hanı (Şekil 4.16.), Alayhan Kervansarayı (Şekil 4.17.), Tepesidelik Han (Şekil 4.18.) Selçuklu kervansaraylarının Aksaray'daki günümüze ulaşan seçkin mimari örnekleridir.

Şekil 4. 16. Aksaray Sultanhanı Kervansarayı

Şekil 4. 17. Aksaray Alayhan Kervansarayı

Şekil 4. 18. Aksaray Tepesidelik Han

Aksaray Karamanoğlu Beyliği döneminde önemli eğitim tesisleri ve dini yapılar kazanmıştır. Açık avlulu medrese plan şeması tipinde inşa edilen Zinciriye Medresesi, 14.yy. dan kalma önemli bir eğitim yapısıdır (Şekil 4.19. ve 4.20.).

Şekil 4. 19. Zinciriye Medresesi

Şekil 4. 20. Zinciriye Medresesi Plan Şeması

Selçuklu ve Karamanoğlu Beyliği dönemlerinin dini yapılarından günümüze kadar korunarak ve onarılarak ayakta kalan camiler, kent merkezinde kale içi ve çevresinde yer almaktadır. Kale içinde ilk Cuma Camii örnekleri içinde yer alan Aksaray Ulu Cami, Anadolu Selçuklular'dan itibaren farklı devirlerde ilavelerle genişletilerek ve tamir edilerek günümüze kadar ulaşan örneklerdendir. Kesme taştan yığma tekniğinde yapılan Ulucami, kareye yakın dikdörtgen planlı mihraba dik 5 nef ten oluşan plan şemasına sahiptir. Çapraz tonoz üst örtüsü, mihrap önü kubbesi, taşıyıcı direkleri ile Ulu Cami, Anadolu'daki tipik Selçuklu Ulucami'leri arasında yer almaktadır (Şekil 4.21. ve 4.22.).

Şekil 4. 21. Aksaray Ulu Cami giriş cephesi

Şekil 4.22. Aksaray Ulu Cami iç mekân fotoğrafı

Kent merkezini çevreleyen sur dışında inşa edilen camiler içerisinde yer alan Eğri Minare (Kızıl Minare) Cami, Selçuklu dönem tuğla örgü ve işçiliğinin seçkin örnekleri arasında yer alır. Minaresindeki yaklaşık %7 derecelik şakuli dikey akstan eğikliği farklı araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir. Tez hazırlandığı dönemde cami ve minaresinde restorasyon çalışması başlamıştır ve devam etmektedir (Şekil 4.23. ve 4.24.).

Şekil 4. 23. Eğri Minare Cami

Şekil 4.24. Eğri Minare ’den detay

Sur dışında 13.yy. da inşa edilen dini yapılardan Kesik Minare Cami, minaresinin şerefe kısmına kadar olan bölümü günümüze kadar ayakta kalabilmiş olan ve Minaresi Selçuklu sırlı tuğla malzeme ve işçiliğinin uygulandığı seçkin örneklerindendir (Şekil 4.25. ve 4.26.).

Şekil 4.25. Kesik Minare Cami’nin 1940 yılına ait fotoğrafı

Şekil 4.26. Kesik Minare Cami’nin günümüze ait fotoğrafı

Hacı Yusuf Mescidi (Cıncıklı Cami) ise, tek katlı tuğla örgülü yığma tekniğinde, çini süslemeli inşa edilen 13.yy mahalle mescitleri örnekleri arasında yer almaktadır (Şekil 4.27.).

Şekil 4.27. Hacı Yusuf Mescidi (Cıncıklı Cami)

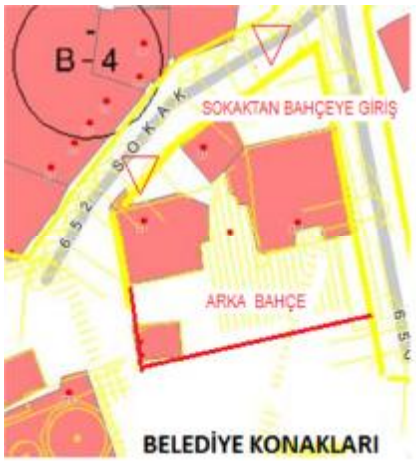
4.2.2. Cumhuriyet Döneminde Mimari

Anadolu'da Cumhuriyet döneminde, kamu ve sivil mimari ürünlerin fazlaca yer aldığı şehirlerden biri de Aksaray'dır. İç Anadolu Bölgesinin ortalarında bulunan şehir, coğrafi konumunun uygunluğu, ulaşım ağları üzerinde bulunmasının artılarıyla Cumhuriyet döneminde önemli eserlerin inşa edilmesine sahne olmuştur.1920 yılında kentin il olması ile yapılacak kamu ve eğitim yapılarının temellerinin atılması, yeni imar ve inşa sürecinde ilerlemeler kaydedilmesinde belirleyici unsur olarak kabul edilebilir. Bu dönem içerisinde ülkenin içinde bulunduğu kısıtlı imkânlara rağmen, yeni Cumhuriyet şehri Aksaray'da; okul binaları, kütüphane, idari kamu yapıları ve sanayi yapılarının inşaatına başlanılmıştır. Bu zaman dilimi içerisinde, ülkenin genelini etkisine alan 1.Ulusal Mimari Akımı, Aksaray'daki eserlerin yapısal ve mimari özelliklerini de etkilemiştir.

1920 li yıllardan başlayarak Konya'da, Afyon'da ve Anadolu'nun birçok şehrinde, 1.Ulusal Mimari Akımı etkisinde hükümet binası, belediye sarayı, okul

ve postane olarak kullanılan örnekler inşa edilmiştir. Yeni okul binaları, ülkedeki yeni rejimin temsilcisi niteliğindeki bina tipleri olup, Osmanlı canlandırması niteliğindeki tip proje tasarıma göre uygulanmıştır. Gazi okulu, Gazi Paşa okulu, Cumhuriyet okulu isimleri altında inşa edilen okulların tamamında aynı plan şeması uygulanmış; girişleri merkez eksen üzerinde olan ve her uçta üç pencereli bölmelerle cepheye çıkma yapan simetrik ve iki katlı bir tasarım benimsenmiştir (Bozdoğan, 2002, s:54). Günümüzde Aksaray Anadolu Lisesi binası olarak kullanılan ve Cumhuriyet dönemi eserlerinin ilklerinden olan yapı da plan şeması bakımından yukarda belirtilen tip projenin yaygın örneklerindendir. Plan şeması Konya Gazi İlkokulu ile aynıdır.

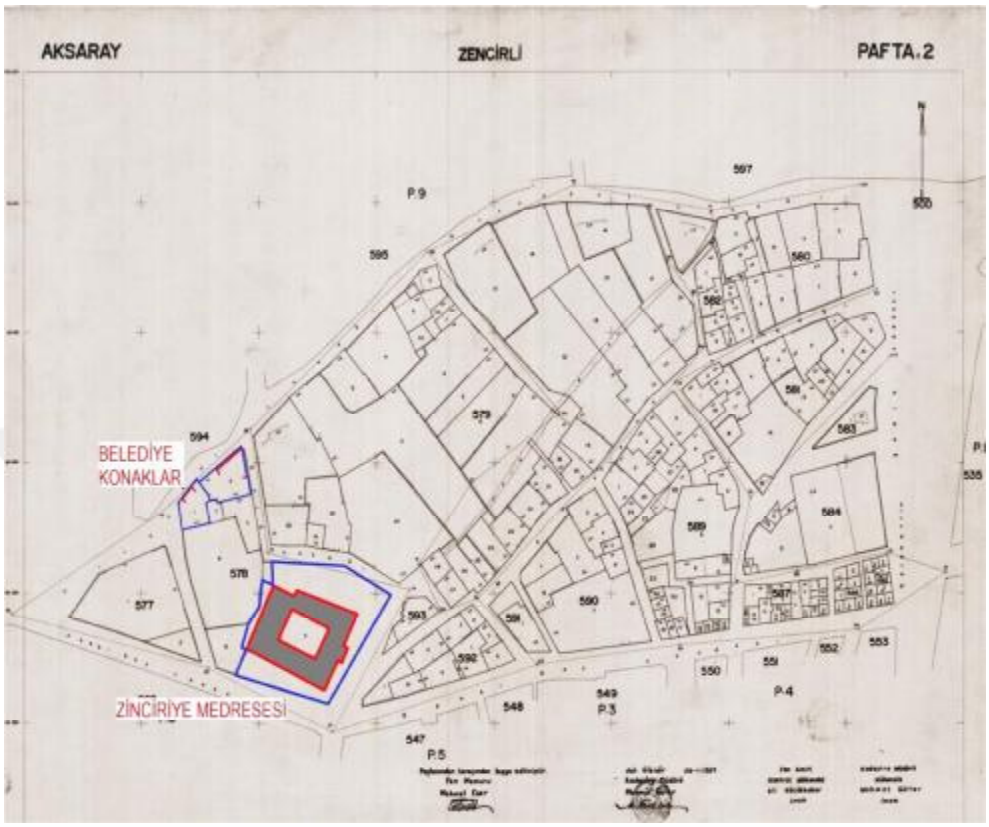
Aksaray'da günümüze ulaşan ve halen kullanılan sivil mimarlık örneği eski yapıların çoğu, düzgün kesme taştan yapılan konak türü yapılardır. Kale surlarına yakın mahallelerde yer alan ve Ulu Irmak deresinin iki yakasındaki sıralı konaklar, 20. yy. başlarında inşa edilmiş olup, avlulu plan şemaları benzer özellikler taşımaktadır (Şekil 4.28.- 4.36.). Genellikle duvarlarla çevrelenmiş bir avlu içinde yer alan konut örneklerinde, iç sofalı ve orta sofalı plan tiplerinin kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 4.28. Belediye Konakları'nın İmar Durumu (Aksaray Beld. Web sayfası)

Şekil 4.29. Belediye Konakları'nın Zemin Kat Planı (Aksaray Beld.)

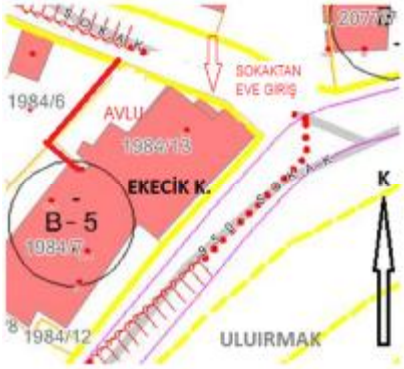
Şekil 4.30. Belediye Konakları'nın 1967 tarihli Kadastro Durumu (Kadastro Md.)

Şekil 4.31. Belediye Konakları'nın avlu dan görünüşü (Aksaray Beld. Web sayfası)

Şekil 4.32. Özel Konak

Şekil 4.33. Özel Konak'ın İmar Durumu (Aksaray Beld.)

Şekil 4.34. Mimarlar Odası Binası

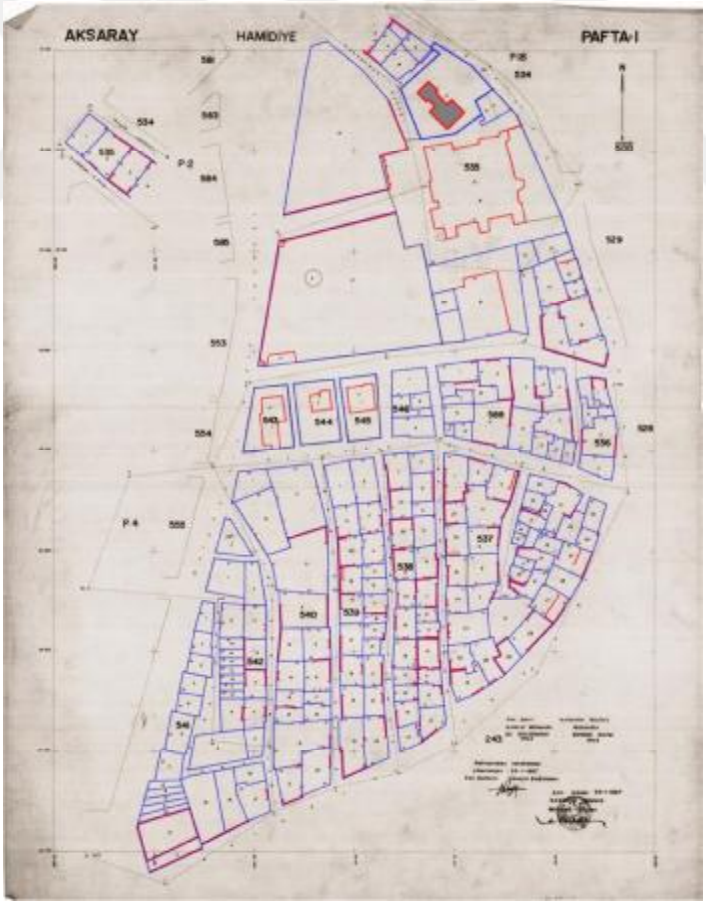

Şekil 4.35. Mim. Oda Binası'nın İmar durumu (Aksaray Beld. Web sayfası)

Şekil 4.36. Mimarlar Odası Binası'nın Kat Planı (Aksaray Mimarlar Odası)

Ulu Cami, Cuma Camisi, Cami-i Kebir isimleri ile adlandırılan merkezi camiler, genellikle Selçuklu ve Osmanlı şehirlerinin merkezinde yer almaktadır. Evler ve mahallelerin bu camilerin çevresinde kümelenerek ve büyüyerek dağıldığı gözlenmektedir (Aktüre,1987). Aksaray'da da tarihi kale içi merkezde yer alan Ulu Cami etrafında oluşmuş mahalleler yer almaktadır. Sokak dokusu kuzey güney doğrultusundaki yollar üzerinde bitişik veya ikiz, ayrık düzende, bahçeli nizam ve iki katı geçmeyen evlerden meydana gelmektedir. Aksaray Kadastro Müdürlüğü'nden temin edilen şehre ait ilk kadastro durumunu gösteren 1967 tarihli paftalar kale içindeki Hamidiye (Şekil 4.37.) ve Minarecik mahallelerine ait parsel-sokak dokusu hakkında bilgi vermektedir.

Şekil 4.37. Hamidiye Mahallesinin 1967 yılına ait kadastro paftası (Kadastro Md.)

Cumhuriyet'in ilanından önce ve ilk yıllarında kamu ve sivil mimari yapılar kazanan Aksaray, döneminin ilklerinden olan bir de sanayi yapısı kazanmıştır. Hidroelektrik enerjisiyle çalışan Azm-i Milli T.A.Ş adıyla un fabrikası üretime başlamıştır (Şekil 4.38.). Bu eser döneminin mimari ve iktisadi yönden oldukça farklı ve önemli bir temsilcisidir.

Şekil 4.38. Azm-i Milli T.A.Ş. Un Fabrikası

4.3. I. Ulusal Mimari Akımı

Erken Cumhuriyet Döneminde Aksaray'da inşa edilen mimari yapılar içerisindeki kamu ve eğitim yapıları incelenmeden önce, aynı dönem içerisinde Türkiye'de ortaya çıkan mimari akımlar ele alınmıştır. Genelde Cumhuriyet dönemi Türk mimarlığı, Aksaray'daki yansımaları üzerinden geniş bir perspektiften bakılarak incelenmiştir. Osmanlı Devletinin gerileme döneminden itibaren ülkenin içinde bulunduğu şartlar, siyasi, ekonomik ve mimari alandaki değişimler bu kapsamda değerlendirmeye çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti 17. yüzyılda gerileme dönemine girmiş ve yeni bir süreç başlamıştır. Yeni reformlar ve değişimler Lale Devri (1703-1730) döneminde yapılmaya başlanmıştır. Başta askerlik olmak üzere, ekonomik, siyasi ve kültürel alanda 'Batılılaşma' etkisiyle yapılan yenilikler mimariyi de etkisine almıştır. 1789 yılında tahta çıkan Padişah III. Selim, Batı'dan gelen Barok, Rokoko ve benzeri

akımların devam etmesini sağlamış, bu dönemde İstanbul Boğazı'nın her iki yakasında saraylar, kışlalar ve okullar yapılmıştır (Kopuz,1999, s:10).

Avrupa'da Fransız devrimiyle birlikte dünyaya yayılan milliyetçilik akımı, çok uluslu devletlerin parçalanmasına zemin hazırlamış, Osmanlı egemenliği altında yaşayan farklı etnik unsurlar, bağımsızlık ve özgürlük için mücadele vermiştir. İmparatorluk da azınlıkların bağımsızlık istekleri doğrultusunda çeşitli reformlar yapmak zorunda kalmıştır (Işık, 2010, s:20). Bu Reformların en önemlisi, 1908 yılında II. Meşrutiyet' in ilanıyla başlayan 'Türk Milliyetçiliği' fikri olmuştur. Bu fikri akımın öncülerinden olan Ziya Gökalp, Türkçülük hakkındaki fikirlerini Anadolu'ya anlatmaya ve yaymaya çalışmıştır.

II. Meşrutiyet ile beraber İttihat ve Terakki Fırkası'nın yönetime geçmesi ve 'Türkçülük' düşüncesiyle eşzamanlı olarak, kültürel alanda da değişimler olmuştur. Sanat, felsefe, dil, edebiyat ve mimari de bu akımın etkisinde eserlerin verildiği alanlardır. Türkçülük akımı etkisinde kalan çağdaş eğitim kurumlarında yetişmiş birkaç Türk mimar, Klasik Türk mimarlığı eserlerini dirilten bir üslup oluşturmuştur. Bu mimarlar arasında en önemli isimler Mimar Kemalettin, Mimar Vedat Tek ve Mimar Muzaffer'dir (Sözen, 1984, s:27).

Cumhuriyet'in başından itibaren yapılan eserlerin tümünde bu akımın etkileri görülmektedir. Bu dönemde mimarların yetiştiği Sanayi-i Nefise Mektebi ile Mühendis Mektebinde aldıkları eğitimin sonucunda, hocalarla birlikte mezunlar da bu mimarlığın uygulayıcısı olmuşlardır. Ders programları ve takip edilen kitaplarda önceki dönemlere ait mimari uygulamalar ve o güne uyarlanmış biçimler anlatılmaktadır (Sözen,1984, s:29).

Öncü mimarlardan Mimar Kemalettin Bey, Türkiye'de mühendis mektebini bitirdikten sonra Almanya'da eğitimine devam etmiştir. Mimar Vedat Bey ise, Fransa'da eğitimini tamamlamıştır. Eğitimlerinin sonucunda her iki mimar da, geçmiş eserleri inceleyerek, geleneksel mimarlığa dayalı milliyetçi düşünceler çerçevesinde seçmeci bir yaklaşımla mimarlık sergilemişlerdir (Sözen, 1984; Kopuz,1999, s:15-16). Bu mimarların binaları, Neoklasik yapıların cephelerine bu

dönemde geçerli olan Selçuklu ve Osmanlı süslemelerini uygulamışlardır. Mimar Vedat Tek ve Kemalettin Bey yaşadıkları dönemde fikirleri ve eserleriyle diğer mimarlara örnek teşkil etmiş, aynı ekolü takip etmelerine sebep olmuşlardır. Başta resmi kurum binaları olmak üzere; okul, kışla, banka, postane, tren istasyonu vb. binaların bu üslupta yapılması Hükümet tarafından da teşvik edilmiştir (Sözen, 1984, s:27-34).

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanıyla başlayan ve 1930'lu yıllara kadar devam eden 'Türkçülük' akımı etkisiyle gelişen yeni Mimarlık akımı 'Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi' olarak adlandırılır. Bu dönemdeki mimari akım farklı isimlendirmelerle; Milli Mimari, Milli Mimarlık Üslubu, Milli Mimari Rönesans'ı, Neoklasik Üslup olarak da belirtilebilir (Sözen,1984, s:28-30).

Bu akımın temel özelliği; yapının cephe tasarımının, plan ve vaziyet planından önce gelmesidir. Binaların ana cephesi veya giriş cephesi diğer cephelerden belirgin bir biçimde farklılaştırılarak, ayrıntılarıyla düşünülerek çözülmektedir (Sözen,1984, s:30). Birinci Ulusal Mimarlık Üslubunda yapılan binalar incelendiğinde, ortak özellikleri olarak; plan ve cephelerin simetrik olarak tasarlanması olduğu, yapı ana girişlerinin kütlenin tam ortasında yer aldığı, Selçuklu ve Osmanlı cephe süsleme elemanlarının motiflerinin ve biçimsel öğelerinin simetri esas alınarak uygulandığı ve Rönesans mimarisi esas alınarak cephede, düşey yönde üç ayrı üslupta üç farklı pencere stilinin kullanıldığı görülmektedir. 19.yy. Avrupa mimarisinin temelini oluşturan bu düzenlemede, Avrupa'daki klasik Yunan ve Roma üslupları yerine Selçuklu ve Osmanlı mimari öğeleri basık veya sivri kemerler, mermer sütunlar, baklavalı veya mukarnaslı sütun başlıkları, geometrik kabartmalarla süslü silmeler, çini panolar, geniş saçaklar, yalancı kubbeler ve köşe kuleleri kullanılmıştır. Kufi yazılı şeritler bağlayıcı öğe olarak kullanılmış, taş ve çiniden başka giriş cephelerinde ve yapı köşelerinde düşey çizgiler güçlendirilmiş ve kubbelerle hareketlendirilmiştir. Bu kubbeler fonksiyonel olmayıp sadece anıtsal bir görünüm kazandırmak için yalancı kubbe olarak tasarlanmıştır (Sözen,1984, s:30-31; Alpagut, 2005, s:91-95).

Alpagut (2005, s:93)' un Ünsal' dan (1973, s:35) aktardığına göre; 1.Ulusal Mimari Akımı'nın özellikleri şöyle açıklanmaktadır:

''Bina taş yapı karakterinde olacaktı, yapı taş olmasa bile suni taş taksimatı yapılacaktı. Kapı ve pencereler sepetkulpu, Sinan veya Bursa kemeri ile kapatılacaktı. Cephede kemer alınlıkları kabartma ornemanlarla ve çini ile kaplanacaktı. Elektrik lambaları fener şeklinde teçhiz edilecekti, bilhassa giriş kapısı iki yanına fener asılacaktı. Bina da stalaktik-baklava başlıklı kolon veya plastrlar kullanılacaktı. İç mimaride ahşap ve çini, lambrilerde klasik Osmanlı motif-desen ve renkleri uygulanacak, tavanlarda alçı ve kartonpiyerlerde aynı desende motifler tekrarlanacaktı. Parmaklıklar ve merdivenler taş veya mermerden olacak ve Osmanlı şebekeleri ve babalarıyla biçimlenecekti. Döşemelere umumi mahallerde mermer, odalarda tahta kaplanacaktı. Çatı saçaklı olacaktı, saçaklar ahşap kaplanacak ve çok çıkıntılı olacaktı. Çatının başlarına veya ortasına kubbeler kondurulacaktı. Kısacası teknik yeni olsa da stil tarihsel biçimde sunulacaktı. Bunlar dış görünüşlerdi ve binaya giydirilen bir kılıftı. Peki, plan ne olacaktı. Planda Türklüğün ne olduğu belirlenmemişti.''

Behçet Ünsal'ın yukardaki değerlendirmesi, Milli Mimari Akımı'nın karakteristik özetidir. 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanından sonra başlayan Birinci Ulusal Mimari Akımı, 1927 yılında Mimar Kemalettin Bey'in vefatıyla etkisi azalsa da 1930 yılına kadar etkinliğini devam ettirebilmiştir (Yüksel, 1979, s:19). Selçuklu ve Osmanlı Mimari süsleme elemanlarını dekoratif bir öğe olarak kullanmayı ilke edinen, salt estetik kaygıyı öne çıkaran bu akım, biçimi belirleyen elemanların özüne inmemiş, fonksiyona ve plana yeterli ağırlığı verememiş, rasyonel anlayıştan uzaklaşılmıştır. Aynı dönemde batı da mimarlar cephe bezemeciliğini ve süslemeyi azaltmış, gelişen teknolojiyi mimaride başarılı bir biçimde kullanarak işlevselliği öne çıkarmıştır (Sözen,1973, s:106).

1930 yılından itibaren 1.Ulusal Mimari Akımı etkinliğini kaybederek yerini işlevselliği öne çıkaran, akılcı 'Rasyonel Mimari' düşüncesine bırakmıştır. Mimar Dergisinin yayımcılarından olan mimar Zeki Sayar bu mimarlık üslubundan

kopuşu şöyle açıklamaktadır: ‘‘*Mimarimizde bu akım çok geç kalmış bir ‘Türk revivali’ denemesi ve hareketidir ki başarılı olamazdı. Çünkü o tarihte Avrupa mimari üslup denemelerinden çoktan kurtulmuş, yeniçağın felsefelerine ayak uydurmuş bulunuyordu. Avrupa’daki bu akım Türk inkılabı ile yurdumuza, yeni kurulmakta olan başkente de gelecekti. Nitekim Vedat ve Kemalettin Beyler ve onların talebeleri tarafından Türk üslubu ile yapılan binalar idareleri tatmin etmemeye başladığı için Ankara’ya tanınmış yabancı mimarlar davet edilmeye, mühim binalar onlara sipariş edilmeye başlandı. Bu hareketin nedenini yabancı mimar hayranlığı ifade ettiği gibi, Türk mimar kadrosunun kemiyet bakımından yetersizliğinde de aramak lazımdır.’’* (Alpagut, 2005, s:96).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Atatürk devrimlerinin uygulanması ana hedef olarak belirlenmiştir. Bu amaçla Ankara’yı Cumhuriyet’in başkenti olarak yeniden kurmak ve Anadolu’nun diğer önemli şehirlerini imar etmekle işe başlanmış ve yeni hükümet konakları, hastaneler, okullar, fabrikalar inşa edilmiştir. Yeni Başkent Ankara’nın imarı ve hızla yapılaşması sürecinde, I. Dünya savaşından çıkan devletimizdeki kısıtlı sayıdaki mimarlar yetersiz kaldığından 1927 yılından itibaren mimarimiz, ülkemize gelen yabancı mimar ve hocaların etkisiyle yeni bir görünüş kazanmıştır. Yerli mimarların sayısının azlığı sebebiyle bu dönemde Alman ve Avusturya kökenli mimarlar Neoklasik üsluptan uzaklaşarak daha çağdaş ve daha köklü akımların yayılmasında etkili olmuş, mimarimiz teori ve pratikte yabancıların etkisinde kalmıştır (Sözen,1973, s:167-168).

4.4. Aksaray İli Kent Merkezindeki Erken Cumhuriyet Dönemi Yapıları

Aksaray İli’nin kent merkezi ve yakın çevresinde incelenen yapılar dokuz adet olup; kamu binası, eğitim kurumu ve sanayi yapısı olarak üç farklı fonksiyonla günümüzde hizmet vermektedir. Binaların vaziyet planları, adres bilgileri, kat planları, cepheleri ve taşıyıcı sistemleri ayrıca onarım gören yapıların restorasyon

fotoğrafları, yapıların tespit edilen eski fotoğrafları ve inşa edildikleri tarihteki gazete haberleri ile incelenmişlerdir.

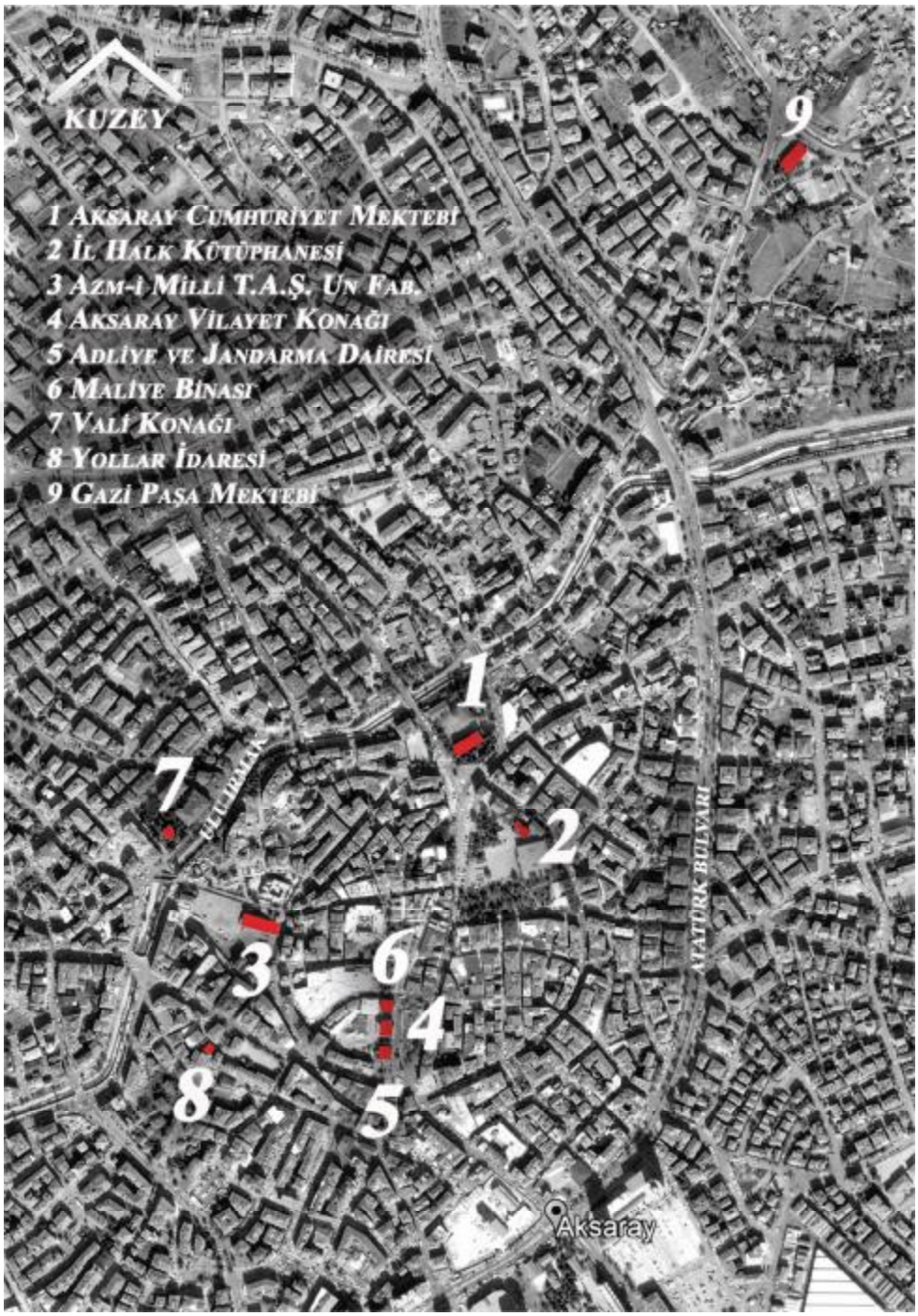
Kent merkezini ve çevresindeki yapıları gösteren en eski tarihli belge olan 1954 yılı hava fotoğrafı üzerinde incelenen binalar işaretlenmiştir (Şekil 4.39.). İlgili hava fotoğrafı, çekildiği tarihte merkezdeki yapı yoğunluğu ve binaların çevresindeki yeşil doku ile birlikte boş alanların fazlalığı hakkında ipucu vermektedir. Dairesel formlu kent merkezini çevreleyen kale surlarının izleri görülmemekte, yerine yapılan yol ve kuzey-güney doğrultusunda geçen yol günümüzde de kullanılmaktadır. Merkezde yer alan üç adet bina kompleksinden oluşan hükümet konağının doğusunda yer alan yeşil alan, günümüzde kent meydanı olarak kullanılmaktadır. İncelenen 2 numaralı bina İl Halk Kütüphanesi ve Ulu Cami giriş cephesindeki park ve boş alanlar günümüzde ağaç ve yeşil alan dokusu azalmasına rağmen aynı fonksiyonu devam ettirmektedir. Ulu Irmak deresi doğal mecrasında akmaktadır ve çevresindeki dönemin yapıları ve yeşil dokunun önemli bir bölümü günümüzde yeni yapılaşmalara bırakmıştır.

Kent merkezinde yapı yoğunluğunun azlığı, yıkıntı şeklinde oluşmuş plansız boş alanların fazlalığı, merkez çemberinin hemen dışında başlayan büyük yeşil alan ve ağaçlık alanlar, 1954 yılındaki Aksaray kenti hakkındaki en belirgin özelliklerdir.

1954 tarihli hava fotoğrafı tez kapsamında incelenen yapıların tamamını gösterecek genişlikte olmadığından, Şekil 4.40. hazırlanmış ve incelenen yapıların konumları gösterilmiştir.

Şekil 4.39. 1954 yılı hava fotoğrafı üzerinde Tez kapsamında çalışılan binalar(Gül, M.F. arşivinden elde edilen fotoğraf yazar tarafından düzenlenmiştir)

Şekil 4.40. Tez kapsamında çalışılan binalar (Google Earth haritası üzerine yazar tarafından düzenlenmiştir.)

4.4.1. Aksaray İdadi Mektebi, Aksaray Cumhuriyet Mektebi (Orta Mektep, Aksaray Lisesi, Aksaray Anadolu Lisesi)

Yapım yılı: 1923

Mahallesi: Sofular – Tapu kayıtlarında mahalle: Dere

Dönem İdarecisi, Yaptıran: Vali Abdullah Sabri (Karter) Bey

Mimarı*:* Belli değildir

Merkez ilçe Sofular Mahallesi, 597 ada, 38 parsel üzerine inşa edilmiştir (Şekil 4.41, 4.42. ve 4.43). Doğusundaki 46. Cadde ile batısındaki 45. caddenin birleştiği yerdedir. Arsa alanı 7296 m2, bina zemin kat alanı 580 m2 dir. Bodrum üzeri iki katlı yığma taş duvar tekniğinde yapılmıştır.

Şekil 4. 41. Aksaray İdadi Mektebi'nin adres bilgisi (Google. maps)

Kuzeyinden Ulu Irmak deresi geçen okulun bahçesine idari ve personel girişi iki caddenin kesiştiği güneydeki kavşaktan yapılmakta, batıdaki 45. caddeden tören alanına ve avluya öğrenci girişi sağlanmaktadır. Kitabesine göre Aksaray Valisi Abdullah Sabri (Karter) Bey tarafından 1342 / 1923 yılında yapımına başlanmıştır. 1926 yılında ikinci vali Yusuf Ziya Bey döneminde inşaatı tamamlanarak eğitime açılan okul (Ek 4.1. Aksaray Vilayet Gazetesi, sayı 12) günümüzde Anadolu Lisesi olarak hizmet vermektedir.

Şekil 4.42. Aksaray İdadi Mektebi'nin imar durumu (Aksaray Belediyesi web sayfası)

Şekil 4.43. Aksaray İdadi Mektebi'nin 1967 tarihli Kadastro durumu (Kadastro Müdürlüğü)

Aksaray Vilayet Gazetesi'nin 1926 tarihli 12 sayısında ilk yapıldığı dönemde okulun Cumhuriyet Mektebi adıyla eğitime başladığı haberi yer almaktadır. Ayrıca söz konusu gazetenin aynı sayısında 'Halid Salih' imzasıyla – Mektep-başlığı altında bu okul hakkında şu bilgiler bulunmaktadır (Ek 4.1.):

''*Resmi bu haftaki nüshamızı süsleyen büyük bina Aksaray Cumhuriyet Mektebi'dir. Bu mektep fezail-i ilmiye ve salabet-i (sağlamlık) ahlakiye ve idariyesiyle Aksaray muhitinde hürmetli bir nam bırakan sabık Aksaray Valisi, el-hak Mersin Vali-i alisi Abdullah Sabri Beyefendi tarafından büyük bir himmetle meydana getirilmiş ve kısm-ı dâhili ve hariciyesindeki noksanı da vali Ziya Beyefendi tarafından ikmal edilmiştir. Bu münasebetle şahidi olduğum bir hatırayı burada zikretmek ve dolayısıyla devrin sabık memurlarıyla Cumhuriyet memurları arasındaki büyük farkı mukayese etmek isterim. Kuvvetli bir azim ve niyet ile bu irfan ocağını meydana getirmeğe çalışan Abdullah Sabri Beyefendi, bina tamamen ikmal edilmeden Edirne'ye tahvil-i memuriyet emrini almıştır. Yerine gelecek zatın selefinin eserine iktifa edip edemeyeceğinden şüpheye düştüğüm için kendilerine bu ciheti arz ettim ve endişemi de ilave ettim. Çok muhterem devr-i endiş olan bu zat bişaş bir çehre ile bana:*

Cumhuriyet memurları yekdiğerinin eserine iktifa eder. Çünkü takip edilen gaye birdir, demişti. (1)340 senesi bidayetinde vilayetimize teşrif buyuran valimiz Ziya Beyefendi'nin yorgunluğunu almadan işe mektebin noksan kalan kısmından başlaması ilk günden benim gibi birçoklarının kalbinde kendilerine karşı büyük bir minnet ve şükran hissi uyandırmıştır. Niye saklayalım şimdiye kadar yerinde saymamıza sebep birinin yaptığını diğerinin bozması birinin beğendiğini diğerinin beğenmemesi değil mi? Su gibi akıp giden kıymetli zamanlar selefin tenkidatıyla, yaptıklarının yıkılmasıyla geçiştirilmez mi idi?

Eğer böyle olmayıp da her iki gelen memur giden memurun bıraktıkları taş üzerine velev ki bir taş olsun bırakmış olsa idi cumhuriyetin kudretli eline geçen bina-yı millet, yeni baştan ve hatta temelinden yapmaya ihtiyaç gösterecek bir halde bulunmazdı…Yakında yapılacak program fasıladan arı ve birbirinin

mütemmemi [tamamlama] *olacak mesaiyi istilzam* [lüzumlu olmak]*eyleyecektir. Valimiz Ziya Beyefendinin teşriflerinin ertesi günü vilayetin Hükümet Konağı'na pek ihtiyaç bulunduğu ve bu mektebin de güzel bir hükümet dairesi olabileceğini ileri sürenler bulundu. Fakat yüksek bir seciyeye malik* [karaktere sahip]*olan azimkâr valimiz "hayır, hayır" dedi. "Ben, muhterem selefimin gittiği yoldan gideceğim. Onun bitiremediklerini ikmal edeceğim. Ondan sonra size Hükümet Konağı yapacağım". Bu suretle işe başlayan faziletkâr valimizin ilk işi kendi eliyle aziz selefinin fotoğraflarını götürüp mektepteki mevki-i fahrine ihtiramat-ı mahsusa ile bizzat talik etmek ve mektebin ikmal noksanıyla meşgul olmak oldu. Bugün selefinin çizdiği programı da bitirmekte olduğunu gördüğümüz valimizin bir sene sonra diğer âsar-ı meyanında bir de muhteşem Hükümet Konağını ikmal etmek üzere olduğunu görmekle. İşte geçmiş zaman memurlarıyla şimdiki memurlar arasındaki fark ve kıyas budur. Onun içindir ki, üç senelik Cumhuriyet devrinde altı yüz senelik işlerden çok ve hem de pek çok işler yapıldı. Bu mukayeseyi yapmaktan maksadımız seleften halefe devredilen bu mektebin yakın zamanda daha birçok terakki istihalesine uğrayacağını beyan içindir. Haber aldığımıza göre Vali Beyefendi'nin emel ve arzusu bu mektebi ve civarını bir maarif mahallesi yapmaktır. Geçenlerde vilayetimize teşrif buyuran bilgi, irfan ve terbiyeciliğin her türlü meziyetlerine malik olan Maarif emini beyefendi ile de bu husus konuşulmuş, muvafık kalınmıştır. Muntazam bir programla yakın zamanda şanlıı bir numune daha göreceğiz. İdare-i Hususiye'ce yapılan bu muazzam Mektep Maarif Emini Beyefendi'nin istikbali yakından göreceği himmetler eseri olarak kız ve oğlanlar birlikte üç yüzü geçen çocuğu tenevvür* [aydınlatmak-bilgilendirmek]*etmektedir…*

Bu sene vilayete kırk günde mükemmel mektep yapılmış; sekiz mektep de yeniden tamir edilmiştir. Muallim tayini için her taraftan müracaat vakidir. Şu hal bize gösteriyor ki; köylülerimiz artık mektebin ne demek olduğunu pekâlâ anlamışlardır. Öyle ya, din, vatan, aile yalnız mekteple korunur. Onların günden güne terakki ve tealisi yine mekteple olur…"

Yukarıdaki metinden anlaşılacağı üzere; şehrin ilk valisi Abdullah Sabri Karter tarafından yaptırılan bu eserin bazı eksikleri de halefi olan yeni vali Yusuf Ziya (Günar) Bey tarafından tamamlanmıştır. Yeni hükümet binası ihtiyacı karşısında bu yapının hükümet binasına dönüştürülme teklifini Yusuf Ziya Bey şiddetle reddetmiş eğitim yapısının daha elzem olduğunu Hükümet Konağı hizmetinin herhangi bir binada verilebileceğini belirtmiştir (Aksaray Vilayet Gazetesi,1926, sayı:12).

Modern mimari dönemine geçilinceye dek, hemen hemen her şehirde ve taşrada prototip bir plan şemasıyla 1.Ulusal Mimari Akımın etkisinde ilkokullar ve ortaokullar Gazi okulları adıyla inşa edilmişlerdir (Bozdoğan, 2002, s:104). Bu günkü Aksaray Anadolu Lisesi de, Anadolu'da aynı dönemde yapılan okullar ile plan şeması ve cephe karakteri yönünden benzerlikler gösterir. Bu nedenle yapının kat planları incelenirken döneminde yapılan farklı okullarla tipolojik olarak karşılaştırma yapılarak benzerlikler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bina ile ilgili yapılan araştırmada, kitabesinde mimarının belirtilmediği görülmüştür. Şehrin eski esnaflarından Muhsin Uygun ile yazar tarafından yapılan görüşmede: *''çocukluğumuzda Cumhuriyetin ilk yıllarında şehirde inşa edilen yapıların genellikle işinin ehli maharetli kalfa ve ustalarca yapıldığını büyüklerinden dinlediğini ve o dönemki ustaların ellerinde düzenli bir projenin olmadığı, basit kroki ve plan şeması tarzı ölçeksiz krokilerin olduğu''* Sayın Uygun tarafından ifade edilmiştir (Görüşme Tarihi, 14.06.2015).

İbrahim Hakkı Konyalı ve Uğur Yüksel tarafından yapılan çalışmalarda da bu görüşü destekleyen ifadeler mevcuttur. Uğur Yüksel 1970 li yıllarda yaptığı çalışmada 1942-1950 yılları arasında Aksaray Belediye Başkanlığı yapan Bayram Ali Gürün'den okul inşaatı hakkında aldığı bilgide: "*Lise İstiklal Harbi yıllarında yapılmıştır. O zaman işçi bulunmuyordu malzeme yoktu kireç kullanıldı. İlk yapıldığında çatısında alaturka kiremit kullanılmıştır. Hatırladığıma göre ahşap işçiliğini ve çatı saçak süslemelerini Konyalı ustalar yapmıştır''* ifadelerine yer vermiştir (Yüksel, 1979, s:32).

Uğur Yüksel'in araştırma aşamasında bilgi aldığı kişilerden birisi de 1980'li yıllara kadar şehirde yaşadıktan sonra geriye kalan ailesi İstanbul'a taşınan Aksaraylı Ermeni tüccar Garbis Şahin'dir. O da şu bilgileri ilave etmiştir:

"Lise ve kütüphaneyi elli beş, altmış sene önce Yunan harbinde Rum asıllı Nazilli, Isparta ve Burdur muhacirleri yaptı. Bunlar yevmiyesi 2,5 liraya çalıştılar. Aksaray'da başka binalar da yaptılar. Tapucu Neşet'in, Hacı Esat'ın evini ve hapishaneyi de onlar yaptılar. Burada 3-5 sene kaldıktan sonra hükümetten izin verilince geldikleri yere gittiler. Ailece gelmişlerdi. Burada kendileri ev tuttular. Hanımları da çalıştı. İçlerinde usta çoktu" (Yüksel, 1979, s:35).

İbrahim Hakkı Konyalı eserinde İdadi'nin inşaatında Aksaraylı bazı Ermeni kalfalarının da çalıştığını belirtmektedir 1925 yılında eğitime başlayan okulda; 4 sınıf, bir laboratuvar, iş atölyesi, toplantı salonu bulunmaktadır. 1958 yılında ortaokula dönüştürülen bina, aynı yıl içerisinde lise eğitimine birlikte başlamıştır (Konyalı, 1974, s:1342).

Binanın mimarının kimliği ile ilgili soruya Garbis Şahin şöyle cevap vermiştir:

"*Bu adamlar zaten mimar gibi idiler. Bir sene önceden bütün taşlarını bir bir yondular inşaat ertesi sene başladı. 3-4 sene sürdü. Hem o zaman şimdiki gibi plan proje falan yoktu"* (Yüksel, 1979, s:35).

4.4.1.1. Planlar

Dikdörtgen plana sahip bina kütlesi, plan şeması yönüyle aynı dönemde yurdun farklı kentlerinde yapılan eğitim yapıları ile benzerlik göstermektedir. Tipolojik karşılaştırma yapıldığında, Aksaray'daki söz konusu okul binası ile Konya'da 1926 yılında inşa edilen Konya Gazi İlkokulu'nun, benzer plan şemasına sahip oldukları görülmektedir (Şekil 4.44.-4.46.).

Şekil 4. 44. Okul Plan Şeması

Şekil 4. 45. Aksaray Anadolu Lisesi

Şekil 4. 46. Konya Gazi İlkokulu

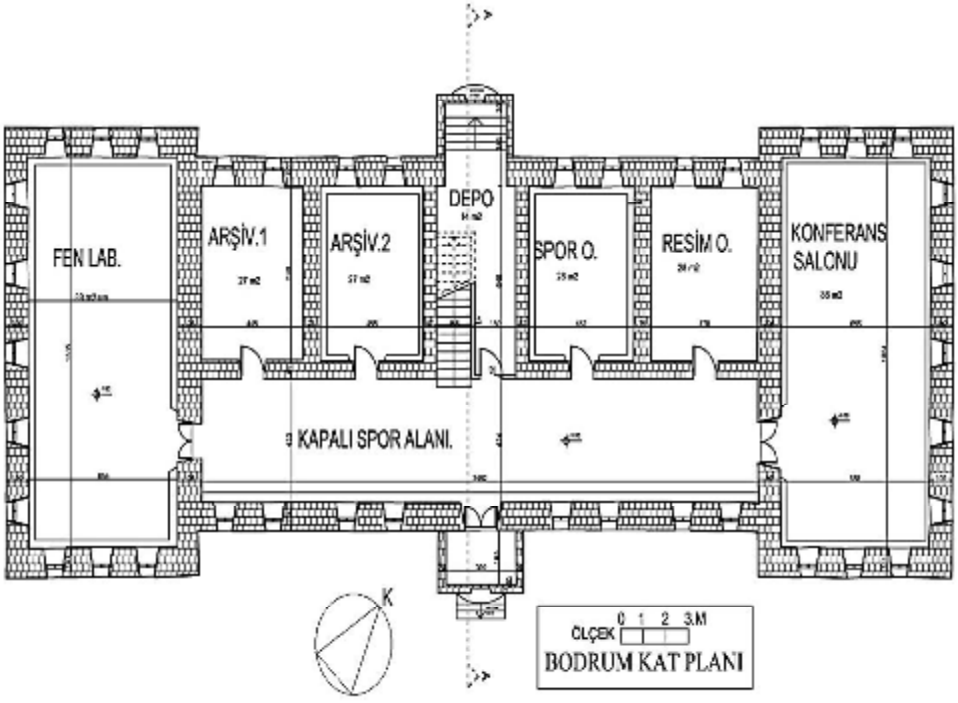
Yapı doğu- batı yönünde bir dikdörtgen form kullanılarak araziye yerleştirilmiştir. Bodrum üzeri 2 katlı olan yapıda kuzey-güney yönünde giriş aksına göre simetrik plan şeması hakimdir ve girişler tam ortada yer alır. Simetrik plan şeması 1. Ulusal Mimari Akımı'nın ortak özelliklerindendir. Tören alanı ve idari girişi dik kesişen bir hol üzerine sınıfların yerleştirildiği yapıda her iki yöndeki giriş merdivenleri eğrisel yay formundadır ve Avrupa' da yaygın olarak etkisi görülen Barok mimari tarzındadır (Şekil4.47).

Şekil 4. 47. Aksaray İdadi Mektebi'nin giriş merdiveni detayı

Bahçe seviyesi 0.00 kotu kabul edildiğinde, bodrum kat zemini -1.80 m kotundadır ve giriş holünden tek kollu merdivenle ve güneydeki idari giriş kapısı altından bahçeden doğrudan bodrum kata inilir (Şekil 4.49.).

Plan şeması bakımından üst katlara göre, yapının ilk orijinal simetrik haline sadık kalınarak muhdes ekleme yapılmadan kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.48. ve 4.50.). Dikdörtgen ana kütlenin uç kısımlarında yer alan 1 metre çıkıntılı ana salonlar, bu katta; 88 m2 lik fen laboratuvarı ve toplantı salonu olarak kullanılmaktadır. Merdivenin sağında iki adet arşiv, solunda resim odası ve spor salonu olarak kullanılan sınıflar bulunan yapıda Bodrum kat (Şekil 4.50) tavan yüksekliği 270 cm ile 285 cm arasında değişiklik göstermektedir. Mekânların bir kısmının sonradan dolgu yapılarak koridordan bir basamak yükseltildiği ve bu nedenle bodrum kat tavan yüksekliğinde farklılık meydana geldiği tahmin edilmektedir.

Şekil 4.48. Aksaray İdadi Mektebi'nin Bodrum Kat Planı (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir)

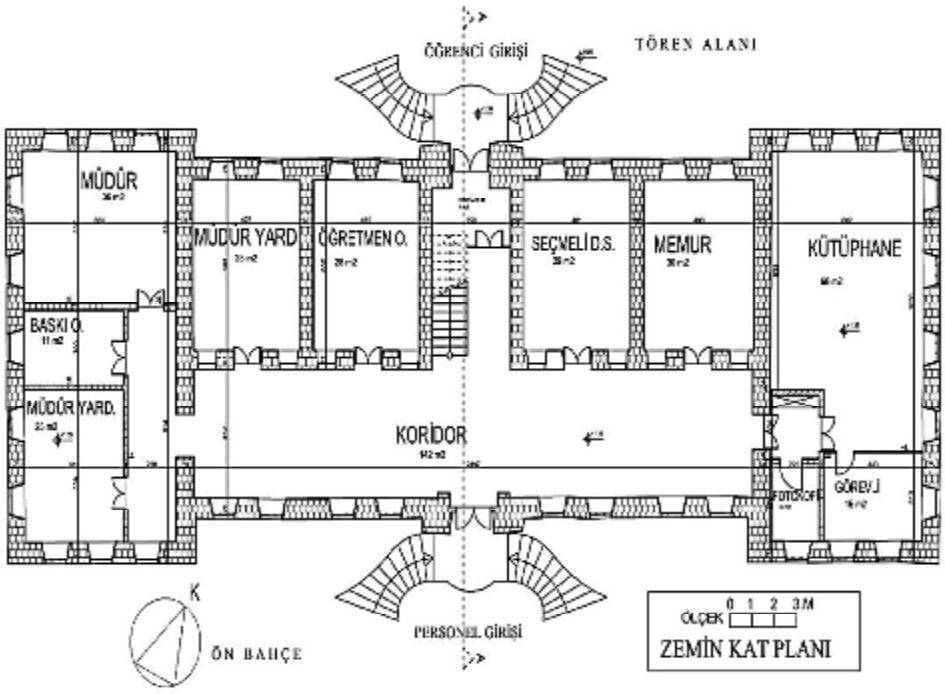
Şekil 4. 49. Aksaray İdadi Mektebi'nin Bodrum kat bahçe girişi

Şekil 4. 50. Aksaray İdadi Mektebi'nin Bodrum kat koridoru

Aksaray İdadi Mektebi'nin su basman kotu tretuvar seviyesinden 135 cm yüksektedir ve yapının her iki giriş merdiveni aynı özelliktedir (Şekil 4.51.). 10 adet basamakla eğrisel formlu iki ayrı merdivenle giriş sahanlığına ulaşılır. Giriş kapıları zengin mukarnas işlemeli anıtsal taç kapı, yapı girişine vurgu yapan temel özelliğidir (Şekil 4.56.). Kuzeydeki giriş kapısı üzerindeki balkon, giriş saçağı

görevini yapmakta olup, üst kata çıkan merdivenin ara sahanlığı ile kot farkı olduğundan buraya çıkılamamaktadır.

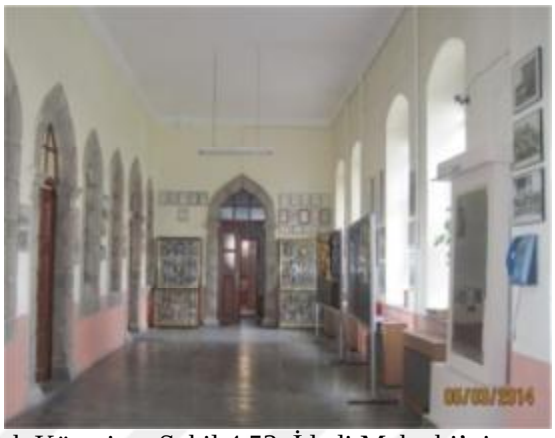

Şekil 4.51. Aksaray İdadi Mektebi'nin Zemin Kat Planı (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir)

Tören alanından zemin kata giriş, dikdörtgen kütlenin orta aksından sağlanmakta, giriş rüzgârlık görevi gören küçük bir hole açılırken, holün sağında tek kollu bodrum kata iniş merdiveni yer almaktadır. Rüzgârlık bölümünden idari birimlere ulaşımın sağlandığı 142 m2 lik geniş koridor aynı zamanda kapalı teneffüs alanı görevi görmektedir. Merdiven orta aksta yer alıp sağ ve solunda 28 m2 lik ikişer adet simetrik hacimler bulunur. Tören alanından giriş yönüne göre sağda müdür yardımcısı ve öğretmenler odası, girişin solunda ise seçmeli sınıf ve memur odası olarak kullanılan mekânlar ve koridorun bitiminde ise Atatürk büstü ve köşesi yer almaktadır (Şekil 4.52. ve 4.53.).

Şekil 4. 52. İdadi Mektebi'nin Atatürk Köşesi

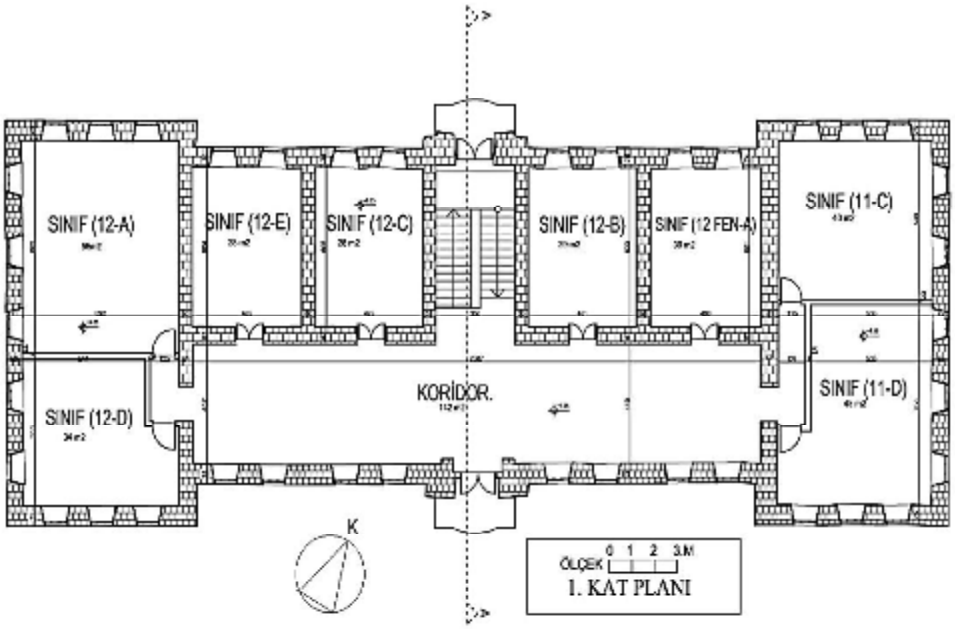

Şekil 4.53. İdadi Mektebi'nin Zemin kat koridoru.

Müdür odası olarak kullanılan ana salon muhdes duvarlarla bölünerek ana koridordan küçük holle ayrılmıştır. Bölünen bu kısımda; 11 m2 lik baskı odası, 23 m2 lik müdür yardımcısı odası ve 36 m2 lik müdür odası olarak kullanılan mekânlar yer alır. Girişe göre sol tarafta koridorun sonunda yer alan ana salon da muhdes duvarlarla bölünmüştür. Bölünen bu mekân içerisinde; 66 m2 lik kütüphane, 15 m2 lik görevli odası, 6 m2 lik fotokopi odası yerleştirilmiştir.

Zemin katta yer alan birimler ve koridor, yeterli miktarda pencere ile aydınlatılmış, 470 cm net iç hacim yüksekliği ile ferah bir mekân etkisi oluşturulmuştur.

Yığma taş yapı strüktür sistem kuralına sadık kalınarak inşa edilen okulun birinci katında da (Şekil 4.54. ve 4.55.), merdivenin sağında ve solunda yer alan ikişer adet sınıf tekrarlanmıştır. Dikdörtgen kütlenin ucunda yer alan 100 cm çıkıntılı ana salonlar muhdes olarak bölünerek ikişer adet sınıf oluşturulmuştur. Bu katta toplam 8 adet sınıf yer almakta, tavan yüksekliği farklılık göstermektedir. Dikdörtgen gövdenin uçlarında yer alan ana gövdeden 100 cm çıkıntılı sınıflar, 5 m net tavan yüksekliğine sahiptir. Diğer sınıfların yar aldığı ana kütlenin net tavan yüksekliği ise 4.30 m dir.

Şekil 4.54. Aksaray İdadi Mektebi'nin 1.Kat Planı (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir)

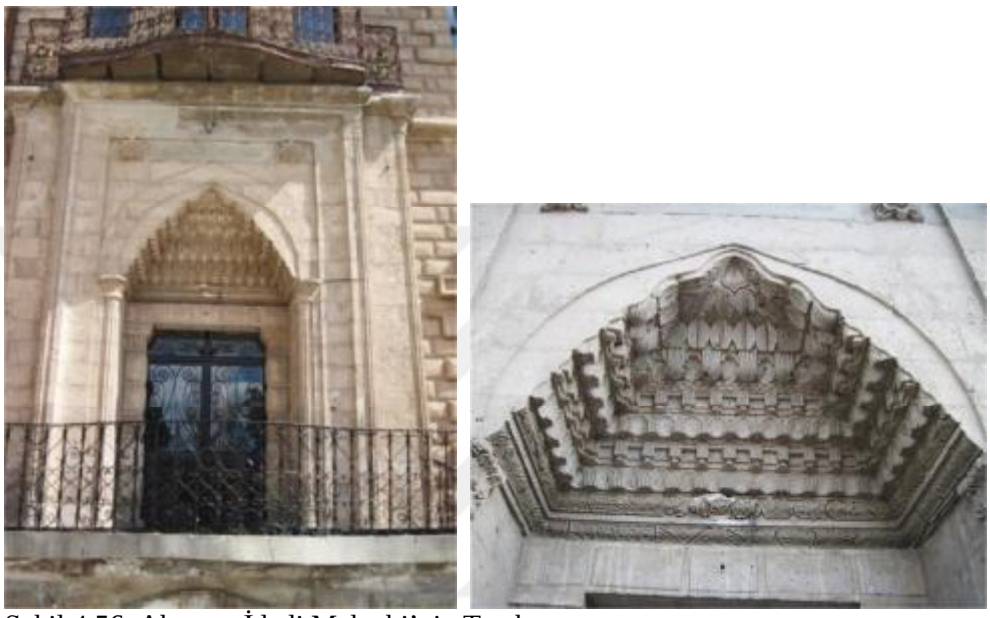

Şekil 4. 55. Aksaray İdadi Mektebi'nin 1. Kat koridoru

4.4.1.2. Cepheler

Yapıda personel giriş kapısının yer aldığı güney cephe ile tören alanı ve bahçe giriş kapısının bulunduğu kuzey cepheleri birbirinin aynıdır. Her iki giriş kapıları zengin, mukarnas işlemeli anıtsal taç kapılar, dikdörtgen yapı kütlesinin

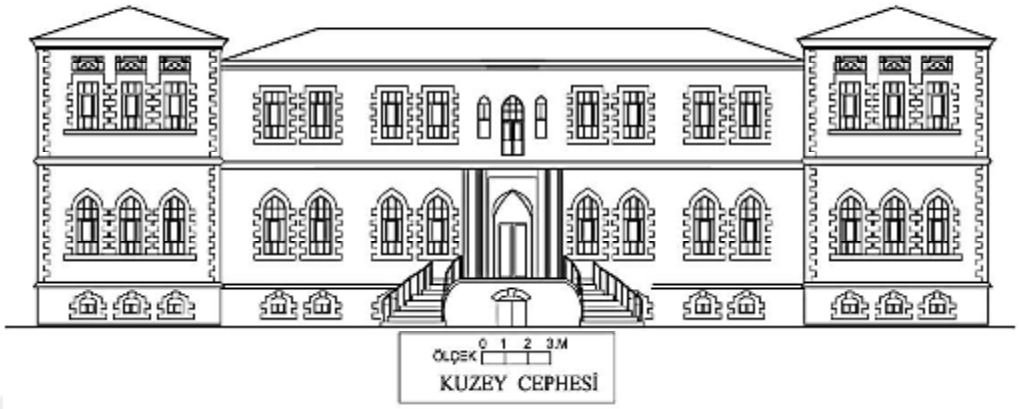
orta aksında yer almaktadır. Giriş aksına göre tasarlanan simetrik plan çözümü, cephe düzenlemesinde de aynı simetrik anlayışı devam ettirmektedir (Şekil 4.56-4.58).

Şekil 4.56. Aksaray İdadi Mektebi'nin Taç kapısı

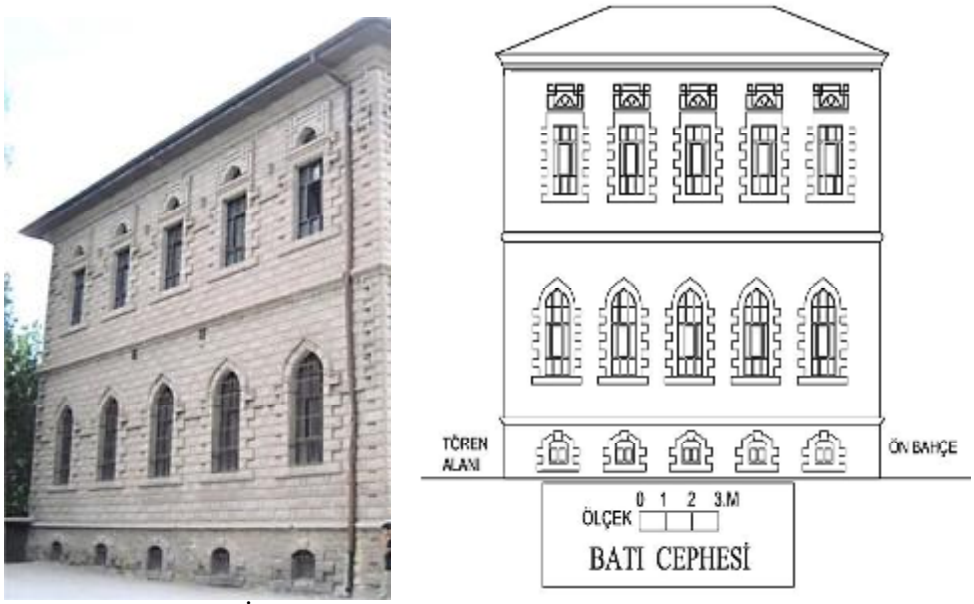

Şekil 4.57. Aksaray İdadi Mektebi'nin Tören alanı cephesi

Şekil 4.58. Aksaray İdadi Mektebi'nin kuzey giriş cephesi (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir)

Okul binasının yan cephelerinde (doğu-batı cepheleri) pencere düzenlemeleri, söveler ve süsleme elemanları birbirinin aynıdır (Şekil 4.59.). Yan cepheler giriş cephesine göre daha sade ve basittir. Su basman bitiminde ve katlar arasında yatay kat silmesi binanın dört cephesinde devam etmektedir.

Şekil 4.59. Aksaray İdadi Mektebi'nin batı cephesi

Birinci Ulusal Mimari Akımı'na ait cephe anlayışı bu yapının tüm cephelerinde gözlenmektedir. Dikey yönde pencere modelleri, motifleri, söveleri ve kenar süslemeleri katlar arası farklılık göstermektedir. Üç ayrı pencere düzenlemesi, üslup farklılıkları, rüstik tarz derzli taş duvar işçiliği, zengin bezemesi, yapı cephesinin en belirgin özelliklerindendir (Şekil 4.60.).

Şekil 4.60. Aksaray İdadi Mektebi'nin pencere tasarımları

Dış duvarlar, kesme taş bosajlı derzli duvar tekniğinde örülmüştür. Dış cephede kullanılan taş malzeme, süsleme tekniği, söveler, kat silmeleri ile okul binası, birbirine yakın tarihlerde inşa edilen İl Halk Kütüphanesi ve Vilayet Konağı binaları ile çok benzerlikler gösterir (Şekil 4.61. ve 4.62.). Söz konusu üç yapının cephe bezeme ve düzenlemesindeki benzerlikler, taş işçiliği, kullanılan malzeme benzerliğinden hareketle, duvar ustalarının her üç yapıda da aynı kişiler olduğu kanaatine ulaşılabilir.

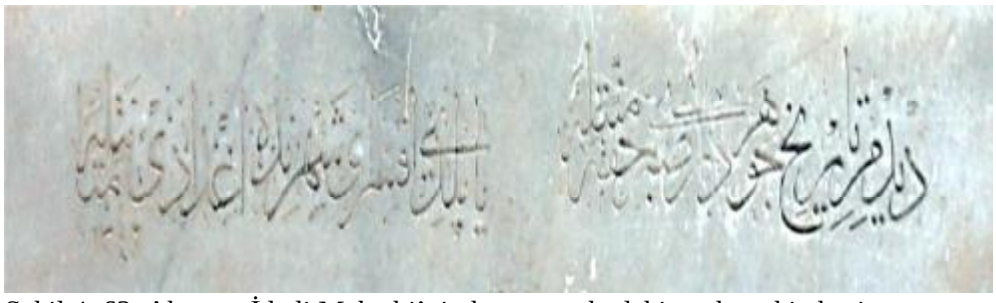

Şekil 4.61. Aksaray İdadi Mektebi'nin pencere ve kat silmesi

Şekil 4.62. İl Halk Kütüphanesi'nin pencere ve kat silmesi

Başta taç kapılar olmak üzere, yapı cephelerinin bütününde farklı büyüklük ve tekniklerde bol miktarda kitabe yer almaktadır. Yapının kuzey cephesindeki taç kapının üzerinde tek satırlık Osmanlı Türkçesiyle ve oyma tekniğinde yazılan kitabede:

Şekil 4. 63. Aksaray İdadi Mektebi'nin kuzey cephedeki taç kapı kitabesi

''*Dedim tarih-i cevherdâr Sabri Hakk'a minnetle yapıldı Aksaray şehrinde İdâdî metanetle 1342.*'' denilmektedir (Şekil 4.63.). Yapıda aynı zamanda pencere üzerleri ve çatı saçağı altlarında, farklı cephelerde kabartma kufi yazı tekniğinde yazılmış üç adet Kelime-i tevhit kitabe yer almaktadır.

Şekil 4.64. Aksaray İdadi Mektebi'nin pencere üzeri kufi yazı detayı

Pencere üzerindeki kitabede (Şekil 4.64.) *'Lâ İlahe İllallah Muhammed Resulullah'* yazmaktadır. Güney cephede yer alan ve iki satır halinde yapım tarihi ve yaptıranın isminin yer aldığı oyma tekniğinde yazılan kitabede ise (Şekil 4.65.) *'Vali Abdullah Sabri 1923 -1342'* yazmaktadır.

Şekil 4.65. Aksaray İdadi Mektebi'nin güney cephesi kitabesi

Doğu cephesi pencere üzerindeki kitabelerde de *'Maşallah'* ve *'Tebarakallah'* yazmaktadır (Şekil 4.66.).

Şekil 4. 66. Aksaray İdadi Mektebi'nin kitabe detayları

4.4.1.3. Taşıyıcı Sistem

Kesme taş duvar örgülü yığma yapı tekniğinde inşa edilmiş olan yapıda bodrum katta iç duvar kalınlıkları 55 cm den başlayarak dış duvar kalınlıkları 100 cm ya kadar artmaktadır. Bodrum kattan zemin kata geçişte duvar kalınlığının piramidal bir biçimde azalarak 75.cm ye düşmekte olduğu cephe fotoğraflarında da net bir biçimde görülebilmektedir (Şekil 4.67.).

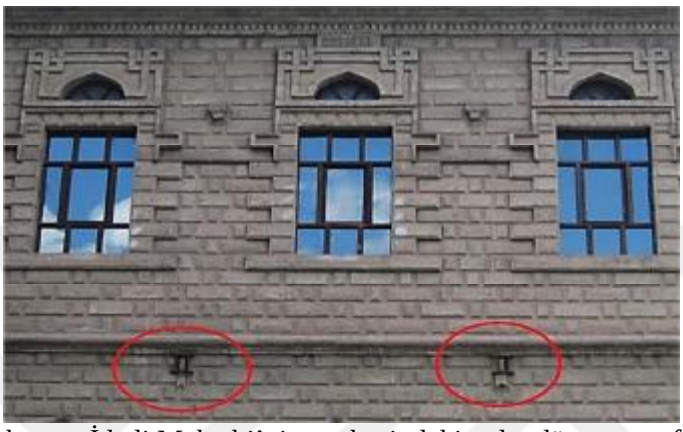
Şekil 4.67. Aksaray İdadi Mektebi'nin bodrum kat taşıyıcı duvar kesiti

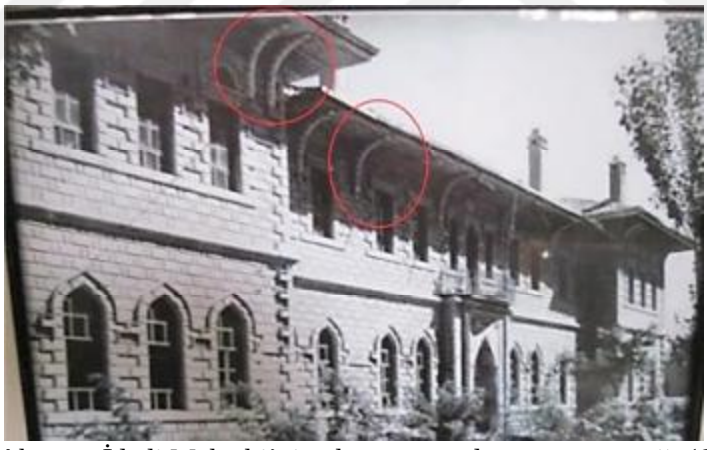
Şekil 4.68. Aksaray İdadi Mektebi'nin döşemelerinde taşıyıcı I profiller

Yapının döşemeleri volta tipi döşemedir ve dış cephe ile tavan döşemelerinde I kesitli taşıyıcı çelik profil uçları görülmektedir (Şekil 4.68. ve 4.69.). Cephenin özgün mimarisinde saçak altında dekoratif payandalar olduğu

görülmekle birlikte (Şekil 4.70.) ne zaman gerçekleştirildiği tespit edilemeyen onarım esnasında çatı ile birlikte payandaların kaldırıldığı ve tavan döşemesinin betonarme olarak inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 4.69. Aksaray İdadi Mektebi'nin cephesindeki volta döşeme profil başları

Şekil 4.70. Aksaray İdadi Mektebi'nin ahşap payandası ve çatı saçağı (Gül, 2011, s:89).

4.4.2. Aksaray İl Halk Kütüphanesi

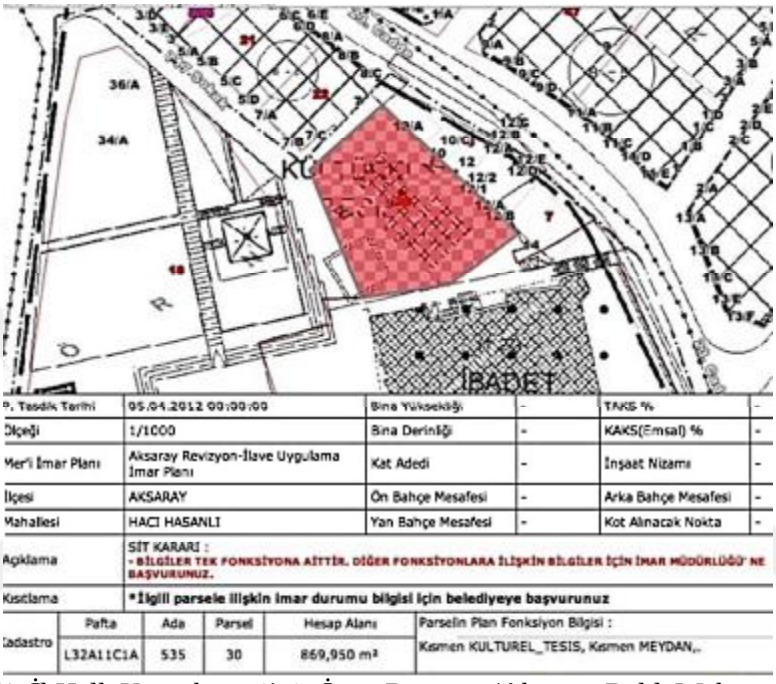
Yapım yılı: 1924-26

Mahallesi: Hacı Hasanlı –Tapu kaydına göre mahalle: Hamidiye

Dönem İdarecisi: Valisi Yusuf Ziya (Günar) Bey

Mimarı*:* Mühendis Galip Bey

Merkez ilçe, Hacı Hasanlı Mahallesi 717 numaralı (Kütüphane) sokak üzerinde, Ulu Cami'nin kuzeyinde ve 535 numaralı ada üzerinde 30 no lu 870 m2lik alana sahip parsel üzerindedir (Şekil 4.71.).

Tescil Tarihi	05.04.2012 00:00:00	Bina Yüksekliği	-	TAKS %	-
Ölçeği	1/1000	Bina Derinliği	-	KAKS(Emsal) %	-
Yürürlükteki İmar Planı	Aksaray Revizyon-İlave Uygulama İmar Planı	Kat Adedi	-	İnşaat Nizamı	-
İlçesi	AKSARAY	Ön Bahçe Mesafesi	-	Arka Bahçe Mesafesi	-
Mahallesi	HACI HASANLI	Yan Bahçe Mesafesi	-	Kot Alınacak Nokta	-
Açıklama	SİT KARARI : - BİLGİLER TEK FONKSİYONA AİTTİR. DİĞER FONKSİYONLARA İLİŞKİN BİLGİLER İÇİN İMAR MÜDÜRLÜĞÜ'NE BAŞVURUNUZ.				
Kısıtlama	*İlgili parsele ilişkin imar durumu bilgisi için belediyeye başvurunuz				

Kadastro	Pafta	Ada	Parsel	Hesap Alanı	Parselin Plan Fonksiyon Bilgisi :
	L32A11C1A	535	30	869,950 m²	Kısmen KULTUREL_TESIS, Kısmen MEYDAN,.

Şekil 4.71. İl Halk Kütüphanesi'nin İmar Durumu (Aksaray Beld. Web sayfası)

220 m2 taban alanına sahip yapı bodrum kat üzerine tek katlı olarak inşa edilmiştir. Yapının bulunduğu parsel ihata duvarıyla çevrilidir ve bahçe girişi batı yönünden on bir basamakla çıkılarak sağlanmaktadır. Binanın zemin katına iki adet merdivenle farklı yönlerden girilirken, bodrum girişi doğudaki kapıdan sağlanır.

Aksaray Vilayet gazetesinin 1931 tarihli 241. Sayısında (Şekil 4.72.), Kütüphane binası yapılmadan önceki arazisi ve çevresi hakkında-Seneden Seneye Güzelleştirilen Şehrimizin Bir Sahası- başlığı altında şu bilgiler yer almaktadır:

‘‘*Resmi binaların, otel, hanların, çarşının, Belediye ve belediye meydanlığının, pazarın ve camii kebir* [Ulucami] *kütüphanemizin bulunduğu mevkii ve saha şehrimizin mürtefi güzel bir yeridir…*

Bu mürtefi yer, daha doğrusu geniş tepecik dolmadır. Eskiden bu saha surlar içinde bir şehirmiş. Surların bakayasına [kalıntılarına]*ve topraklar altından çıkan enkaza tesadüf edilmektedir. İç şehri denilen bu eski şehir yıkılmış ve harabeleri topraklar altında kalmış ve bu harabeler üstünde şimdiki şehir yükselmiştir. Eskiden daha harap olan bu sahanın bir köşesindeki altı sene evvelki vaziyet berbat ve çirkindi…*

AKSARAY
Vilayet
GAZETESİ
Seneden Seneye güzelleştirilen şehrimizin bir sahası
Matbuat hürriyeti etrafında

Şekil 4.72. Aksaray Vilayet Gazetesi (29Temmuz 1931, sayı:241)

Şekil 4.73. İl Halk Kütüphanesi ve çevresinin 1967 yılına ait Kadastro durumu (Kadastro Müdürlüğü)

Kitabesine göre Aksaray Valisi Yusuf Ziya Günar tarafından 1924-26 yılları arasında yaptırılmış olan Kütüphane binasının yapımıyla ilgili detaylı bilgi 29 Aralık 1926 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi'nin 11. sayısında kütüphane başlığı altında şu şekilde yer almaktadır (Ek 4. 2.):

'' *İdare-i Vilayet tarafından merkezde yapılan muazzam ve asrî kütüphanenin fotoğrafı bu haftaki gazetemizde derç edildiği için muhatabımız olan halk ile köylülerimizle bu husus için de biraz hasbihal edelim. Kütüphanemize* [*1*]*340 senesi haziranında başlanmış* [*1*]*926 Mayısında bitmiştir. Buranın istimlakatına, binasına, mefruşatıyla bine karib* [yakın] *kitaplarına yirmi bin liradan fazla para gitmiştir. Bina yalnız Türk ustaları tarafından Türk usul-u mimarisiyle yapılmış, duvarları Hacı Bektaş taşından Türk sanayi-i nefisenin birer numunesi olan çiçeklerle, levha ve kitabeleriyle tezyin edilmiştir. Memleketimizde ebediyen koyulanmış dervişlik hurafelerinden biri de bu taş üzerine idi. Güya Hacı Bektaş Veli'nin balgamından türemiş bu taşa Bektaşiler adeta secde eder ve kendi tarikatlarının alamet-i farikası olduğunu derlerdi. Hâlbuki bu taşın vasi'*[yaygın] *miktarda bir ocağı vilayetimizin Bekdik Karyesi'nde (Sarıyahşi'ye bağlı bir köydür) bulunmuş ve çıkarılmıştır. Acaba Hacı Bektaş buraya da mı balgamını fırlatmış dersiniz. Hep yalancılık hurâfât* [hurafeler] *değil mi? Kütüphane Selçuklulardan kalmış binalardaki birçok çiçek levhalarıyla beraber çok büyük tedkikat ve yorgunluğu ile tarz-ı imalı keşfedilen beyaz mermer üzerine siyah mermer kakıtmalı kitabeler o kadar güzel bir manzara vermiştir ki…*

Bina biri büyük diğeri küçük iki salon ve diğer iki odadan ibaret olup şekl-i hariciyesi [dış cephesi] *bi'l-iltizam gayr-i mütenazır yapılmıştır. Eski Türk gürbüzü biçimindedir. El tutacak yeri başındaki topuzu düşmana, cehalete karşı meydan okuyor demektir. Zaten kapısı üzerinde kitabesini yukarıda yazdığımız davette işaret edildiği vecihle Yüce Türk azametli ile bunu bir kere tutup salladı mı, karşısına gelen düşmanı, cehaleti bir vuruşda yerin dibine geçirecektir. Alt katını matbaa-i vilayet işgal etmektedir. Gerek kütüphanenin mefruşat ve kitapları ve gerek matbaa-i vilayetin makine ve alatları* [aletleri] *hep kırk elli senelik nurlu*

istikbalimizin hatır ve hayale gelen ihtiyaçlarını temin ve tatmin fikriyle vücuda getirmişlerdir. Kapısı önündeki kitabe:

Ey Yüce Türk
Koş gel ara bul işte; senin istediğin nur.
Nurunla vatan olmalıdır gülşen-i mâ'mur
Ettikçe Ziyâ'yı eserin herkesi mesrur
Pişâni azmin yürüsün fahr ü mağrûr

Suretinde yazılmış, kütüphanenin ehemmiyet ve mahiyetini bir lisan-ı beliğ şiiriyle herkese anlatmak istemiştir. Sual edebilirsiniz: Bir kütüphane için bu kadar külfete ne lüzum var? Buna kütüphanenin kendisi size cevap veriyor. Diyor ki, beşeriyet-i müdrik olduğu zamandan beri akıllı, tecrübeli sanatkâr adamlar birçok emek sarf ederek bütün bilgilerini yazmışlar, kitap haline getirmişler, sizlere yadigâr bırakmışlar, hayatınızı insanca geçirmek ve günden güne işinizde, kazancınızda terakki etmek ve müreffeh olmak istediğiniz zaman yalnız kendi bilginiz ile kalamazsınız… İşte kütüphane demek böyle büyük adamların meclisi demektir. Kütüphane demek altın hazinesinden çok kıymetli olan fikir hazinesi, tecrübe hazinesi, ilim hazinesi demektir. İcabında avuç dolusu altın sarf eder, haricen bir saat olsun günlüğü? Eğlendiremezsin veya görmek istediğiniz manzarayı göremez, almak istediğiniz lezzeti tadamazsınız!

Fakat kütüphanede geçireceğiniz bir saat sana hiçbir para sarf etmeksizin dilediklerini derhal verir. İstediğin manzarayı görür, arzu ettiğin şeyleri alırsın. Büyük edibimiz merhum Namık Kemal Bey diyor ki: Dünyada hiçbir keder görmedim ki bir sahifenin mütalaa [inceleme] *onu zail* [yok olan] *etmesin. Kütüphane demek merakın vefasızlığın uğramadığı her türlü saadetin toplandığı bir yerdir… Bir memlekette mektep ne kadar lazımsa kütüphanede onun iki katlısıyla lazımdır. Mektep yalnız bilgi göremeyeceğimiz, ulaşamayacağımız ve fakat yolunda her vakit feda-yı can ettiğimiz uzak istikbal içindir. Çocuklarımızın, yavrularımızın saadeti içindir. Kütüphaneler ise hem bu aziz ciğerparelerimize ve hem de bize yarar. Mektep tahsilini bitirmiş bir çocuk kütüphanesiz bir memlekete*

düşerse sabit bir malumat için zaten kâfi gelmeyen küçüklük zamanının çok müşkülat ile elde ettiği aletlerini kaybetmiş ve o kıymetli zamanını hayatından çıkarmış sayılır. Hiç mektebe gitmemiş ve okumamışlar bunlardan daha ameli olduğundan bu gibilere daima galebe çalar. Mekteplerde insan ilimlerin, malumatların yanlarından yalnız sürünüp geçer. Süründüğü ilmin, malumatın kendisinde ancak bir hali kalır. Herhangi hayal tahrik edildikçe fiile geçirmedikçe o hayal zavallı insanlar için mukadderdir. Hayale mağlubiyet ise delilikten başka nedir? Buna çare yalnız kütüphanelerdir. Herkes süründüğü ilmin, süründüğü malumatın kendisine gelen kısmetin iç yüzünü daha çok dünyasını kütüphanelerde arar ve bulur... Hayatın yıldırıcı, bıktırıcı, tatsızlıklarını, hüsranını ancak kütüphanede bertaraf edebilir. Herhangi bir kitap hiçbir kıymeti haiz olmasa bile yine insanın kafasındaki bir boşluğu doldurabilir. Kütüphaneyi tarif emek için böyle yüzlerce gazeteyi dolduracak yine hakkıyla ifade edemeyiz.''

Yukarıdaki gazete metninden anlaşılacağı üzere, kütüphane binası inşaatının yapımına 1340[1923] yılında başlanmış 1926 yılı Mayıs ayında tamamlanmıştır. Bina arsasının istimlak bedeli, inşaatın imalat bedeli ile iç tefrişatına ve yaklaşık bin cilt kitap için döneminde toplam 20.000 lirayı aşan maliyetle kütüphane binası tamamlanmıştır. Yapıldığı dönemde binanın alt katı Vilayet Matbaası hizmetinde kullanılmıştır. Kitabesine göre yapı ustası Sarı Şeyh Mısri'dir (Şekil 4.93). Araştırmacı Sanat Tarihçi Zekai Erdal'ın tespitlerine göre binanın mimarı Mühendis Galip Beydir (Erdal, 2014, s:419).

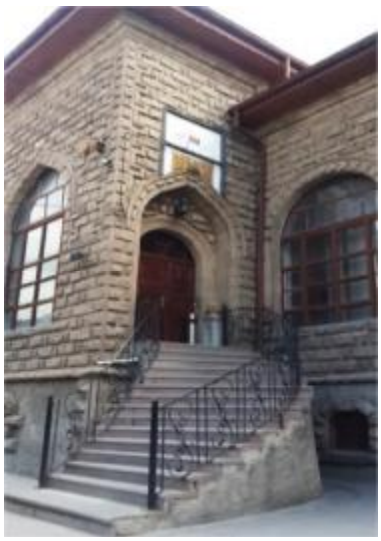
Günümüzde kütüphane binasının bodrum katı ilkokul öğrencileri için kütüphane ve okuma salonu olarak kullanılırken, zemin katı yetişkinler için halk kütüphanesi ve okuma salonu olarak faaliyetine devam etmektedir. Kütüphane görevlilerinden alınan bilgiye göre 2016 yılı sonu itibariyle mevcut kitap sayısı 37.928 adet olarak bildirilmiştir.

Şekil 4.74. İl Halk Kütüphanesi'nin 1940'lı yıllardaki giriş cephesi (Gül, M.F. arşivi)

4.4.2.1.Planlar

Yapı, kuzey-güney doğrultusundaki dikdörtgen formlu kütlesi ile Ulu Cami kuzeyinde konumlanmıştır. Plan şeması simetrik olmayan yapı, fonksiyona göre serbest plan şemasında inşa edilmiştir. Zemin kata batı cephesindeki on bir basamaklı ana merdivenle taç kapıdan ve doğudaki yay şeklindeki 16 basamaklı merdivenden ulaşılmaktadır. Günümüzde batıdaki ana giriş kapısı kullanılmamakta, girişler doğudaki eğrisel merdivenden yapılmaktadır (Şekil. 4.75. ve 4.76.).

Şekil 4.75. İl Halk Kütüphanesi'nin doğu cephesindeki giriş merdiveni.

Şekil 4.76. İl Halk Kütüphanesi'nin Batı cephesindeki giriş kapısı (ana giriş)

Batıdaki ana giriş kapısı, 3.85 m X 8.40 m ebatlarındaki dikdörtgen giriş holüne açılır. Giriş holü yapı kütlesinin ortasında bulunmakta, holün sağında, ana kütlenin doğusunda 7.40 m X 10.75 m ebatlarında kitaplık ve okuma salonu bulunmaktadır. Bu mekânın doğu, güney ve batı yönünde sivri kemerli ikişer adet olmak üzere toplam sekiz adet pencere ile okuma salonunda doğal aydınlatma sağlanmıştır (Şekil 4.80.).

Şekil 4.77. İl Halk Kütüphanesi'nin hol ve okuma salonu.

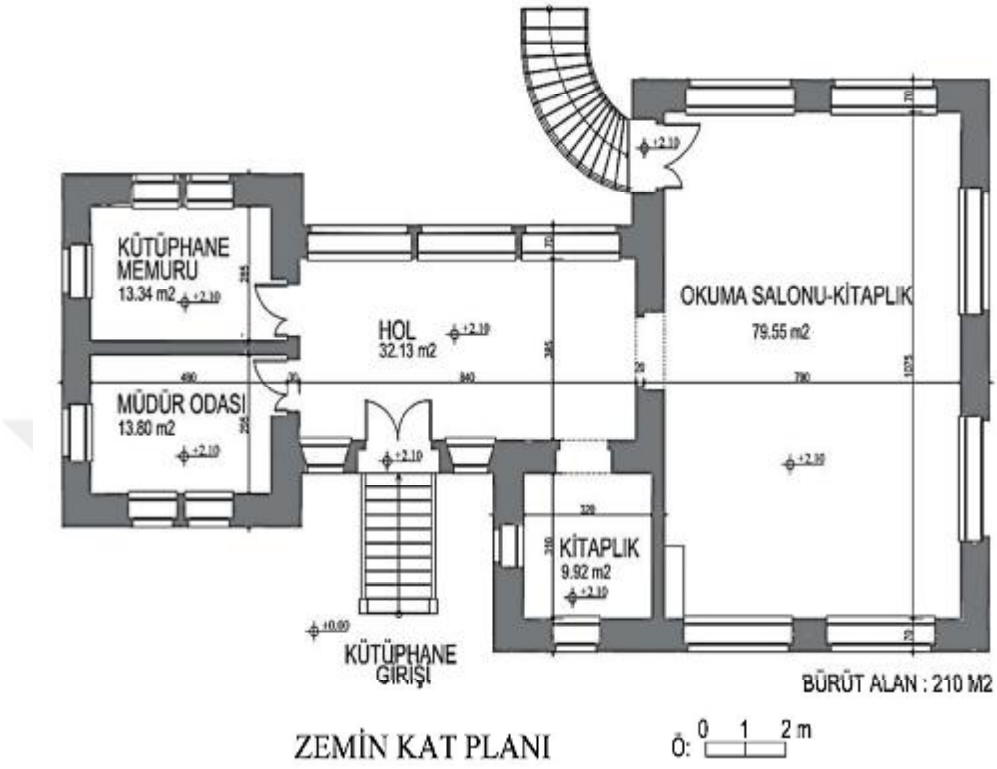
Birinci kata giriş-çıkış günümüzde okuma salonunun kuzeydoğusunda yer alan kapıdan sağlanır. Mekânın içerisinde kitaplıklar, çalışma masaları, görevliye ait masa ve kuzey köşesinde çini kaplı ocak yer almaktadır (Şekil 4.77-4.79.).

Şekil 4.78. Halk Kütüphanesi'nin holünden müdür odası ve memur odası girişleri.

Şekil 4.79. Halk Kütüphanesi'nin okuma salonu köşesinde bulunan ocak.

Şekil 4.80. İl Halk Kütüphanesi'nin Zemin Kat Planı (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir)

Giriş holü iki taraftan mekânlar ile çevrilidir ve doğu cephesinde holün aydınlatması için üç adet sivri kemerli pencere tasarlanmıştır. Holün kuzeybatı köşesinde müdür odası olarak kullanılan 2.95 m X 4.50m ebatlı mekân yer almakta, kuzeydoğu köşede ise 2.90 m X 4.50 m. ebatlarında memurlar odası bulunmaktadır. Ayrıca günümüzde kullanılmayan ana girişin sağında 3.10 m X 3.20 m ebatlarındaki kitaplık raflarının bulunduğu iki pencereli küçük bir mekân vardır.

Bodrum kata giriş doğudaki tek kapıdan basamaklarla inilerek sağlanır (Şekil 4.81.). Bu katta; İlkokul öğrencileri için kütüphane ve okuma salonu olarak kullanılan büyük hacim, tuvalet ve ısı merkezi olarak kullanılan bölümler yer almaktadır.

Şekil 4.81.İl Halk Kütüphanesi'nin bodrum kattaki çocuk kütüphanesi girişi.

4.4.2.2. Cepheler

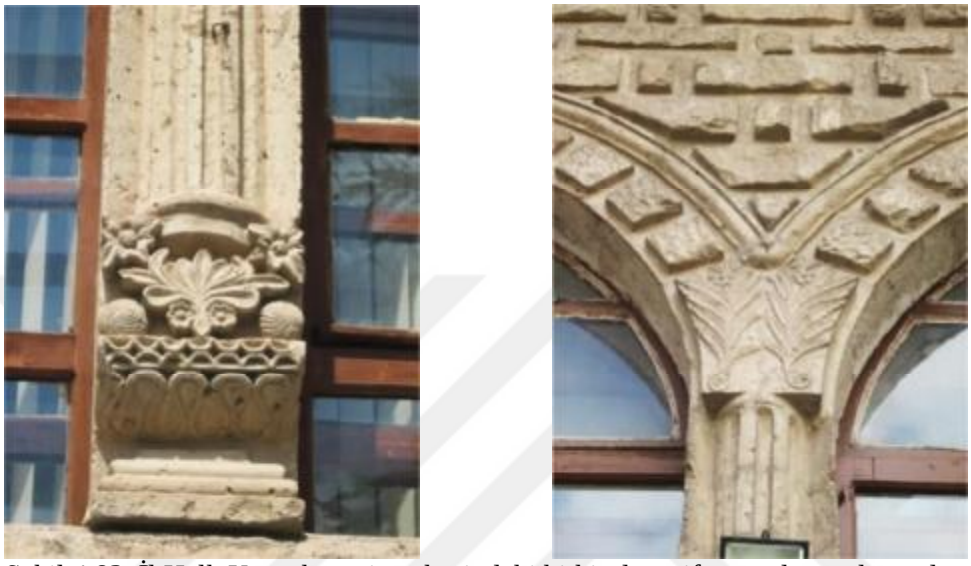
Yapının plan şemasındaki kütlesel hareketlilik cephede de kendini hissettirir. Ana giriş kapısının yer aldığı batı cephesinin kütle ve saçak seviyesi, Ulu Cami ile kütlesel uyum sağlamaktadır (Şekil 4.82).

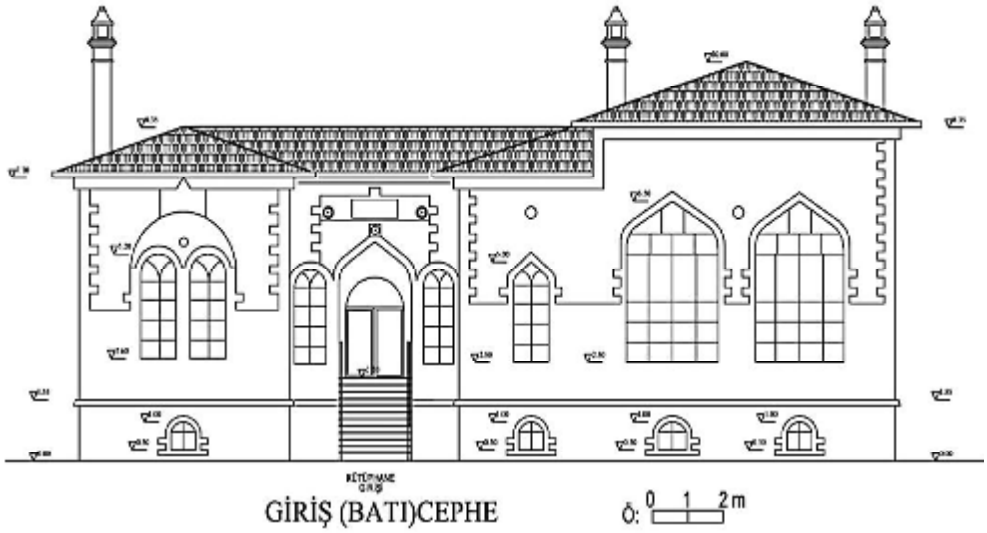
Şekil 4. 82. Ulu Cami ve İl Halk Kütüphanesi.

Binanın doğu ve batı giriş cephelerinde, klasik sivri kemerli pencereler, zengin süslemeli giriş kapıları, merdiven formları, mermer kitabeleri ile zengin ve gösterişli bir cephe düzeni vardır. Ana giriş kapısı kenarlarında mermer üzerine işlemeli rozetler, bitkisel motif işlemeli yarım sütunlar ve cephelerin tamamında uygulanan zarif pencere silmeleri klasik dönem yapı sanatlarının tüm öğelerini içermektedir (Şekil 4.83.- 4.87.). Ayrıca okuma salonunun kat yüksekliği ana

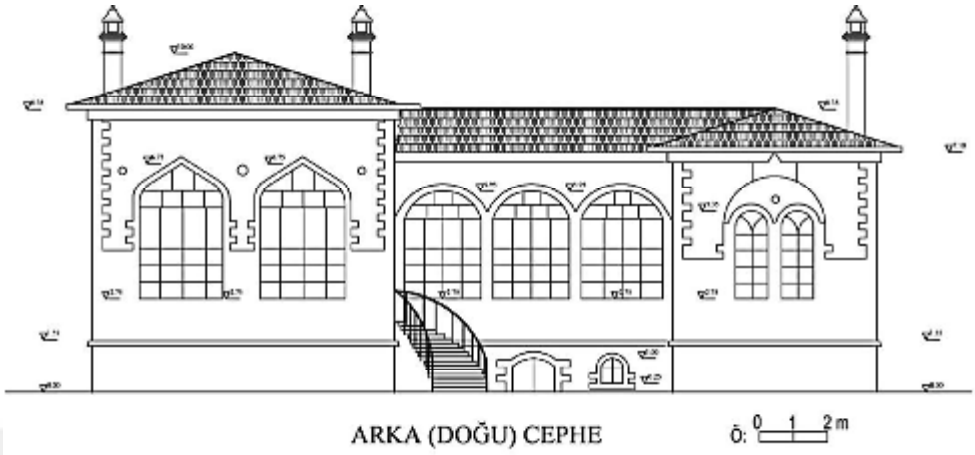
kütleden kopartılarak yükseltildiğinden, çatı saçak seviyesinde hareketlilik kazandırmaktadır (Şekil 4.84.,4.85., 4.87.,4.88.)

Şekil 4.83. İl Halk Kütüphanesi cephesindeki bitkisel motif ve süsleme elemanları.

Şekil 4.84. İl Halk Kütüphanesi'nin batı (giriş) cephesi (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir)

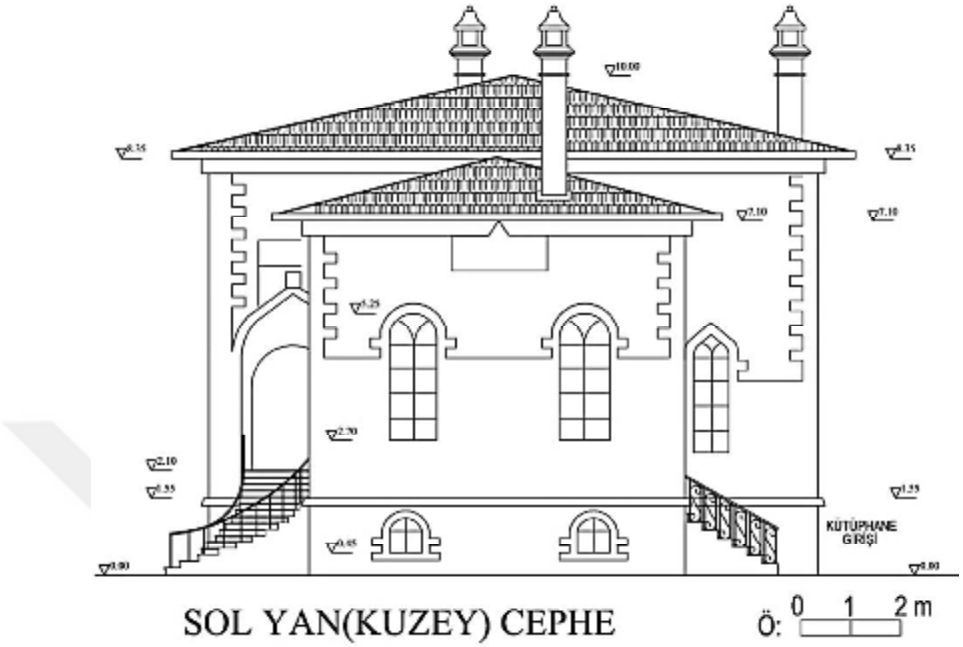
Şekil 4.85. İl Halk Kütüphanesi'nin doğu cephesinin rölövesi (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir)

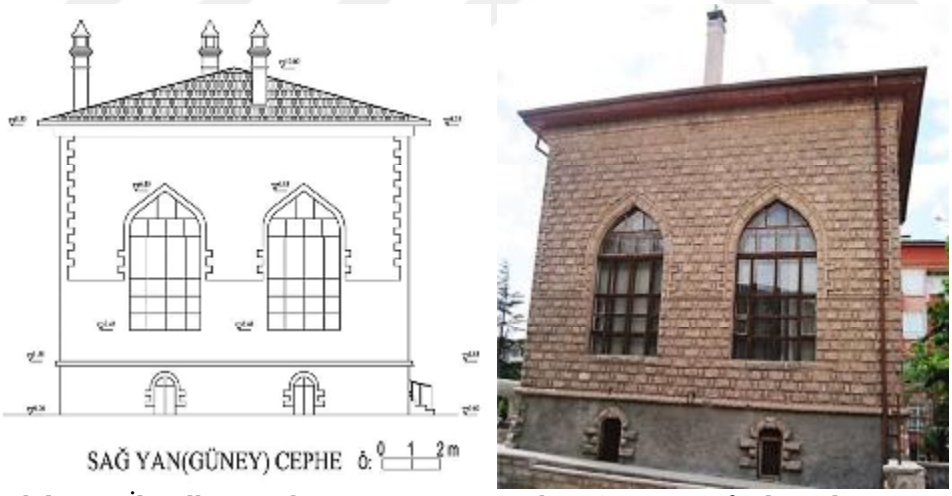
Şekil 4.86. İl Halk Kütüphanesi'nin doğu cephesi

Şekil 4.87. İl Halk Kütüphanesi'nin Batı (giriş)cephesi.

Şekil 4. 88. İl Halk Kütüphanesi'nin kuzey cephesi (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir)

Şekil 4.89. İl Halk Kütüphanesi'nin güney cephesi (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir)

Dış duvarlar, kesme taş bosajlı derzli duvar tekniğinde örülmüştür. Dış cephede kullanılan taş malzeme, süsleme tekniği, söveler, kat silmeleri ile

kütüphane binası; birbirine yakın tarihlerde inşa edilen Aksaray Anadolu Lisesi, Kültür evi binaları ile benzerlikler göstermektedir. Söz konusu üç yapının cephe bezeme ve düzenlemesindeki benzerlikler, taş işçiliği, kullanılan malzeme benzerliğinden hareketle, duvar ustalarının her üç yapıda da aynı kişiler olduğunu düşündürmektedir (Şekil 4.90. ve 4.91.).

Şekil 4.90. Vali Konağı'nın cephe detayları

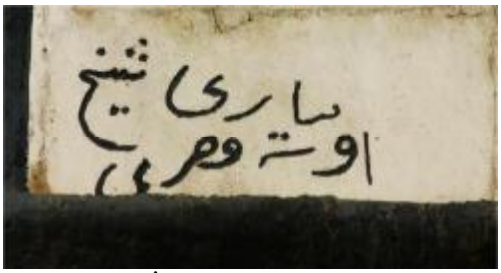

Şekil 4.91. İl Halk Kütüphanesi'nin cephe detayları

Bina cephelerinde, giriş kapıları ve pencereler üzerinde mermer ve taş üzerine oyma kitabeler mevcuttur. Batı cephesinde ana giriş kapısı üzerindeki kitabe; dikdörtgen pano içerisinde ve iki parçadan ibarettir. Türk bayrağı motifi altında Osmanlıca iki bölüm halinde yazılan kitabede (Şekil 4.92.);

Şekil 4.92. İl Halk Kütüphanesi'nin giriş kapısı üzerindeki kitabe

Şekil 4.93. İl Halk Kütüphanesi'nin batı cephesi giriş kapısı üzerindeki kitabe

Bayrak altındaki ilk bölüm;

Ey yüce Türk

Koş gel ara bul işte senin istediğin nur

Nurunla vatan olmalıdır gülşen-i ma'mur [gül bahçesi olmak]

Ettikçe Ziya-ı eserin herkesi mesrur[sevinçli]

Pişani [en ileri] *azmin yürüsün fahr ü mağrur*[gururla övünen]

İkinci kitabede ise

'Sarı Şeyh Usta Mısra' denilmektedir.

Doğu ve batı cephelerindeki pencereler üzerinde, mermer kesme harflerle kufi yazı tekniğiyle yazılmış kitabe de (Şekil 4.94.)

Şekil 4.94. İl Halk Kütüphanesi'nin doğu ve batı cephelerindeki kitabe

'La ilahe illallah Muhammed Resul Allah' yazılmış kuzey cephesinde çatı saçağı altındaki cephe kaplama taşı üzerine ise oyma tekniğiyle kufi iki satır halinde ihlas suresi yazılıdır (Şekil 4.95.).

Şekil 4.95. İl Halk Kütüphanesi'nin kuzey cephesindeki kitabe.

Doğu cephesindeki giriş kapısının üzerindeki kitabenin ortasında Türk bayrağı motifi, kenarlarında Osmanlıca Türkçesi ile '*Bilgi Yurdu, 1926: 1924, Aksaray Valisi Yusuf Ziya'* (Şekil 4.96.) yazmakta, doğu cephesindeki bodrum kata giriş kapısı üzerindeki son kitabede ise kısmen tahrip olmuş olmakla birlikte Osmanlı Türkçesiyle (Şekil 4.97.) ise '*Vilayet Matbaası Tarihi tesis 1926*' yazmaktadır.

Şekil 4.96. İl Halk Kütüphanesi'nin doğu cephesindeki kapı üzeri kitabesi

Şekil 4.97. İl Halk Kütüphanesi'nin bodrum katındaki giriş kapısı üzeri kitabesi

4.4.2.3. Taşıyıcı Sistem

Bina, yığma taş duvar örgü tekniğiyle bodrum kat üzerinde tek katlı olarak inşa edilmiştir. Zemin katın dış duvar kalınlığı 70 cm, iç duvar kalınlıkları ise 60-70 cm dir. Zemin kat okuma salonunun iç yüksekliği 460 cm, diğer mekânların iç yüksekliği ise 330 cm dir. Bodrum kat ile zemin kat arası döşeme volta tipi döşeme olup, taşıyıcı I kesitli profilleri bina cephesinde ve bodrum kat tavanında kuzey-güney aksında görülebilmektedir (Şekil 4.98).

Resim 4. 98. İl Halk Kütüphanesi'nin I kesitli volta döşeme çelik taşıyıcıları

4.4.3. Aksaray Azm-i Milli T.A.Ş. Un Fabrikası

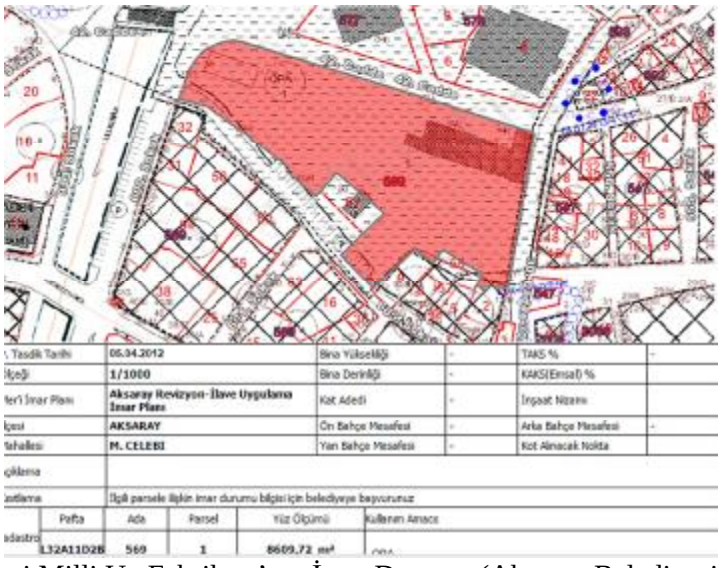
Yapım yılı: 1924-1926

Mahallesi: Muhsin Çelebi

Dönem İdarecisi: Vali Yusuf Ziya (Günar) Bey

Mimarı*:* Belli değil

Şehrin merkezinde, Muhsinçelebi mahallesi 8 pafta, 569 ada 8609 m2 alana sahip 1 numaralı parsel üzerine inşa edilmiştir. Parselin doğusunda 30.cadde, kuzeyinde 42.cadde, batısında 600.sokak bulunmaktadır (Şekil.4.99.).

Tasdik Tarihi	05.04.2012	Bina Yüksekliği	-	TAKS %	-
Ölçeği	1/1000	Bina Derinliği	-	KAKS(Emsal) %	
Yeri İmar Planı	Aksaray Revizyon-İlave Uygulama İmar Planı	Kat Adedi	-	İnşaat Nizamı	
İlçesi	AKSARAY	Ön Bahçe Mesafesi	-	Arka Bahçe Mesafesi	-
Mahallesi	M. CELEBİ	Yan Bahçe Mesafesi	-	Kot Alınacak Nokta	
Açıklama					
Bilgilendirme	İlgili parsele ilişkin imar durumu bilgisi için belediyeye başvurunuz				

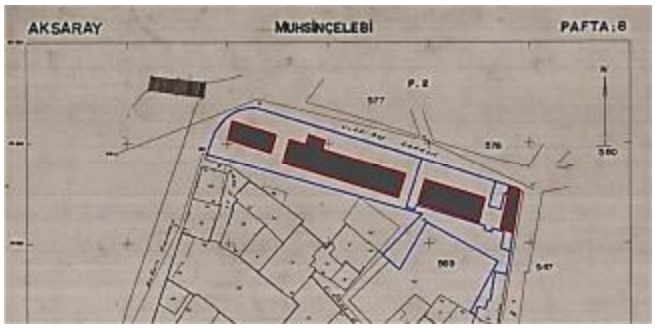
Pafta	Ada	Parsel	Yüz Ölçümü	Kullanım Amacı
L32A11D2B	569	1	8609,72 m²	

Şekil 4.99. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın İmar Durumu (Aksaray Belediyesi web sayfası, 2016)

Fabrikanın kuzeyindeki 42.cadde üzerinde Zinciriye Medresesi, Paşa hamamı ve iki adet konakla komşu olan fabrika binası, Selçuklu dönemiyle başlayıp Cumhuriyet döneminde de devam eden tarihi dokuyu tamamlayan yapılardandır. Söz konusu tarihi dokunun batısında Ulu Irmak nehri ve bitişiğinde ise Vali Konağı (Kültür Evi) , inceleme konusu Erken Cumhuriyet dönemi yapısıdır (Şekil 4.100.).

Şekil 4.100. Fabrika ve çevresinin 1932 tarihindeki durumu (Gül, M.F. Arşivi, 2017)

Şekil 4.101. Fabrika binası ve ek yapılarının 1967 tarihli Kadastro durumu (Kadastro Md.)

Cumhuriyet'in ilanıyla Atatürk'ün önderliğinde yurtta kalkınma hamlesi başlatılmıştır. Aksaray'da bu hamleyi desteklemek amacıyla; 1924 yılında dönemin Aksaray mebusu Vehbi Çorakçı'nın öncülüğünde Aksaray'lıların ortak olduğu 250.000 Türk Lirası sermaye ile 'Milletin Azmi' anlamında, Azmi Milli T.A.Ş

adıyla şirket kurulmuştur. 13 Kânunusani 1926 tarihinde hidroelektrik enerjisiyle üretilen elektrikle çalışan son sistem Alman teknolojisinin kullanıldığı un fabrikası üretime başlamış (Şekil 4.102.), üretilen unlar öncelikle ordunun ihtiyaçları için kullanılmıştır (Gül, 2012, s:22-23). Kadastro haritasından anlaşıldığı üzere inşa edildiği dönemde Azm-i Milli Un Fabrikası binası, elektrik trafo binası, Zahire Deposu ve idari binadan oluşan yapılarla hizmet vermiştir (Şekil 4.101.).

Şekil 4.102. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın açılış günü.*'13 Kanuni Evvel 926 (1926) da Değirmenin Önünde'* (Gül, M.F. Arşivi, 2016)

Aksaray şehir merkezinde kurulan tarihi un fabrikası, Cumhuriyetin erken yıllarının hem mimari yönden hem de iktisadi yönden oldukça farklı ve önemli bir temsilcisidir. Kâgir ve 2 bodrum kat üzerine dört (4) katlı ve dikdörtgen planlı olarak inşa edilen binanın bahçe kotundan saçak seviyesi yüksekliği 17,50 metredir. Fabrika binasının inşaatında Türkler ve Almanlar işçi olarak çalışmıştır (Gül, 2012, s:56).

Fabrika binasının batısına 1960 yılında betonarme olarak 4 katlı dikdörtgen planlı ek fabrika binası yapılmıştır, 1997 yılına kadar betonarme fabrika binası üretime devam etmiştir. 2002 yılına kadar üretim eski fabrika binasında devam

etmiştir. Betonarme ek bina 2006 yılında Belediye tarafından hazırlanan yeni proje kapsamında yıkılmıştır. 2001 yılında yönetim kurulu çoğunluğu Aksaray Belediyesi ne geçen şirket yönetimi tarafından fabrika üretimi durdurulmuştur. 2012 yılında Aksaray Belediyesi'nce hazırlatılan Azmi Milli Sanayi - Bilim Müzesi Restorasyon ve Çevre düzenlemesi projesi uygulamasına başlanmıştır.

Azm-i Milli Un Fabrikası hakkında Aksaray Vilayet Gazetesi'nin 1926 tarih ve 9 numaralı sayısında 'Aksaray ın İki Gözü' başlığıyla aşağıdaki bilgiler yer almaktadır (Ek.4. 3):

''*İnsanlar ne garip ilhamların mazhar*[görünen] *tecellisidir. Çok defalar akşamüstleri Aksaray'a girdikçe arkasındaki tepecikleriyle, evlerini göstermeyecek kadar bol olan kavaklarıyla ortasından geçip ovaya muhtelif arklara ayrılan Ulu Irmak'ıyla kasabanın uzaktan bir gösterişi vardır ki; bu görünüşe her vakit hayran olur kalırdım. Aksaray'ın iki gözü demiş bulundum. Azm-i Milli Şirketi'nin hakikaten halkın azmiyle yaptırdığı 23 küsur metre irtifaındaki* [yüksekliğindeki] *muhteşem dakik fabrikasının iki tarafa çatısına astığı 500 er mumluk elektrik lambaları binlerce metre uzaktan tesirinde kaldığım dilber* [güzel] *köylü kızının iki parlak gözlerini refah ve terakkisini canla isteyen nazarlara cazibeli bir surette gösteriyordu. O vakit kalbimce daha katı olarak dedim ki: herhangi hayal çalışanlar için hakikat olmaktan hiç de uzak kalmayacaktır…*

Bu hakikati işte bugün görmekle bahtiyarız. Aksaraylıları samimi kalbimizle tebrik ederken bu işte hayli zahmet çeken ve himmetler saçan Azmi Milli Şirketi heyeti idaresi reisi [idare heyeti başkanı] *mebusu muhteremimiz Vehbi Bey Efendi'ye sayısız ve nihayetsiz teşekkürler ederiz. Aynı zamanda yine fevkalade hizmetleri mesbuk* [geçmiş] *azayı muhtereme den ilim ve irfanıyla terakki* [ilerleme] *ve tecdid* [yenileme] *perverliğiyle bir misli daha bulunmayan müftümüz faziletli İbrahim Efendi'ye, namus ve ciddiyetle maruf Osman Beyzade Tahir Efendi'ye, halim ve nezaketiyle tanınan Halit Efendi'ye, letaif ve faaliyetiyle meşhur Nesari Zade Rıza Bey'e, zekâ ve hulul muslihanesiyle temayüz* [seçkin, üstün] *etmiş Ali Buçuk Zade Kuddusi Bey'e, ciddiyet ve istikametle meşhur Abbas*

Zade Mehmet Ağa'ya vazife-i teşekkürlerimizi öder, her hususta saadetlerini, muvaffakiyetlerini dileriz.

Kadir bilen halk arasında kadri bilinenler çoğalır. Bu zevat-ı muhtereme iki seneyi mütecaviz [geçen, fazla] *bir zamandır geceli-gündüzlü bu uğurda çok çalıştılar, çok yoruldular. Nimet, külfet mukabilidir. Emin olsunlar ki; gün geçtikçe müesseseler hüsni idare* [güzel idare] *ile terakki ettikçe kendilerinin isimleri daha ziyade hürmetle anılacak ve ebedi hayata mazhar olacaklardır. Eser evlattan çok iyidir. Evladın talim ve terbiyesine ne kadar çalışırsan çalış bahusus* [özellikle] *bizde henüz aile teşkilatı matlup* [istenilen] *derecede tanzim edilmemiş olduğundan ihtiyarın fevkinde bir mâniaya tesadüf istidat* [yetenek] *ve zekâya talik ettiğinden intizar etmediğin halde bakarsın ki, bir şer'al halef çıktı. Fakat asar böyle değildir. O daha ziyade maddidir. Daha kolaylıkla arzuya emr-i kumandaya tabiyyet edebilir. Mevcudiyeti daha çok kalır.*

Selçukluların evladı ve insandan bir şey kalmadı. Fakat eserleri hala duruyor, hala hayr ile anılıyorlar. Osmanlılar daha dün gitti, hayırlı bir eser bırakmadılar. Derbeder [avare] *çocukları ahlaksızlığa, sefahete bir misal oldular. Ne çabuk unutuldular. Aksaray Azm-i Milli Şirketi'nin bu müesseselerine öyle temas edip geçmeniz pek salâhiyettar* [yetkili] *bir fen memurundan aldığım izahata göre elde edilen kudret elektriğimiz günden güne artıp eksilmeyen bol bir hazinedir. Şimdilik işleyen bir türbini 300 bargir kuvveti on beş bin (15.000) kw tazyik kudretidir. İstanbul'un amper yani cereyan kuvveti 110; bizimki 220'dir. İkinci türbin de işletilirse 750 bargir(beygir) kuvveti elde edilecektir. Biraz daha para sarf edildiği takdirde mevsiminde suyun en azaldığı zamanda bile saniyede dört metre mikâp suyun yirmi, otuz ve hatta elli metrelik sukudi temin edilecek. Binlerce bargir (beygir) kuvveti alabilecektir. Tabi bunlar ihtiyaç arttıkça nazar-ı dikkate alınacaktır. Mevcut üç yüz bargir kuvvetinden yalnız seksen bargir henüz Türkiye'de bir eşi daha bulunmayan ve günde otuz bin kilo ekstra ekstra dedikleri en ala dakik meydana getiren bir fabrikada ve kırk bargir tenviratda*

[aydınlatmalara] *sarf edilecek diğer günden güne tesis edilecek kuvvet muharrekeleri verilecektir ki; daha iyi bu kuvvet bize kâfidir…*

İşte ey aziz Aksaraylılar! Gazetemizin intişarından [yayılmasından] *beri size öğüdümüz el birliği ile çalışmak hususudur. Artık karıncalardan ibret alınacak zamanda değiliz. Şimdiki insanlar hayvanlardan örnek alamaz. Görüyor musunuz birkaç mahdut zevatın birleşmesiyle, elele vermesiyle ne kadar kuvvet, ne kadar kudret -elektrik kuvvetine kudret derler- elde edilebiliyor. Umum vilayetimiz halkı herhangi bir işte el ele verirse bundan daha büyük müesseseler vücuda getirebileceğimize artık inandık değil mi? Sözümüze nihayet vermezden evvel elektrik kuvvetiyle müteharrik ve bu hafta zarfında resm-i küşadı* [açılış merasimi] *yapılan dakik fabrikamızın memlekete çok faideler vereceğini de ayrı ayrı size anlatayım. Şimdiye kadar hâsılatınızı güç satıyordunuz. Bazı tüccarlar malınızı bekletiyordu. Bil iltizam kıymeti düşürüyordu. Siz de mecbur kalıp yok fiyatına veriyordunuz. Hâlbuki Amerika'dan gelip İstanbul'da bize rekabet eden unlara muadil yevmiye otuz bin kilo yani üç yüz kile un çıkaracak bu fabrikaya eyleyene makinaları getirilmiş. Bu sene zarfında muhtaç olduğu dört duvarı yapılarak birleştirilecek ve işlettirilecek ve günde on beş bin kilo yerli unu çıkaracak asri kara değirmeni ambarınızdaki tekmil* [olgunlaşan] *buğdayı az zaman zarfında mamul bir hale getirip sevk edecektir…*

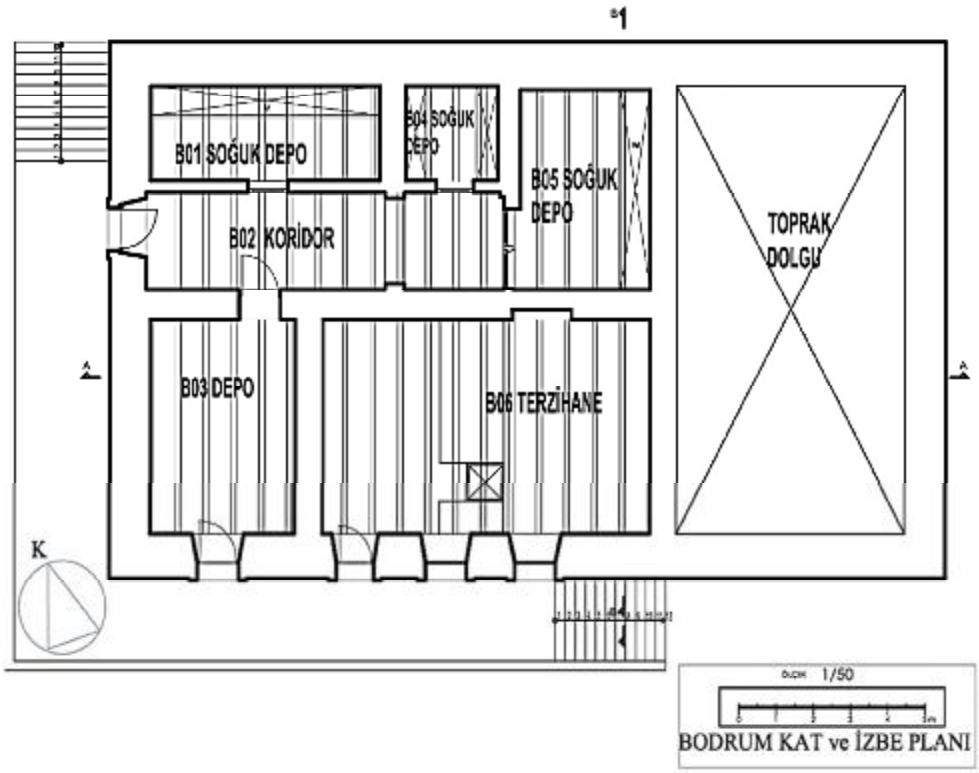
Demek oluyor ki; bu şirket sizin öz malınız, öz ambarınızdır. Artık hiçbir kimsenin ihtikâr ve hilesine kapılmayacak, hâsılatınızı istediğiniz yerde istediğiniz fiyata satacaksınız. Bundan iyi şefkat, bundan iyi himaye mi olur? Demek teşbihimiz doğru imiş. Kalbin en hassas ve en derin noktasından ihtiyarsız çıkmış tam yerinde sarf edilmiştir:—Azm-i Milli Şirketi Aksaray'ın iki gözüdür''(Gül, 2012, s:56-59).

Yukarıda gazete sayfasında belirtildiği şekliyle; halkın azmiyle kurulup yaptırılan Azm-i Milli şirketine ait fabrika binası, yaklaşık 23 metre yüksekliğe sahip teknolojisiyle dakik olarak çalışan bir bina olarak anlatılmaktadır. Fabrika çatısına asılan iki adet 500 mumluk elektrik lambasının binlerce metre uzaktan

şehrin iki gözü gibi görüldüğü ifade edilmiştir. Üretilen elektrik enerjisi ve santralle ilgili teknik veriler de haberde detaylı olarak anlatılmıştır.

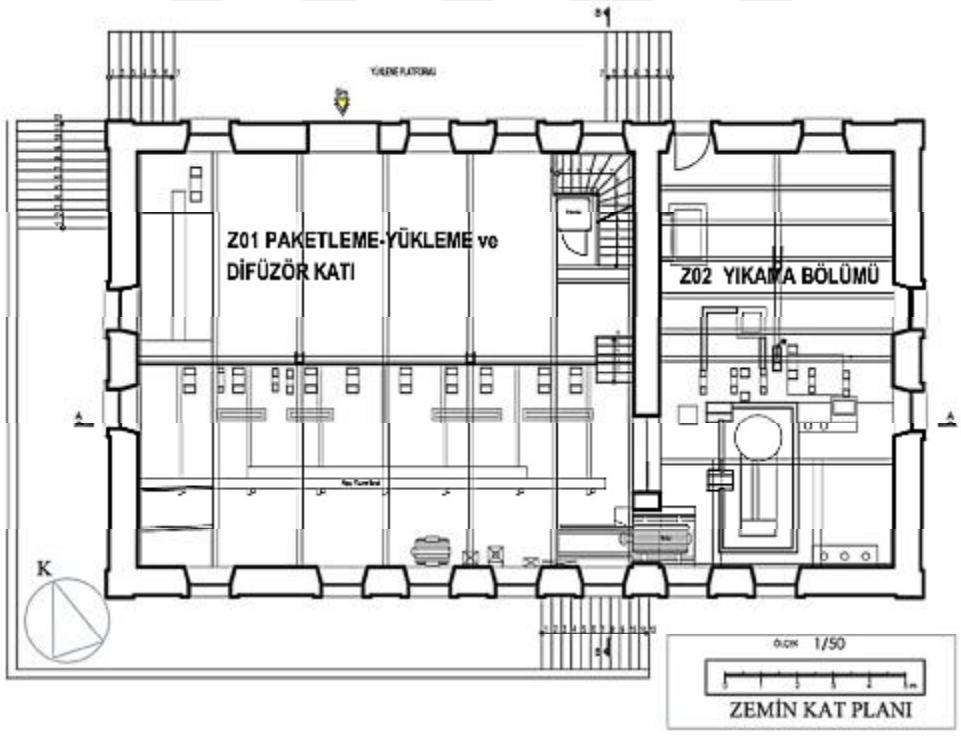
4.4.3.1. Planlar

Binanın ana kütlesi dikdörtgen planlı, doğu batı doğrultusunda 13,30 x 22,50 m ebatlarındadır. Güneydeki bahçe kotundan ve kuzeydeki yükleme alanı kotundan – 2,40 kotu bodrum kat seviyesine 12 basamakla inilir. Bodrum katta soğuk hava deposu olarak kullanılan 3 adet depo, güneyden doğrudan girilen bir adet depo, koridor ve terzihane olarak kullanılan mekânlar yer alır. Terzihane olarak kullanılan odadan -2,90 kotunda alt katta izbe olarak kullanılan mekâna inilir ve 5,30x13,40 m ebatlarında olan bu mekân yarım bodrum olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.103.).

Şekil 4.103. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın Bodrum Kat Planı (Aksaray Belediyesi, 2014)

Binanın kuzeyinde yer alan yükleme platformundan zemin kata giriş sağlanmaktadır. Bahçe kotundan 7 basamakla çıkılan platform, fabrika çalıştığı dönemde nakliye araçlarına yükleme amacyla yapılmıştır. Zemin kat paketleme-yükleme alanı ile yıkama bölümü olmak üzere iki bölümden oluşur. Platformdan ilk girilen kısım olan paketleme ve yükleme bölümü 5,70x 13,80 m ebatlarında dikdörtgen formlu bir mekândır. Üst katlara çıkışın sağlandığı merdiven ve asansör vinç sistemi, bu mekânın kuzeydoğu köşesinde yer alır. Merdiven sistemi, dökme mozaik basamakların tek tek bindirme tekniğinde inşa edilmesiyle oluşmuş, yapıldığı tarihten günümüze kadar orijinal haliyle kullanılagelmiştir.100 cm basamak genişliğine sahip L formlu merdiven 17 basamaktan oluşur. Çelik taşıyıcılı makara sistemli asansörün, yük ve malzemelerin taşınmasında kullanıldığı halen mevcut uyarı tabelalarından anlaşılmaktadır (Şekil 4.104. ve 4.105.).

Şekil 4.104. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın Zemin Kat Planı (Aksaray Belediyesi, 2014)

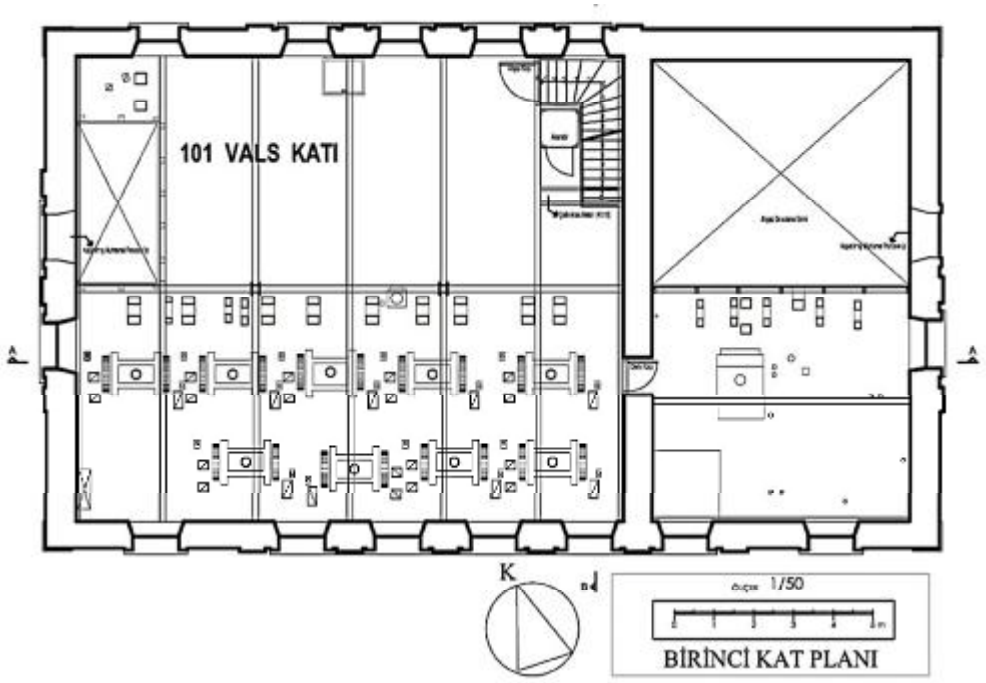

Şekil 4.105. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın içindeki yük asansörü

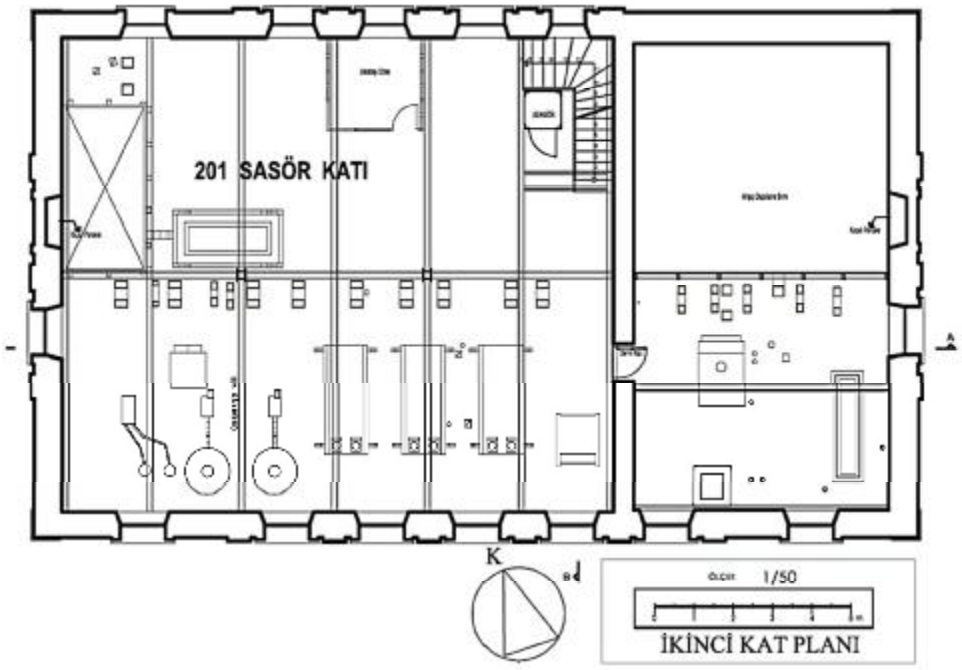
Buna ilave olarak, paketleme bölümünden 5 basamakla motor ve paketleme bantlarının bulunduğu bölüme geçilmekte, yıkama bölümü olarak kullanılan 6,50x11,50 m ebatlı dikdörtgen mekâna, ayrıca kuzeydeki kapıdan da giriş sağlanmaktadır.

Zemin katla aynı izdüşümü sahip birinci kat, merdivenle çıkılan ve un öğütme değirmenlerinin (vals) bulunduğu mekân ile doğudaki depolama alanı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır (Şekil 4.106.).

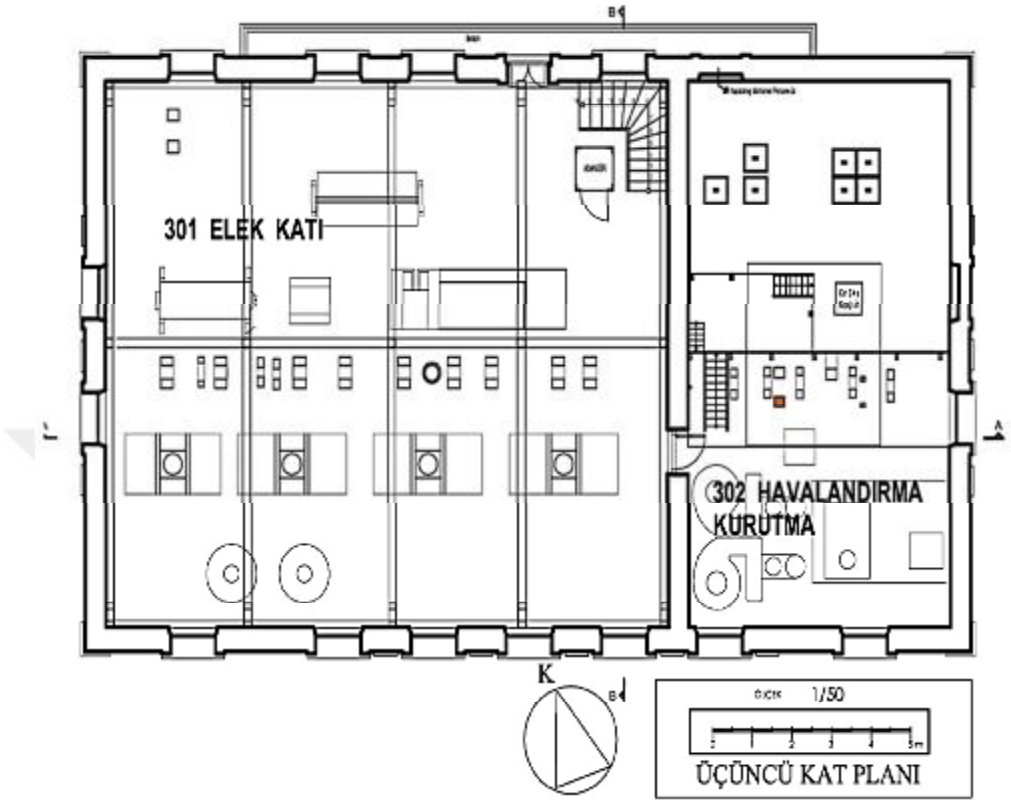
Azm-i Milli Un Fabrikası'nın ikinci katında eleme ve ayrıştırma makinaları bulunmakta (Sasör katı) (Şekil 4.107.), üçüncü katta ise elek katı ve havalandırma –kurutma mekânları yer almaktadır (Şekil 4.108.). Mekânın üzerini örten çelik makas iskeletli çatı, yapım tekniği, ağaç işçiliği ve kullanılan malzeme detayları ile dikkat çeken ahşap payandalarla taşıtılmaktadır.

Şekil 4.106. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın 1.Kat Planı (Aksaray Belediyesi, 2014)

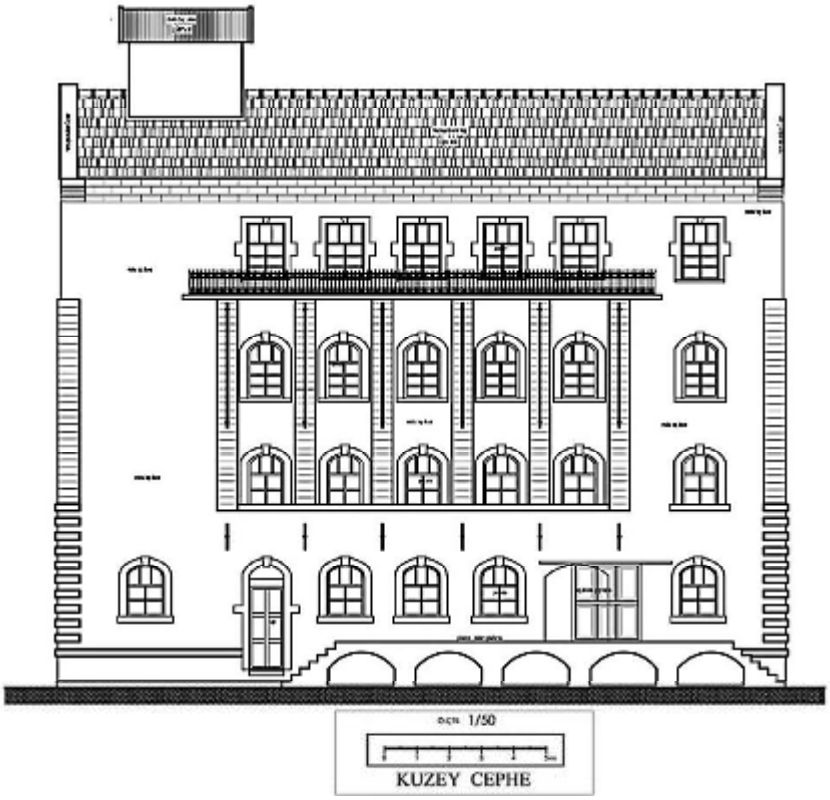
Şekil 4.107. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın 2.Kat Planı (Aksaray Belediyesi, 2014)

Şekil 4.108. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın 3.Kat Planı (Aksaray Belediyesi, 2014)

4.4.3.2. Cepheler

Dikdörtgen kütleli bina cephesinde pencere kenarlarında doğal kesme taş söveler kullanılmıştır. Bodrum kat ve ilk üç katta kullanılan pencerelerde basık kemerler, son kat pencerelerinde ise dikdörtgen söveler kullanılmıştır. Ayrıca yapının ilk üç katının köşelerinde ve orta iki katta pencere aralarında doğal taş sütunlarla cephede farklılık oluşturulmuştur (Şekil 4.109.ve 4.111.). Söveler ve köşe taşları dışında bina yüzeyi sıvalı iken, yenileme aşamasında mevcut sıvalar kazınmış, derzler ortaya çıkarılmıştır. Dış cephedeki taş duvarın komple temizliği yapılarak, çürüyen taşlar ve söve taşları yenilendikten sonra derzler doldurularak bugünkü cephe elde edilmiştir (Şekil 4.110.- 4.113.).

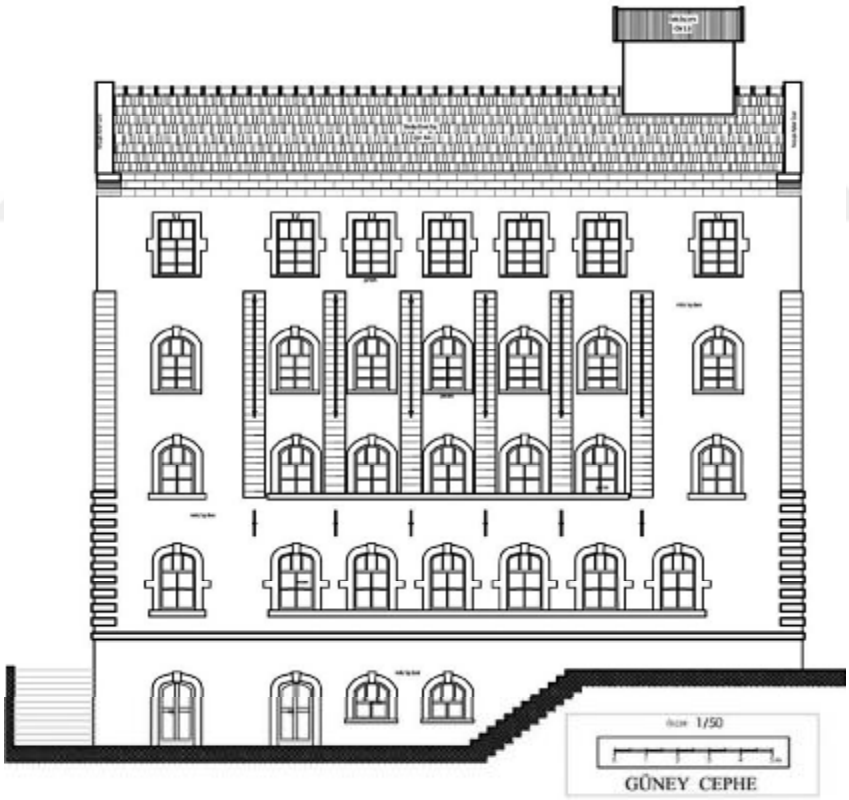
Şekil 4.109. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın restorasyon projesindeki kuzey cephesi(Aksaray Belediyesi, 2014)

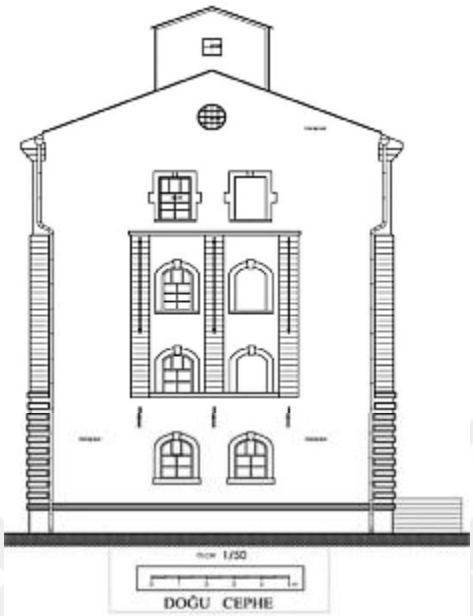
Şekil 4.110.Onarım öncesi Azm-i Milli Un Fabrikası'nın kuzey cephesi

Şekil 4.111.Restorasyon sonrası Azm-i Milli Un Fabrikası'nın güney cephesi

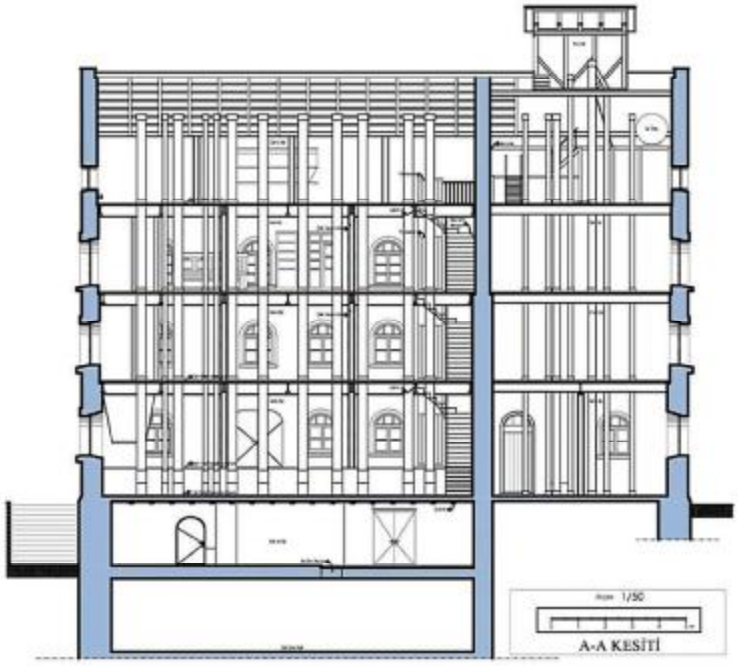
Şekil 4.112. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın restorasyon projesindeki güney cephesi (Aksaray Belediyesi, 2014)

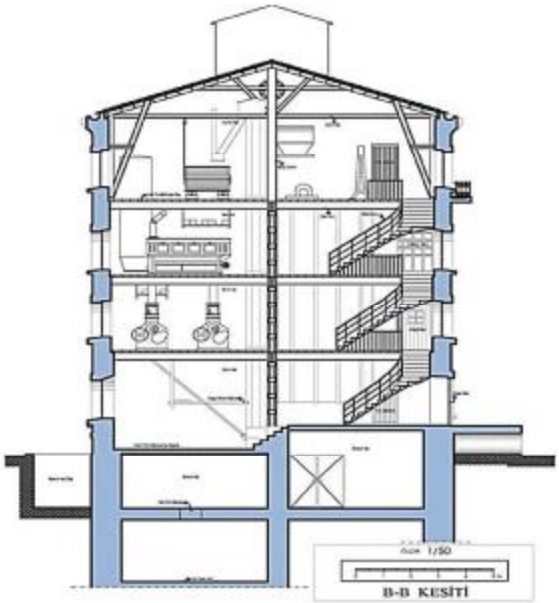
Şekil 4.113. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın restorasyon projesindeki doğu cephesi (Aksaray Belediyesi, 2014)

4.4.3.3. Taşıyıcı Sistem

Fabrika binası yığma tekniğinde taş duvarlarla inşa edilmiştir. Bodrum kat tavan döşemesi çelik taşıyıcılar arasına betonarme döşeme, diğer ara katlar I kesitli (15/35) çelik ızgara kirişler üzerine 8-10 cm kalınlıkta masif ahşap döşeme ile inşa edilmiştir. Taşıyıcı duvar kalınlıkları, bodrum kattan 110 cm den başlayarak yakarı katlara 10 ar cm incelerek değişmektedir. Düzgün moloz taş duvar örgü tekniğinde yapılan dış cephede, son kat döşeme hizasında ve kapatılan pencere kenarlarında yer yer ateş tuğlası kullanılarak karma sistem uygulanmıştır. Duvar örgü tekniği ve kullanılan taş cinsi incelendiğinde Aksaray kapalı cezaevi dış duvarları ile benzerlikler fark edilmektedir. Cezaevi inşaatının 1930 yılında tamamlanmak üzere olduğunu Aksaray vilayet gazetesinin 161 sayısında Vilayete yapılan hizmetler başlığı altında belirtilmiştir. Yapılış dönemi itibariyle birbirine yakın olan iki yapının duvar örgü tekniği, kullanılan malzeme ve işçiliğindeki benzerlikler incelendiğinde iki yapıda da aynı duvar ustalarının çalıştığı ve benzer malzemenin kullanıldığı düşünülebilir (Şekil 4.114. ve 4.115.).

Şekil 4. 114. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın A-A Kesiti (Aksaray Belediyesi, 2014)

Şekil 4. 115. Azm-i Milli Un Fabrikası'nın B- B Kesiti (Aksaray Belediyesi, 2014)

4.4.4. Aksaray Vilayeti Hükümet Konağı

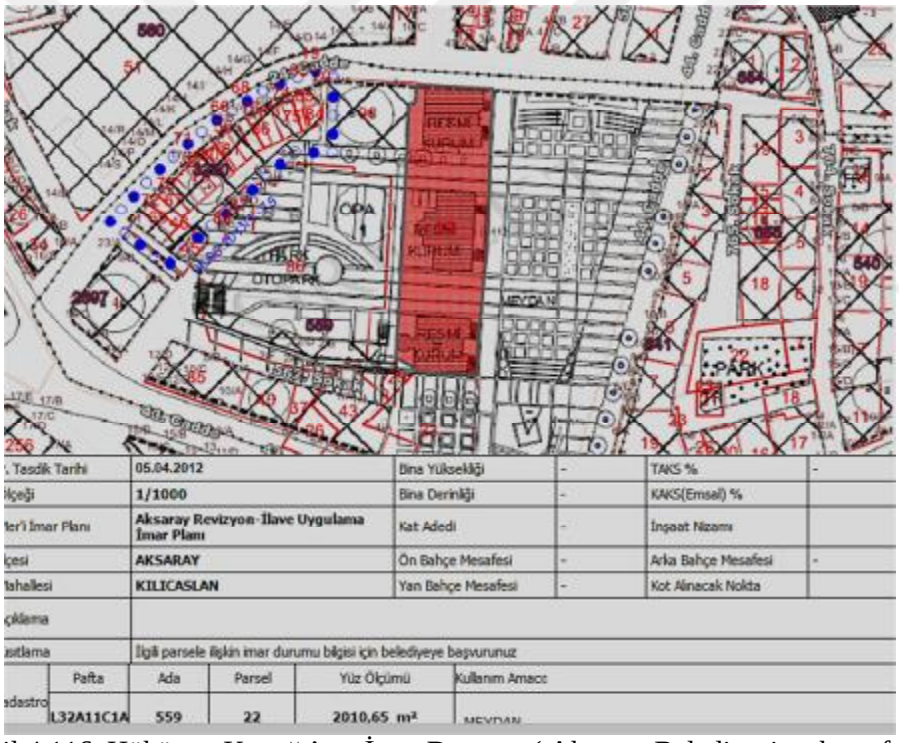
Yapım yılı: 1927-1929

Mahallesi: Minarecik

Dönem İdarecisi: Vali Yusuf Ziya (Günar) Bey

Mimarı: Hrant (Yüksel,1979, s: ; Erdal,2014, s:).

Merkez ilçe Minarecik Mahallesi, 559 numaralı ada üzerinde 2010 m2 lik 22 numaralı parsel üzerine inşa edilen 3 adet yapının ortasında yer alır. Doğusunda Atatürk anıtının da yer aldığı ve 44.cadde (Mehmet Altınsoy Caddesi) ile 24.cadde (Turizm caddesi) ile çevrili olan Hükümet Meydanı bulunmaktadır (Şekil 4.116.).

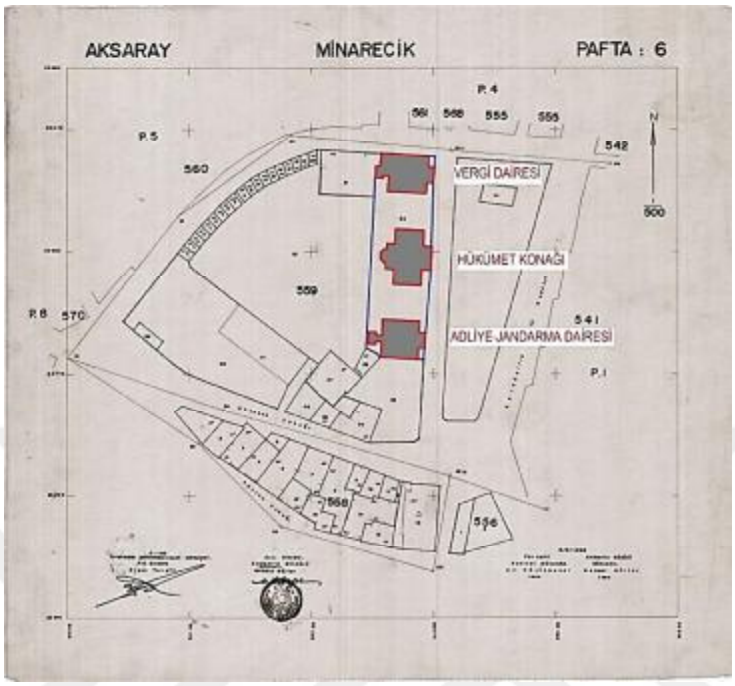

Tasdik Tarihi	05.04.2012	Bina Yüksekliği	-	TAKS %	-
İlçeği	1/1000	Bina Derinliği	-	KAKS(Emsal) %	
İmar Planı	Aksaray Revizyon-İlave Uygulama İmar Planı	Kat Adedi	-	İnşaat Nizamı	
İçesi	AKSARAY	Ön Bahçe Mesafesi	-	Arka Bahçe Mesafesi	-
Mahallesi	KILICASLAN	Yan Bahçe Mesafesi	-	Kot Alınacak Nokta	
Açıklama					
Bilgilendirme	İlgili parsele ilişkin imar durumu bilgisi için belediyeye başvurunuz				

Kadastro	Pafta	Ada	Parsel	Yüz Ölçümü	Kullanım Amacı
	L32A11C1A	559	22	2010,65 m²	MEYDAN

Şekil 4.116. Hükümet Konağı'nın İmar Durumu (Aksaray Belediyesi web sayfası)

Kale içerisinde eski kent merkezinde yer alan Hükümet Konağı ve ek yapıları, hükümet caddeleri ismiyle binilen arasta tipi dükkânlardan oluşan çarşıların açıldığı şehir meydanın ortasında bulunmaktadır (Şekil 4.116.- 4.118.).

Şekil 4.117. Hükümet Konağı'nın 1967 tarihli Kadastro Durumu (Kadastro Müdürlüğü)

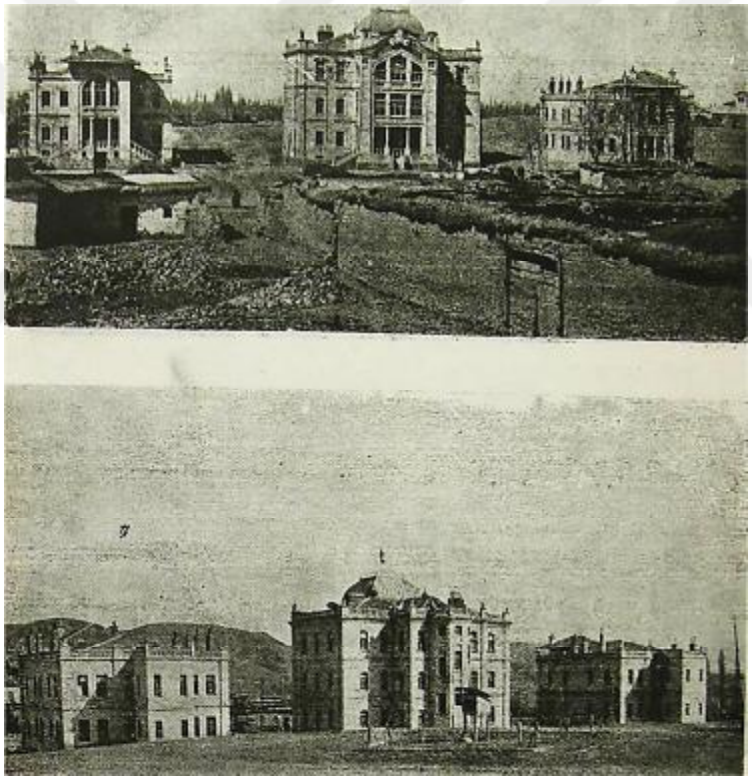

Şekil 4.118. Kent meydanı ve Hükümet Konakları binalarının 1960'daki görünümü (Gül, M. F. arşivi)

Giriş cephesindeki kitabeye göre ‘Aksaray Vilayeti Hükümet Konağı’ adı ile isimlendirilen bina, yerel taş malzeme ve işçilikle inşa edilmiştir (Şekil 4.119.).

Şekil 4.119. Hükümet Konağı’nın giriş (doğu) cephesi kitabesi

Şekil 4.120. Aksaray Hükümet Konağı ve ek yapılar (Aksaray Vilayet Gazetesi, 1931, sayı: 241)

Aksaray Hükümet Konağı ve ek yapıları (Şekil 4.120.). I. Ulusal Mimari Akımı’nın etkisinde Osmanlı ve Selçuklu mimari süsleme ve cephe elemanlarının kullanıldığı Erken Cumhuriyet Dönemi örneklerindendir. Yapının yapım tarihi,

yapı maliyeti, dönem özellikleri hakkında kapsamlı bilgiyi 1929 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi'nin 136 no lu sayısından elde edilmektedir. Söz konusu gazetede 'Yeni Hükümet Konağımız' başlığı altında şu bilgiler yer almaktadır (Şekil 4.121.):

Yeni hükümet konağımız

Gençlerimiz; edip ve güzidelerimiz aleyhinde neşriyatta bulunan gazete idarehanelerini protesto etti

Çıkarmakta olduğumuz hây ağâtleri

Gelen - giden

Sefirimiz Moskova'dan ayrılırken

İzmir üzüm mahsulü

Şekil 4.121. Aksaray Vilayet Gazetesi (1929, sayı:136)

''Cumhuriyet İdaresi'nin ve bu idarenin azimkâr Vali'sinin vilayetimize hediye etmekte oldukları ümran eserlerine muazzam bir hükümet konağı daha inzimam etti. 112.500 liraya müteahhide ihale edilen Hükümet Konağımızın inşaatımızın bir kısmı bitmiş geçen cuma günü vilayet makamı, mektupçuluk, mektubi ve idare heyeti kalemleri daimi Encümen ve kalemi, Maarif Müdürlüğü ve kalemi, sıhhat müdürlüğü kalemleri, muhasebe-i hususiye müdürlüğü kalemi ile mühendislik kalemi yeni Hükümet Konağı'na naklonulmuştur. İnşaatı biten bu kısım bodrum kat ile beraber dört kattır. İki büyük salonu muhtevi dâhilen ve haricen çok sağlamlığı ve güzelliği camidir. Cephesinin üst kısmı Kütahya çinileri ile çok güzel bir surette tezyin edilmiştir. Bu binanın sağ ve sol tarafında yapılması lazım gelen Maliye, Adliye ve Jandarma dairelerinin inşaatına devam edilmektedir".

1929 yılında dönemin Aksaray valisi Yusuf Ziya Günar'ın gayretleriyle Hükümet Konağı binasının tamamlanarak hizmete açıldığı, yapının sağında ve

solundaki Maliye Binası ve Adliye-Jandarma Dairesi inşaatlarının bu tarihte devam etmekte olduğu gazete haberinden anlaşılmaktadır.

Yapının mimarını belirtir herhangi bir kitabe araştırmacılar tarafından tespit edilememiştir. Ancak yapının inşa edildiği dönemde Aksaray Ulu Camii kısmi bir onarım geçirmiştir. Yapılan onarımla; Ulu Camii taç kapısı üzerindeki üçgen alınlık üzerine bitkisel motifler, korkuluklar ve giriş kapısı kenarlarına kabartma bitkisel motifler eklenmiştir. Restorasyonda eklenen motif, korkuluk ve süslemelerle Hükümet Konağı binasının çatı parapet korkulukları ile giriş cephesindeki süslemeler benzerlik göstermektedir (Şekil 4.122. ve 4.123.).

İbrahim Hakkı Konyalı Aksaray Tarihi eserinin 2.cildinde bu konuda ; ‘‘ *Ulu Caminin son tamirinde taç kapının ve yanlarındaki duvarlara payanda şeklinde konan parçalarla bunların üstlerindeki tuhaf yuvarlakların süslerini bu İstanbul lu Hrant kalfa yapmıştır.’’*(Konyalı,1974, s:2448). Bu görüşten hareketle Ulu Cami onarımını yapan kalfa/mimar ile Hükümet Konağı’nı inşa eden kişilerin aynı şahıs olabileceği ve adının Hrant olduğu düşünülebilir. Hrant isimli kalfa nın Ermeni asıllı mimar olduğu yönünde bilgi paylaşan araştırmacılardan Zekai Erdal, ve Uğur Yüksel, Hükümet Konağı’nın mimarının aynı kişi olduğunu belirtmişlerdir (Erdal, 2014, s:425 ; Yüksel,1979, s:).

Şekil 4.122. Ulucami Taç kapısı üzerindeki bitkisel süslemeler ve çatı korkulukları

Şekil 4.123. Hükümet Konağı’nın cephe süslemeleri ve çatı korkulukları

1929 yılında tamamlanan bina, 1933 yılına kadar Valilik makamı olarak hizmet vermiştir. Bu tarihte Aksaray ili vilayet olmaktan çıkarıldığından yapı 1989 yılına kadar Kaymakamlık binası olarak hizmet vermiştir. 1989 yılında Aksaray'ın tekrar il olmasıyla, bina Vilayet Hükümet Konağı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Şekil 4.124. Hükümet Konağı'nın giriş cephesi

Hükümet Konağı Binası, bodrum kat üzerinde üç kat olmak üzere Cumhuriyet döneminin en görkemli yapısı olabilecek nitelikte inşa edilmiştir (Şekil 4.124.). Bina girişi; meydan, tören alanı ve Atatürk anıtının yer aldığı doğu cephesinden sağlanır. Hükümet Konağı; plan ve cephe karakteri olarak Klasik Selçuklu, Osmanlı ve Batı formlarının bir arada, yerel malzeme ve işçilikle birlikte kullanıldığı özgün tasarımlardan biridir. I. Ulusal Mimari Akımı'nın etkileri bina cephe süslemelerinde ve plan şemasında etkisini göstermektedir. Yapı ana girişi, bina kütlesinin tam ortasında meydan yönünde olup, simetrik olarak tasarlanmıştır (Şekil 4.124.). Kat silmeleriyle cephe yatay bölünerek, düşey yönde de ayrı üsluplarda farklı pencere söve ve süsleme elemanları kullanılmıştır. Mukarnas başlıklı sütunlarla taşınan ana giriş kapısı, Selçuklu ve Osmanlı mimari öğeleri olan basık veya sivri kemerler, kat silmeleri, çini panolar, giriş cephesinde yalancı

kubbe ve bitkisel süslemeler ile plan ve cephelerde simetri, binanın göze çarpan belirgin özelliklerindendir.

Aksaray Hükümet Konağı'nın, yapıldığı tarihten günümüze kadar farklı dönemlerde restorasyonlar geçirdiği cephelerdeki onarım izlerinden anlaşılabilmektedir. 2014 yılında İl Özel İdaresi tarafından kapsamlı Restorasyon ihalesi işi 845.000 TL sözleşme bedeliyle müteahhit firmaya yaptırılmıştır. Yapılan restorasyon uygulamaları bu tez çalışması dönemi içerisinde uygulandığından yapının geçirdiği onarımlar yerinde fotoğraflarla tespit edilmiştir. Ayrıca Aksaray İl Özel İdaresi yetkililerinden Restorasyon rapor ve projeleri temin edilmiştir.

Yapı inşa edildikten günümüze kadar kentsel ve mimari öneminden dolayı titizlikle korunmuş, ancak çeşitli dönemlerde yapılan tadilatlarla bazı özgün öğeler değiştirilmiş, eklemeler yapılmıştır. Dış cephede yer alan derin çatlaklar doldurulmuş, çürüyen ve eriyen taşlar değiştirilmiştir. Bina içindeki çelik profillerle taşınan ahşap kaplama ana merdiven statik sorunlarından dolayı yıkılmış ve yerine çelik omurgalı modern bir merdiven inşa edilmiştir (Şekil 4.125.).

Şekil 4.125. Hükümet Konağı'nın merdiveninin restorasyon öncesi durumu

Diğer yandan rutubetten kaynaklanan bodrum kat ve su basman seviyesine kadar çıkan nem sebebiyle eriyen, bozulan taşlar değiştirilmiş girişte yer alan

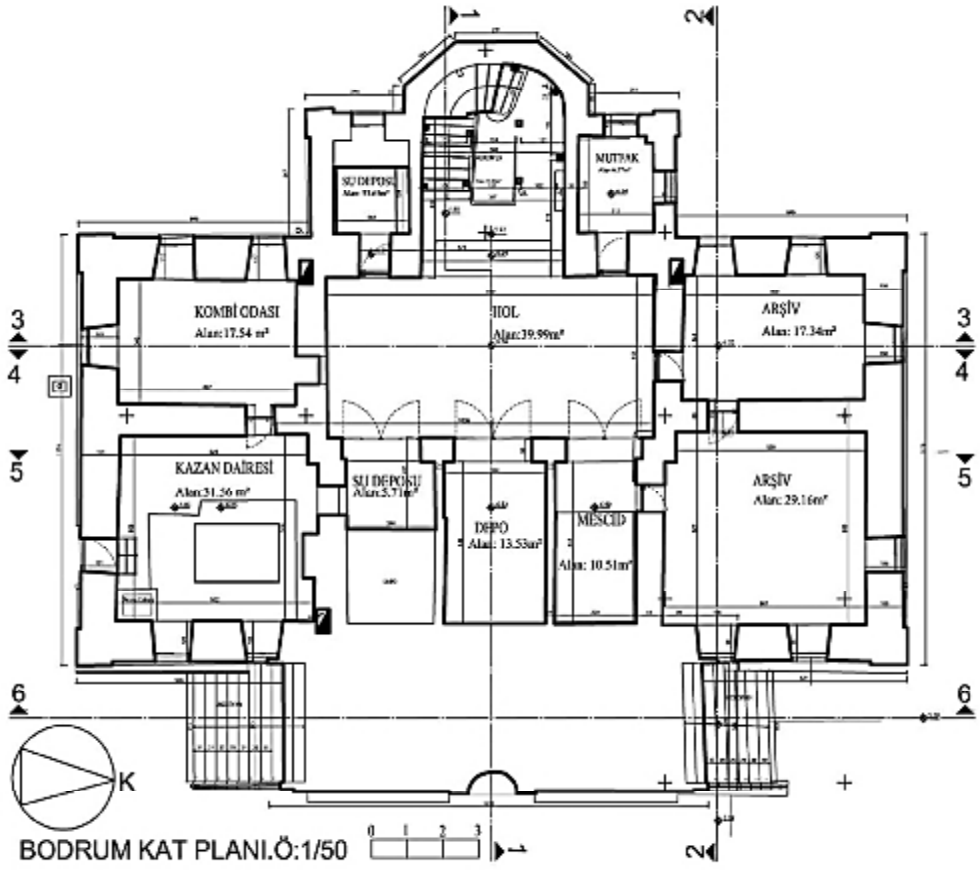
merdivenler ve korkuluklar, özgün taş malzemeler kullanılarak onarılmıştır. Cephe mekanik kumlama yöntemiyle temizlenmiş, yenileme ve derz dolgu işlemi yapılmıştır. Çatı ve yalancı kubbe tamamen sökülerek yenilenmiş, parapet taşlarından bozulanlar ve eriyenler değiştirilmiştir (Şekil 4.126.).

Şekil 4.126. Aksaray Hükümet Konağı'nın restorasyon aşamasından fotoğraflar

4.4.4.1.Planlar

Bodrum kata, giriş aksı ve giriş holü karşısında bulunan merdivenle inilmektedir. Merdiven evinin sekizgen formu ve döner merdiven olarak tasarlanmış kütlesi dışarıya taşmakta, iniş merdiveni hole (iç sofa) açılmaktadır. Hol etrafına sıralanmış şekilde su deposu, mutfak, kazan dairesi gibi tesisat ve mekanik birimler yer alır. Bürüt alanı 350 m2 olan yapının yığma taşıyıcı duvar kalınlıkları 60 cm ile 110 cm arası değişmektedir. Bodrum katın iç yüksekliği 255 cm dir. Güney cephede yer alan dışarıdan iniş merdiveni restorasyon aşamasında kapatılmıştır (Şekil 4.127.).

Şekil 4.127. Hükümet Konağı'nın Bodrum Kat Planı (Aksaray Valiliği-İl Özel İdaresi)

Zemin katta bina girişinin kat sahanlığı kotuna kuzey ve güney yönlü on basamaklı iki adet merdivenle çıkılır. Her iki merdivenin demir korkulukları restorasyon aşamasında değiştirilerek orijinal fotoğraflarda yer alan taş korkuluklar yapılmıştır. Ayrıca mozaik kaplama basamaklar doğal taş döşeme ile değiştirilmiştir. Yapı kütlesinin ortasında yer alan ikişer kanatlı üç adet ana giriş kapısı, protokol girişi ve ziyaretçi girişlerinde kullanılmak üzere belirlenmiştir (Şekil 4.128. ve 4.129.).

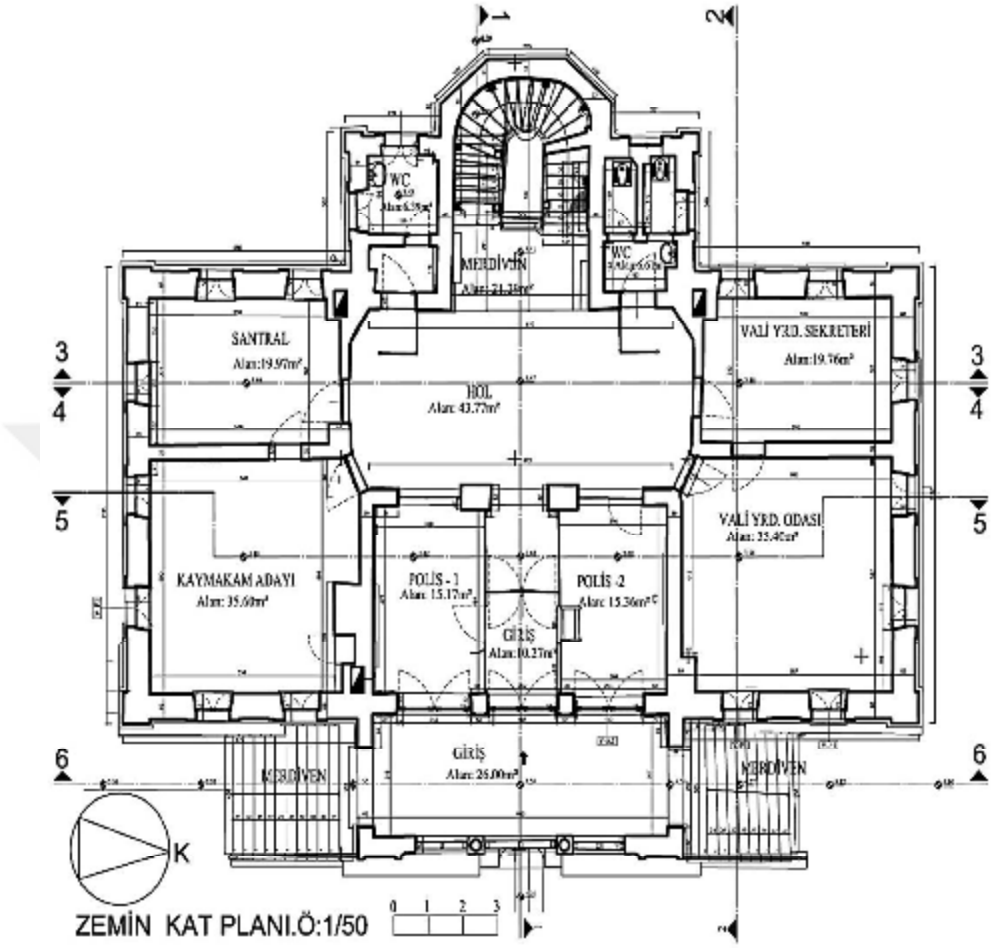

Şekil 4.128. Hükümet Konağı'nın merdiven korkulukları

Şekil 4.129. Hükümet Konağı'nın ahşap ana giriş kapısı

Giriş holünde güvenlik görevlileri noktası yer alır. Bu katta giriş aksı ekseninde simetrik bir plan şeması uygulanmıştır. Giriş holü (iç sofa) karşısında yapı kütlesi ortasında bodrum ve üst kata çıkışların sağlandığı merdiven yer alır. Çelik iskeletli betonarme merdiven onarım aşamasında değiştirilerek yerine modern bir yaklaşımla çelik omurgalı cam merdiven monte edilmiştir. Merdivenin her iki yanında ıslak hacimler (tuvaletler) yer almaktadır. Orta holle 45 derecelik açılı kapılarla giriş yapılan dört adet ofis Vali Yardımcılarının makam odaları ve Valiliğe ait diğer hizmet birimleri olarak kullanılmaktadır. Bürüt alanı 332 m2 olan zemin katın tavan yüksekliği 370 cm, duvar kalınlıkları 40 cm – 70 cm arasında değişmektedir (Şekil 4.130.).

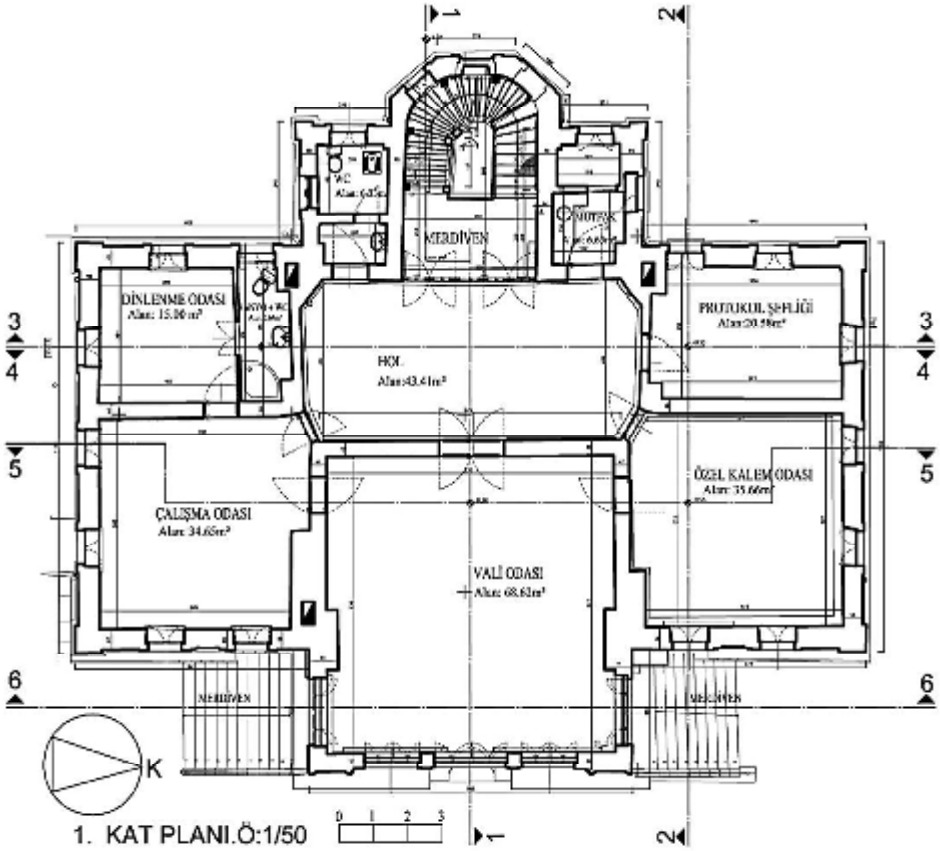

Şekil 4.130. Hükümet Konağı'nın Zemin Kat Planı (Aksaray Valiliği-İl Özel İdaresi)

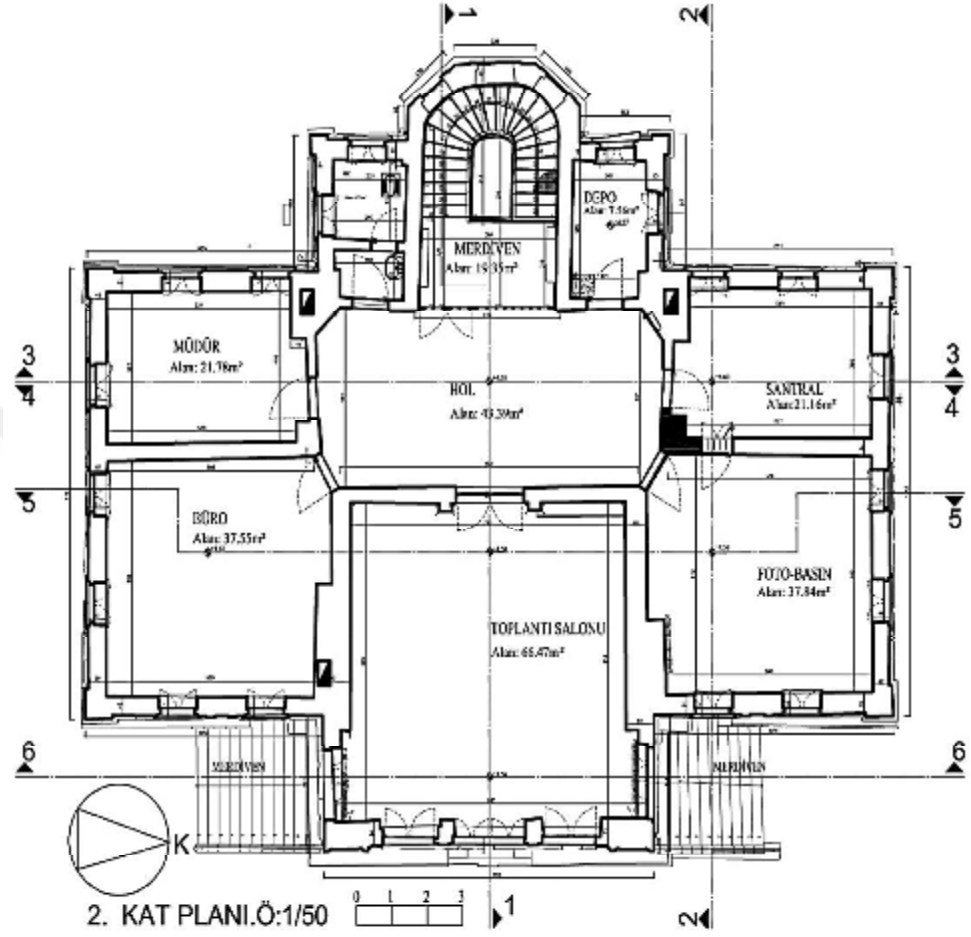
Şekil 4.131.Hükümet Konağı'nın kat holü

Merdivenle ulaşılan birinci kat, protokol katı olarak hizmet vermektedir. Kat holü etrafında; Valilik makam odası, sekretarya, özel kalem ve diğer hizmet birimlerinin yer aldığı mekânlar bulunmaktadır. Bürüt alanı 332 m2 olan birinci katta iç mekân kat yüksekliği 365 cm, duvar kalınlıkları ise 30 cm -70 cm arasındadır (Şekil 4.131. ve 4.132.).

Şekil 4.132. Hükümet Konağı'nın 1. Kat Planı (Aksaray Valiliği-İl Özel İdaresi)

İkinci kata çıkıldığında ise, merdivenlerle ulaşılan kat holü karşısında Valilik toplantı salonu yer almaktadır. Merdivenin kuzeyinde depo, güneyinde tuvalet ve diğer servis mekânları bulunur ve çatıya çıkış, depo tavanındaki gemici merdiveniyle sağlanmaktadır. İkinci katın iç mekân yüksekliği 390 cm, duvar kalınlıkları ise 30 cm – 70 cm arasındadır (Şekil 4.133.).

Şekil 4.133. Hükümet Konağı'nın 2. Kat Planı (Aksaray Valiliği-İl Özel İdaresi)

4.4.4.2. Cepheler

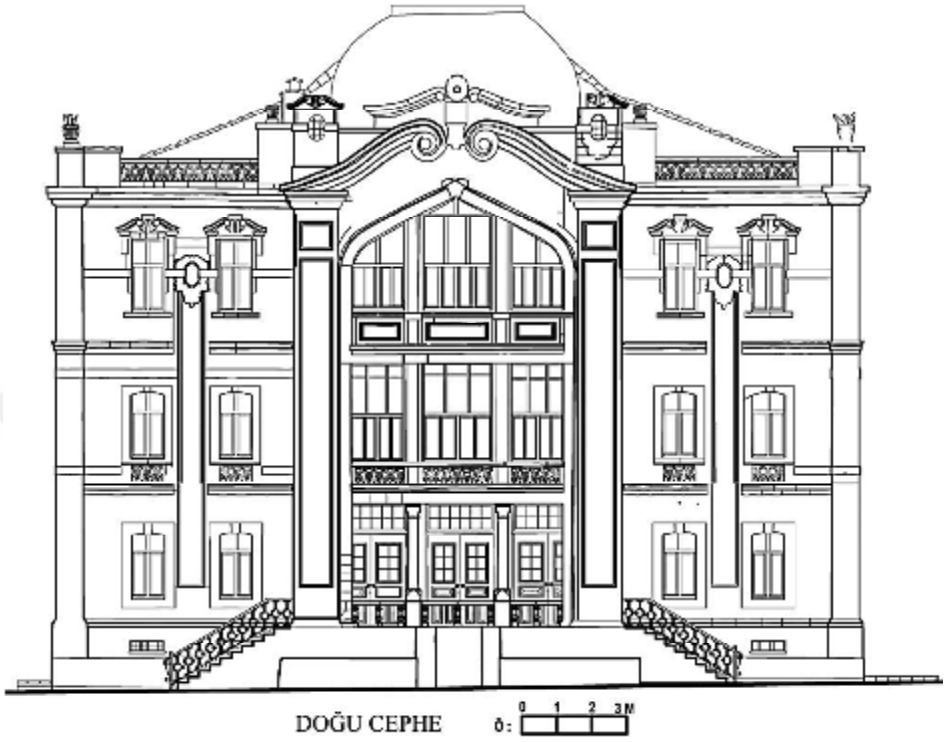
Yapının Kent Meydanı'na bakan doğu cephesi, en görkemli süsleme elemanlarının bulunduğu, anıtsal giriş cephesidir. Simetrik anlayışta tasarlanan giriş cephesi, birinci Ulusal Mimari Akımı etkilerinin en güzel örneklerindendir. Bina girişine kuzey ve güney doğrultusunda yerleştirilmiş iki merdivenle ulaşılmaktadır. Taşıyıcı kolonlar üzerine oturan birinci kat çıkması portik görevi yapmaktadır. Ortada dökme mozaik gövdeli, mukarnas ve bitkisel motif bezeme başlıklı iki adet kolon, kenarlarda ise kesme taştan iki adet kolon bulunmaktadır (Şekil 4.134.).

Şekil 4.134. Aksaray Hükümet Konağı'nın girişindeki portik taşıyıcı kolonlar.

Giriş portikin üzerinde yer alan mekân, üç yönde pencere ile aydınlatılan Valilik makam odasının yer aldığı bölümdür. Doğu cephesinde dikdörtgen formlu geniş pencereler yer almakta, tüm cephede katlar birbirinden yatay kat silmeleriyle ayrılmaktadır. Katlar arası pencere formları, söveler ve süsleme elemanları farklılıklar göstermektedir. Giriş aksının kuzey ve güneyinde yer alan pencereler ilk iki katta aynı forma sahipken, birinci kat pencereleri altında taş kabartma süslemeler bulunmaktadır. Son kat toplantı odası doğu cephesinde yer alan dikdörtgen pencereler ise büyük bir sivri kemeri tanımlamaktadır(Şekil 4.135.).

Doğu cephesi yapının en görkemli cephesidir ve bitkisel bezemeli Kütahya çinileri, kıvrılarak yukarı çıkan alınlık, çini madalyonlar, kabartmalar ile palmet motifler en belirgin süsleme elemanlarıdır. Giriş cephesinin baskın öğesi kubbe, ahşap konstrüksiyon üzeri kurşun kaplamadır ve fonksiyonel olmayan görsel amaçlı bir yalancı kubbedir. Restorasyon aşamasında çürüyen ahşap iskelet, kubbe kaplaması sökülerek yenilenmiştir (Şekil 4.126.). Çatı boyunca taş korkuluklarla çevrili parapetler ise köşelerde yer alan babalara birleşir.

Şekil 4.135. Aksaray Hükümet Konağı'nın restorasyon projesindeki giriş (doğu) cephesi (Aksaray Valiliği-İl Özel İdaresi)

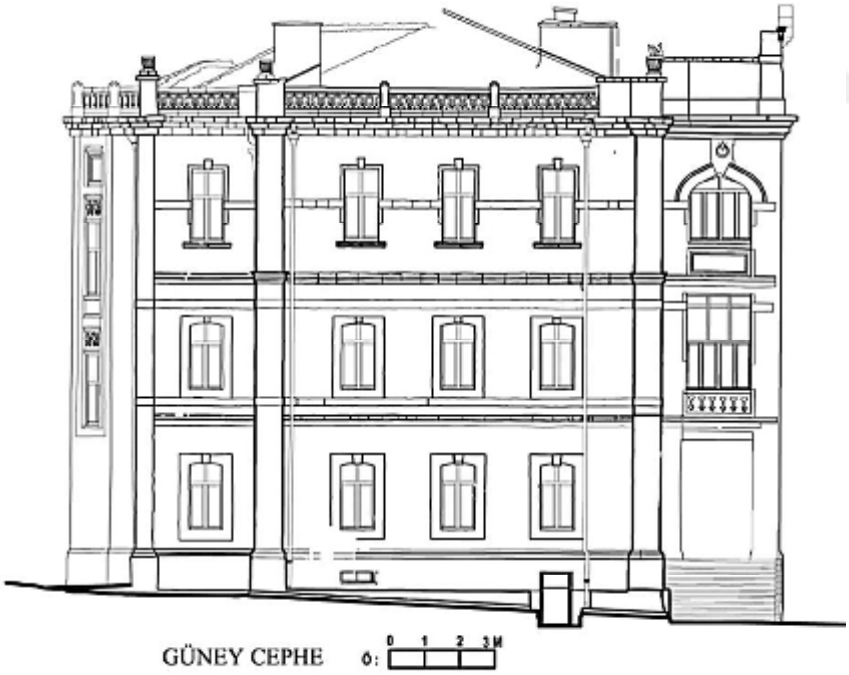
Yapının kuzey ve güney cephelerinin düzenlemesi aynı olup, giriş cephesine göre daha yalın bir görünüme sahiptir. Güney cephede yer alan bodrum kazan dairesi girişi için kullanılan kapı onarım döneminde iptal edilmiştir. Her iki cephede de diğer cephelerde olduğu gibi kesme taştan yatay kat silmeleriyle katlar birbirinden ayrılmıştır. Çıkış merdivenleriyle iki yönden zemin kata ulaşılmaktadır. Bina kütlesinden 350. cm ile doğu cephesine taşan bölüm, giriş cephesinin devamı niteliğinde tasarlanmıştır. Sivri kemerli ikinci kat pencereleri üzerinde Kütahya çinilerinden bitkisel bezemeli süslemeler bulunmaktadır. Bu bezemelerin ortasında ise kuzey ve güney yönlerinde ay yıldızlı bir kabartma yer almaktadır (Şekil 4.136.ve 4.137.) Kuzey ve güney cephelerde zemin kat ile birinci kat pencereleri basık kemerli, son katta bulunan pencereler kilit taşlı dikdörtgen forma sahiptir.

Şekil 4.136. Hükümet Konağı'nın güney cephesi

Şekil 4.137. Hükümet Konağı'nın güney cephesi ve giriş merdiveni

Şekil 4.138. Hükümet Konağı'nın restorasyon projesindeki güney cephesi. (Aksaray Valiliği-İl Özel İdaresi)

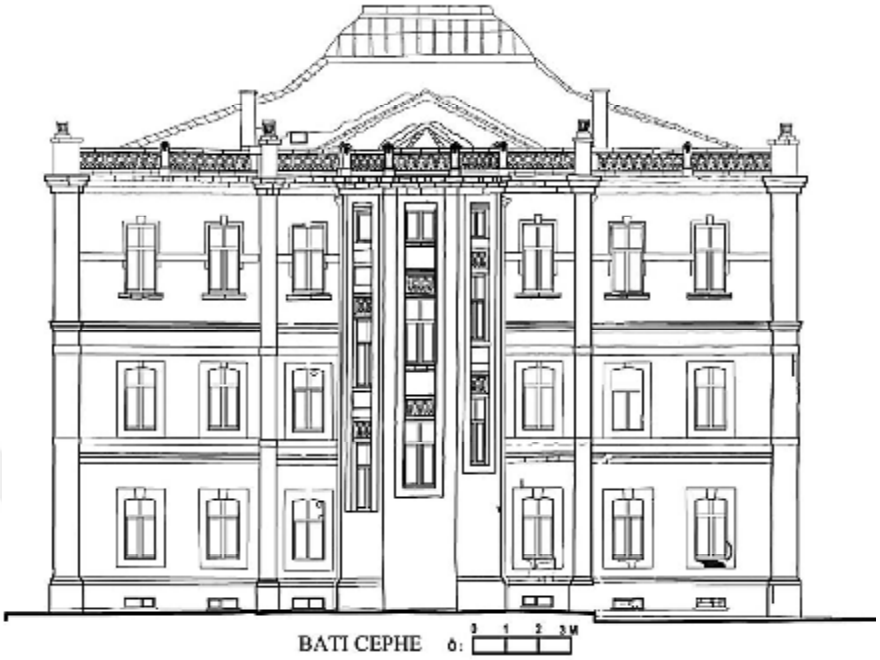
Hükümet Konağı'nın Batı Cephesinin en belirgin özelliği, ana kütleden öne çıkarak vurgulanan sekizgen formlu merdiven evi kütlesidir. Merdiven çıkış yönüne göre düzenlenen dikdörtgen formlu pencereler, farklı çıkış kotlarında cepheye hareketlik katmaktadır. Dikey yönde silmelerle bölünen pencere sıraları, altlarında yer alan kabartma süsleme elemanlarıyla batı cephesinde bina kütlesi üzerinde farklı etki oluşturmaktadır (Şekil 4.139.).

Şekil 4.139. Hükümet Konağı'nın batı cephesi

Merdiven evi dış cephesinin derz çatlakları, bozulma ve kırılmaların yoğun olduğu, statik sorunların cephede en fazla gerçekleştiği kısım olduğu görülmüştür. Yapılan onarımla bu cephede yenileme, sağlamlaştırma yöntemleri kullanılarak binanın günümüzdeki görünümü elde edilmiştir (Şekil 4.139.ve 4.140.).

Zemin su seviyesi ve nemden kaynaklı bozulmalar bodrum kat seviyesinde yapının tamamını etkilemekte iken, restorasyon döneminde iyileştirmeler yapılmıştır. Temel seviyesine inilerek binanın çevresine drenaj sistemi yapılmış, binanın gelecek nesillere sağlam bir şekilde aktarılması için gereken müdahaleler yapılmaya çalışılmıştır.

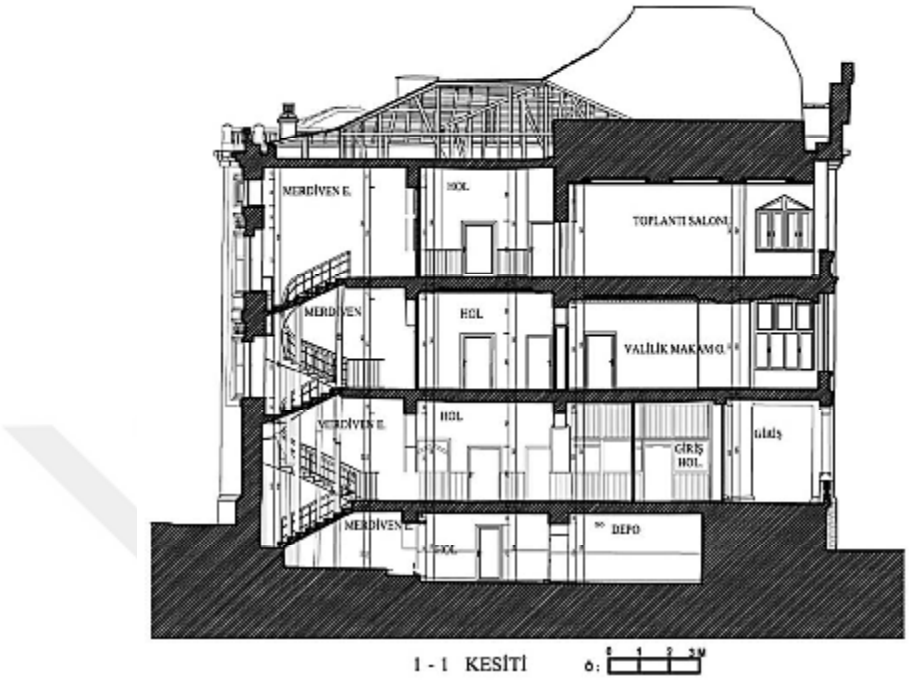
Şekil 4.140. Hükümet Konağı'nın restorasyon projesindeki batı cephesi (Aksaray İl Özel İdaresi)

4.4.4.3. Taşıyıcı Sistem

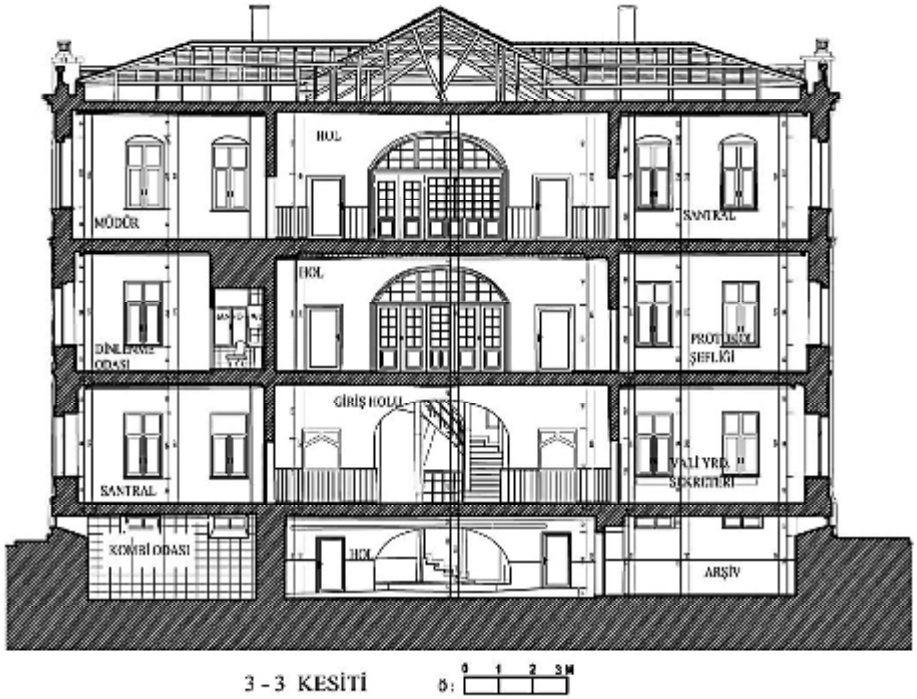
Bodrum+ 3 katlı binanın duvarları yığma tekniğinde döşemeleri betonarme olarak inşa edilmiştir. Dış duvar kesitleri; cepheye bakan yüzey 15-17 cm kalınlığında yöresel kesme taş, iç yüzeye bakan yığma ateş tuğlası birlikte örülerek inşa edilmiştir (Şekil 4.141.,4.142. ve 4.143.).

Şekil 4.141. Hükümet Konağı'nın dış duvar kesitleri.

Şekil 4.142. Hükümet Konağı'nın 1-1 Kesiti (Aksaray Valiliği-İl Özel İdaresi)

Şekil 4.143. Hükümet Konağı'nın 3-3 Kesiti (Aksaray Valiliği-İl Özel İdaresi)

4.4.5. Adliye ve Jandarma Dairesi (Valilik Ek Bina)

Yapım yılı: 1927-1930

Mahallesi: Minarecik

Dönem İdarecisi: Vali Yusuf Ziya (Günar) Bey

Merkez ilçe Minarecik Mahallesi, 559 numaralı ada üzerinde 2010 m2 lik 22 numaralı parsel üzerine inşa edilen 3 adet yapının güneyinde yer alır (Şekil 4.144.). Aksaray'ın ikinci valisi Yusuf Ziya Günar tarafından Adliye ve Jandarma işlerinin görülmesi için yaptırılmış olup 1930 yılında tamamlanmıştır. Bodrum üzeri iki katlıdır, günümüzde valilik ek binası olarak hizmet amacıyla kullanılmaktadır.

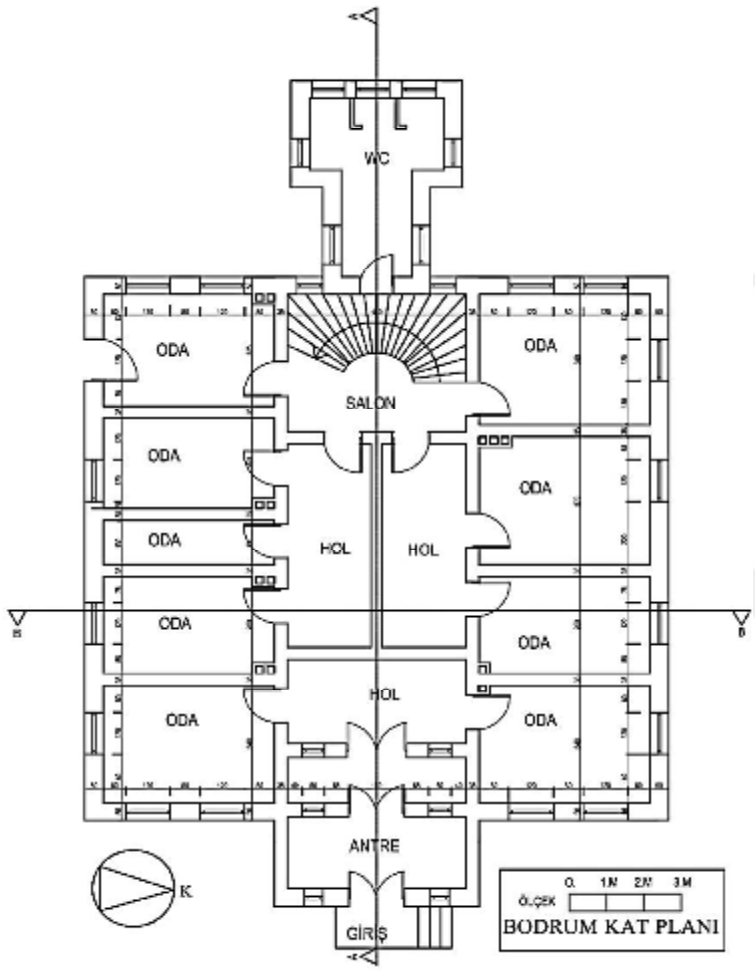

Şekil 4.144. Hükümet konağı, Jandarma- Adliye Binası ve Vergi Dairesi'nin 1933 tarihli fotoğrafı (Aksaray Vilayet Gazetesi,1933, sayı:325).

4.4.5.1. Planlar

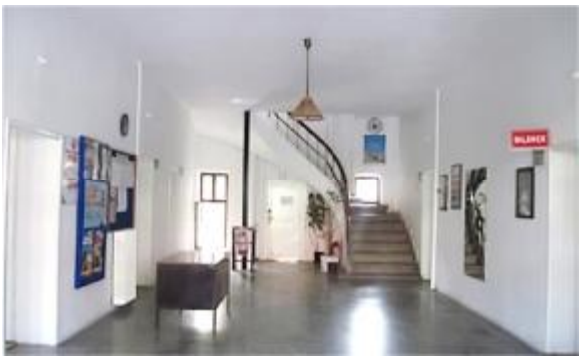
Plan şeması giriş aksına göre simetrik anlayışta tasarlanmış, tüm katlarda orta hol(iç sofa) çevresinde her iki yönde odalar yerleştirilmiştir. Bodrum kata doğu ve güney cephedeki kapılardan giriş yapılmakta, doğu cephesine ise meydan

yönünden basamaklarla çıkılmaktadır. Bu kattaki odalar arşiv,depo ve güvenlik güçlerinin dinlenme ve bekleme odaları olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.145.).

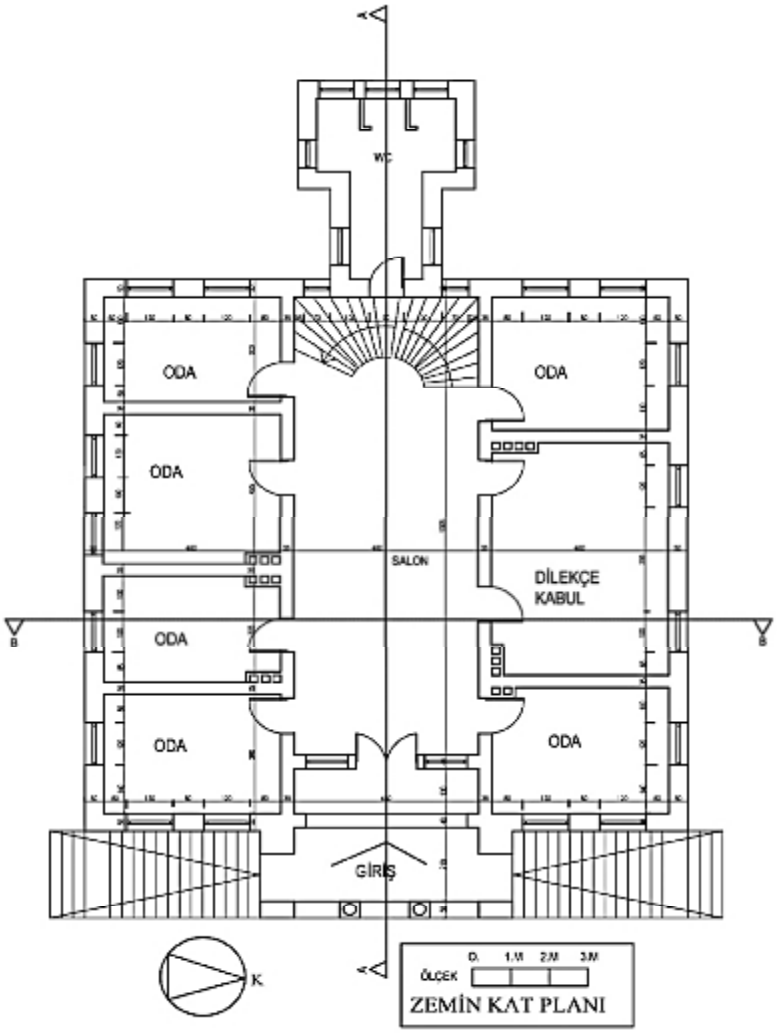

Şekil 4.145. Adliye- Jandarma Dairesi'nin Bodrum Kat Planı (Aksaray Valiliği, Çevre Şehircilik Md.)

Zemin kata meydan kotundan 22 basamakla çıkılmaktadır. Yapı kütlesinin batı yönünde tuvaletlerın bulunduğu bölüm ana kütleden T formunda belirgin şekilde çıkarılmıştır.Giriş kapısı hole açılmaktadır ve girişin karşısında üst kata çıkan yarım daire formunda merdiven yer alır. Bu katta dilekçe kabul birimi ile birlikte valilik himet birimleri yer almaktadır (Şekil 4.146. ve 4.147.)

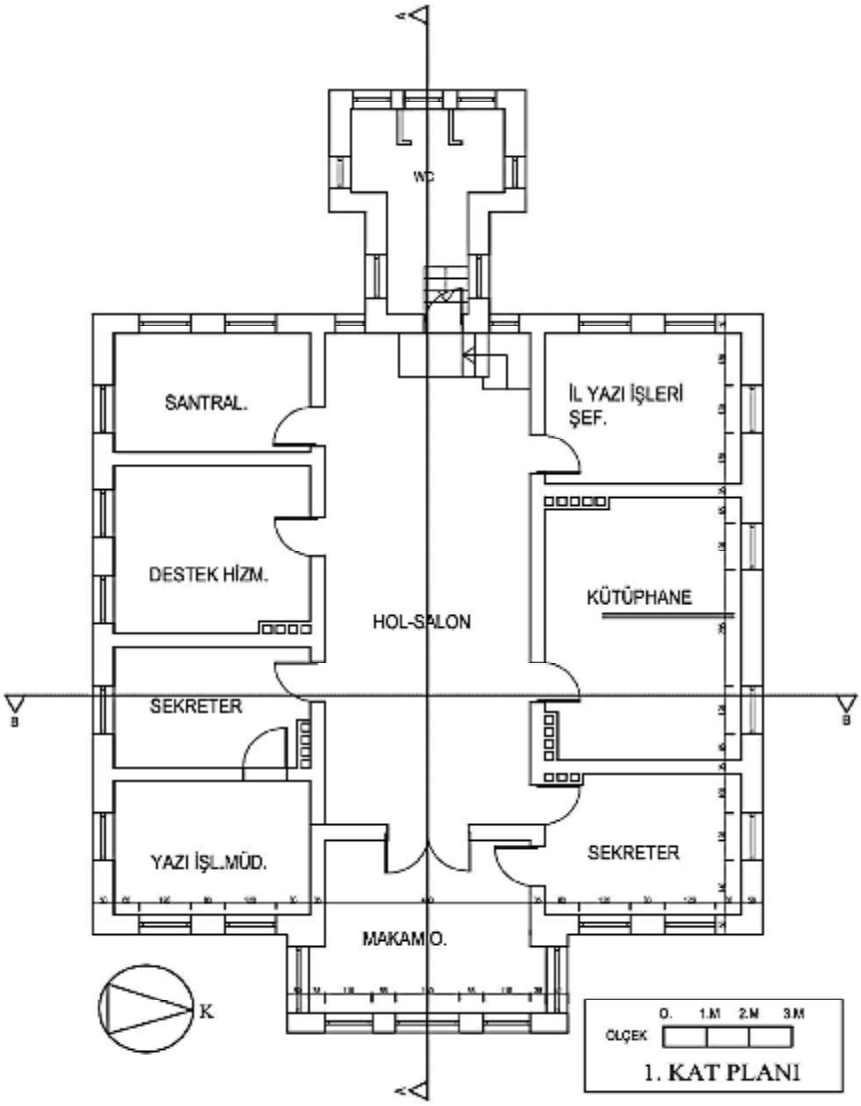

Şekil 4.146. Adliye- Jandarma Dairesi'nin zemin kat giriş holü

Şekil 4.147. Adliye- Jandarma Dairesi'nin Zemin Kat Planı (Aksaray Valiliği)

Birinci kat plan şemasında zemin kattaki mekanların tekrar edildiği ancak, doğu cephesindeki giriş üzerinde kolonlarla taşınan kısımın çıkıntı oluşturduğu görülmektedir.Üç yönde penceresi olan bu hacim vali yardımcısının makam odası olarak kullanılmaktadır.Ayrıca bu katta yazı işleri müdürlüğü, sekreterlik, kütüphane ve diğer hizmet birimleri yer almaktadır (Şekil 4.148. ve 4.149.).

Şekil 4.148. Adliye- Jandarma Dairesi'nin 1.Kat Planı (Aksaray Valiliği, Çevre Ve Şehircilik Md.)

Şekil 4.149. Adliye- Jandarma Dairesi'nin birinci kat holü

4.4.5.2. Cepheler

Giriş cephesi, simetrik olarak tasarlanmıştır ve yapının en gösterişli ve belirgin cephesidir. Yapının güney ve kuzey cepheleri sade bir anlayışla tasarlanmış, herhangi bir süsleme elemanı kullanılmamıştır (Şekil 4.150.- 4.154.). Düzgün kesme taş cephelerin tamamında kullanılmış, bodrum kat pencere seviyesine kadar sonradan mozaik sıva ile kaplama yapılmıştır. Zemin kat ile birinci kat arası, taş kat silmesi ile ayrılırken giriş cephesi dışındaki cephelerin tamamında basık kemerli pencereler kullanılmıştır. Ana kütleden 3 m ileri taşan hareketli doğu cephesinde kuzey ve güney yönünde iki merdivenle zemin kata çıkılmaktadır. Birinci kat çıkıntısı, köşelerde kare kaideli iki adet doğal taş direk, ortada bitkisel motif başlıklı iki adet dökme mozaik dairesel sütunlarla taşıtılmıştır (Şekil 4.150.- 4.154.).

Şekil 4.150. Adliye- Jandarma Dairesi'nin güney cephesi

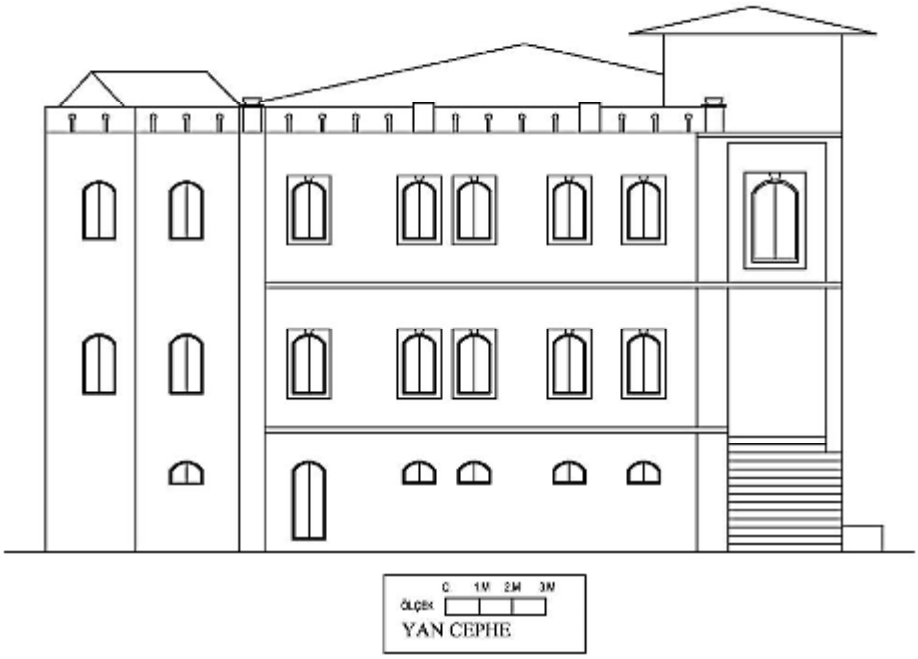
Şekil 4.151. Adliye- Jandarma Dairesi'nin giriş cephesi (Aksaray Valiliği, Çevre Şehircilik Md.)

Şekil 4.152. Adliye- Jandarma Dairesi'nin giriş cephesi ve merdiveni.

Şekil 4.153. Hükümet Konağı ve Adliye-Jandarma Dairesi binalarının batı cephesi

Şekil 4.154. Adliye- Jandarma Dairesi'nin güney cephesi (Aksaray Valiliği, Çevre Şehircilik Md.)

4.4.5.3. Taşıyıcı Sistem

Bodrum üzeri iki katlı yığma tekniğinde inşa edilmiş olan yapının iç duvar kalınlıkları 35 cm, dış duvar kalınlıkları 50 cm ve döşemesi betonarmedir (Şekil 4.155.).

Şekil 4.155. Adliye- Jandarma Dairesi'nin A-A Kesiti (Aksaray Valiliği, Çevre Şehircilik Md.)

4.4.6. Maliye -Vergi Dairesi (Valilik Ek Hizmet Binası)

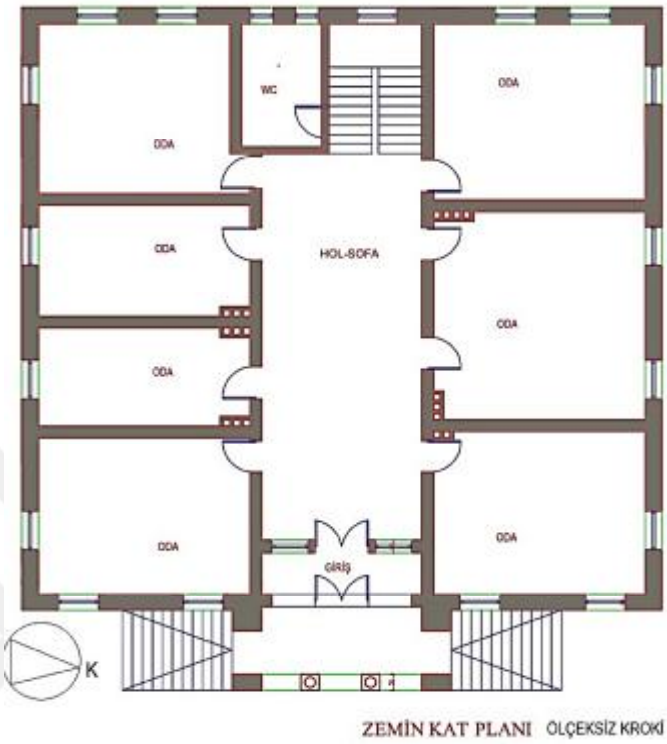
Yapım yılı: 1927-1930

Mahallesi: Minarecik

Dönem İdarecisi: Vali Yusuf Ziya (Günar) Bey

Merkez ilçe Minarecik Mahallesi, 559 numaralı ada üzerinde 2010 m2 lik 22 numaralı parsel üzerine inşa edilen 3 adet yapının kuzeyinde yer alır. Aksaray'ın ikinci valisi Yusuf Ziya Günar tarafından maliye işlerinin görülmesi için yaptırılmış ve inşaatı 1930 yılında tamamlanmıştır (Aksaray Vilayet Gazetesi sayı?). Ancak günümüzde kullanılan yapı ilk yapılan bina olmayıp, 1985 yılında yeniden inşa edilmiştir. Orijinali bodrum üzeri iki katlı iken, yeni yapı bodrum üzeri üç katlı olarak günümüz teknolojisiyle betonarme iskelet üzerine eski hali baz alınarak doğal taş kaplama ile yeniden inşa edilmiştir. Günümüzde Valiliğin ek binası olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.157.).

Maliye-Vergi Dairesi'nin plan şeması Adliye ve Jandarma dairesiyle benzerlik göstermektedir. Hol (iç sofa) etrafında odalar, giriş aksı karşısında merdiven yerleştirilmiştir. Her üç katta da orta koridorun kuzeyinde ve güneyinde valilik hizmet birimleri yer almaktadır (Şekil 4.156.).

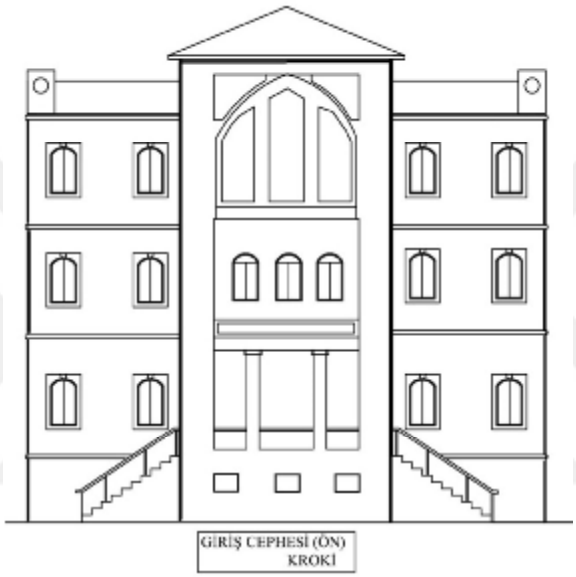

Şekil 4.156. Maliye- Vergi Dairesi'nin Zemin Kat Planı

Şekil 4.157. Hükümet Konağı ve Maliye-Vergi Dairesi binalarının 1940 tarihindeki fotoğrafı (Gül,M.F. Arşivi)

Yapının simetrik olarak tasarlanan giriş cephesi, en gösterişli ve belirgin cephesidir ancak diğer cepheleri sade bir anlayışla tasarlanmış, herhangi bir süsleme elemanı kullanılmamıştır (Şekil 4.158.- 4.160.). Düzgün kesme taş kaplam cephelerin tamamında kullanılmış ve katlar arası taş kat silmesi ile bölünmüştür. Adliye-Jandarma Dairesinin cepheleri ile benzerlik göstermekte ve 1.Ulusal Mimari Akımı'nın karakteristik cephe özellikleri bu yapıda kullanılmıştır.

Şekil 4.158. Vergi Dairesi'nin giriş cephesi krokisi

Şekil 4.159. Maliye-Vergi Dairesi'nin giriş cephesi

Şekil 4.160. Maliye-Vergi Dairesi'nin güney cephesi

4.4.7. Aksaray Vali Konağı (Kültür Evi)

Yapım yılı: 1927-1930

Mahallesi*:* Meydan Mahallesi – Tapu kayıtlarında Nakkaş mahallesi

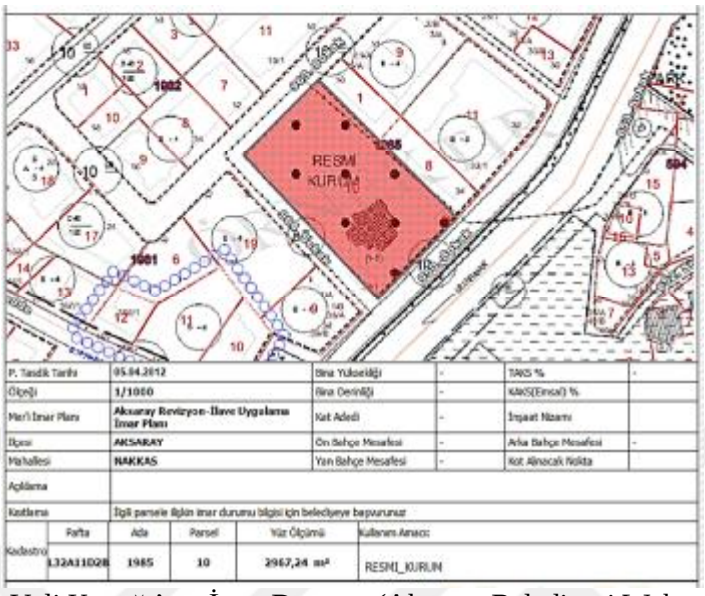
Dönem İdarecisi*:* Vali Yusuf Ziya (Günar) Bey

Mimarı: Belli değildir.

Merkez ilçe Meydan Mahallesi, 1985 ada 10 numaralı 2967 m2 lik parsel üzerine inşa edilmiştir. Üç tarafı yollarla çevrili parselin güney doğusunda ise 950.sokak ve Ulu Irmak deresi, güneybatısında 964.sokak, kuzeybatısında 963.sokak bulunur. Bahçe ana girişi Ulu Irmak deresinin geçtiği 950.sokak üzerinden, araç girişi 964. sokak üzerinden yapılır (Şekil 4.162.- 4.165.). Giriş kısmında (Doğu cephesinde) bulunan bu kitabede ortada "Vali Konağı", sağında ve solundaki yazılarda ise başlama (1927) ve bitiş (1930) ile restorasyon (1990) tarihi yazmaktadır (Şekil4.161.).

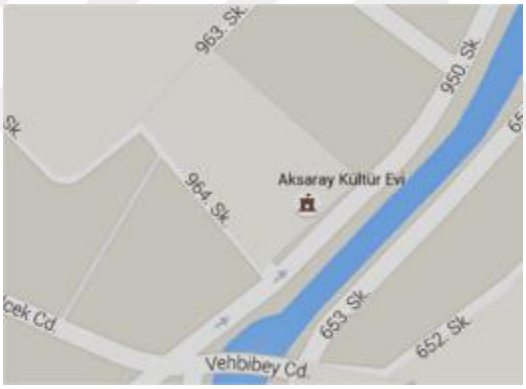
Şekil 4.161. Vali Konağı'nın yapı kitabesi

P. Tasdik Tarihi	05.04.2012		Bina Yüksekliği	-	TAKS %	-
Ölçeği	1/1000		Bina Derinliği	-	KAKS(Emsal) %	
Meri İmar Planı	Aksaray Revizyon-İlave Uygulama İmar Planı		Kat Adedi	-	İnşaat Nizamı	
İlçesi	AKSARAY		Ön Bahçe Mesafesi	-	Arka Bahçe Mesafesi	-
Mahallesi	NAKKAS		Yan Bahçe Mesafesi	-	Kot Alınacak Nokta	
Açıklama						
Kestirme	İlgili parsele ilişkin imar durumu bilgisi için belediyeye başvurunuz					

Kadastro	Pafta	Ada	Parsel	Yüz Ölçümü	Kullanım Amacı
	L32A11D2B	1985	10	2967,24 m²	RESMI_KURUM

Şekil 4.162. Vali Konağı'nın İmar Durumu (Aksaray Belediyesi Web sayfası,2016)

Şekil 4.163. Vali Konağı adres bilgisi (Google maps,2016)

Şekil 4.164. 1930 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi (1930, sayı; 161)

Şekil 4.165. Vali Konağı ve çevresindeki yapıların 1938 yılındaki durumu .(Gül,M.F. Arşivi)

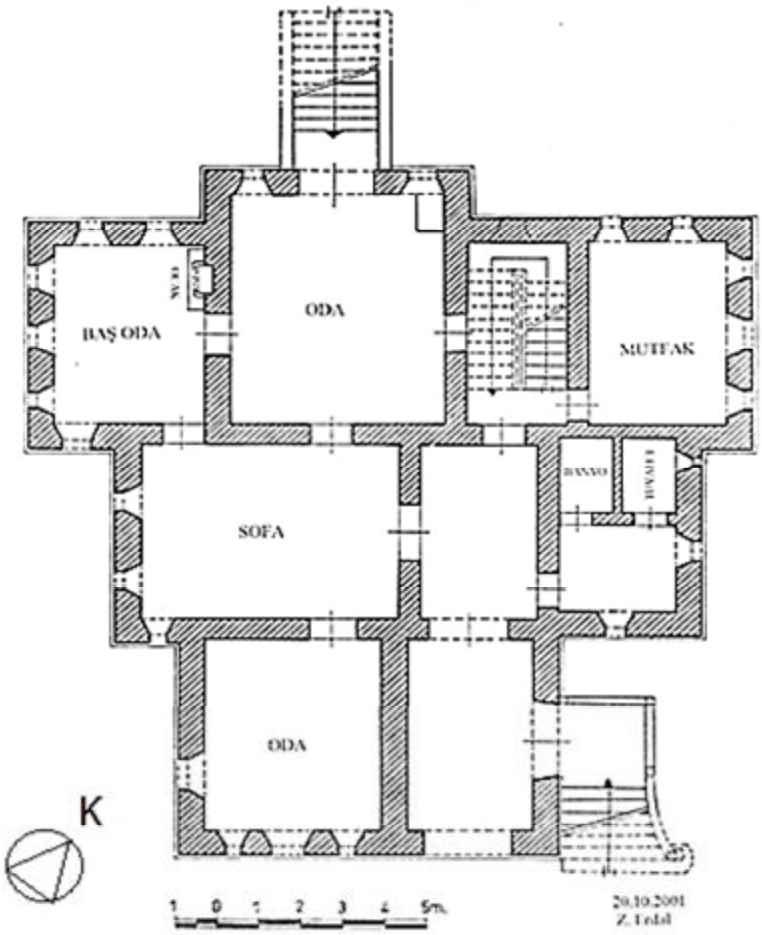
Yapının bitim tarihi ve kullanıma başlandığı zamanı 25 Haziran 1930 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi şu şekilde bildirmektedir:

‘‘Bütün konforu haiz ve yapılacak evlere numune ittihaz olunabilecek [örnek olabilecek] *bir şekilde inşa edilen Vali Konağının inşaatı ikmal edilmiş* [tamamlanmış] *ve Vali beyefendi hafta içinde konağa nakledilmişlerdir. İnşaatında fazlaca emeği olan muhterem valimiz beyefendinin güle güle oturmalarını temenni ederiz’’* (Aksaray Vilayet Gazetesi, 1930, Sayı; 184).

Bodrum üzeri iki katlı yığma tekniğinde inşa edilen yapı 1933 yılına kadar Vali konağı olarak hizmet vermiştir. Bu tarihte Aksaray’ın ilçe olmasından dolayı 1989 yılına kadar Kaymakam evi olarak kullanılmış, 1989 yılında tekrar vilayet olan şehre atanan Valiler bu konakta ikamet etmeye başlamıştır. Zafer mahallesinde yeni yapılan vali konağı hizmete girinceye kadar söz konusu tarihi konak aynı amaçla kullanılmıştır. Günümüzde Kültür Evi adıyla müze olarak kullanılan yapının içerisinde; Aksaray’a özgü geleneksel ev eşyaları, mobilyalar, kıyafetler ve mutfak gereçleri sergilenmektedir. Konak bahçesinde de eski tarım aletleri ziyaretçilere teşhir edilmektedir.

4.4.7.1. Planlar

Zemin kat planı hareketli ve girintili bir plan şemasına sahiptir ve bu katın tüm odaları en az iki cepheden ışık alacak biçimde tasarlandığından yapı organik bir kütleye sahiptir (Şekil 4.166.). Ulu Irmak cepheli avlu içerisinde yerleştirilen konağın, güneyden ve kuzeydeki bahçeden olmak üzere iki girişi bulunmaktadır. Zemin kata güney cepheden yedi basamaklı tek kollu, taş korkuluklu merdivenle çıkılmaktadır. Giriş sahanlığından iki kanatlı kapı ile giriş holüne ve antreye geçilmektedir. Sofa salon fonksiyonunu da yerine getirmekte olup, aynı zamanda üç ayrı odaya geçiş buradan sağlanmaktadır (Şekil 4.166.).

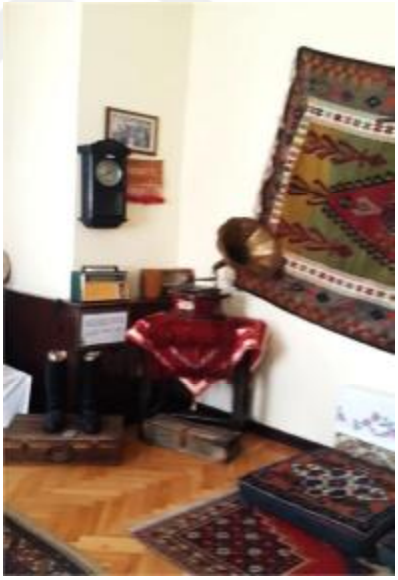
Şekil 4.166. Vali Konağı'nın Zemin Kat Planı (Erdal, Z. 2003)

Şekil 4.167. Vali Konağı'nın salonu (İç Sofa)

Şekil 4.168. Vali Konağı'nın içinde çini kaplama ocak

Şekil 4.169. Vali Konağı'nın içinde sergilenen eşyalar

Oda tavanlarındaki alçı süsleme elemanları, renkli camlar ve çini kaplama ocak giriş katın en belirgin dekoratif elemanları olarak dikkat çekmektedir (Şekil 4.168.- 4.170.)

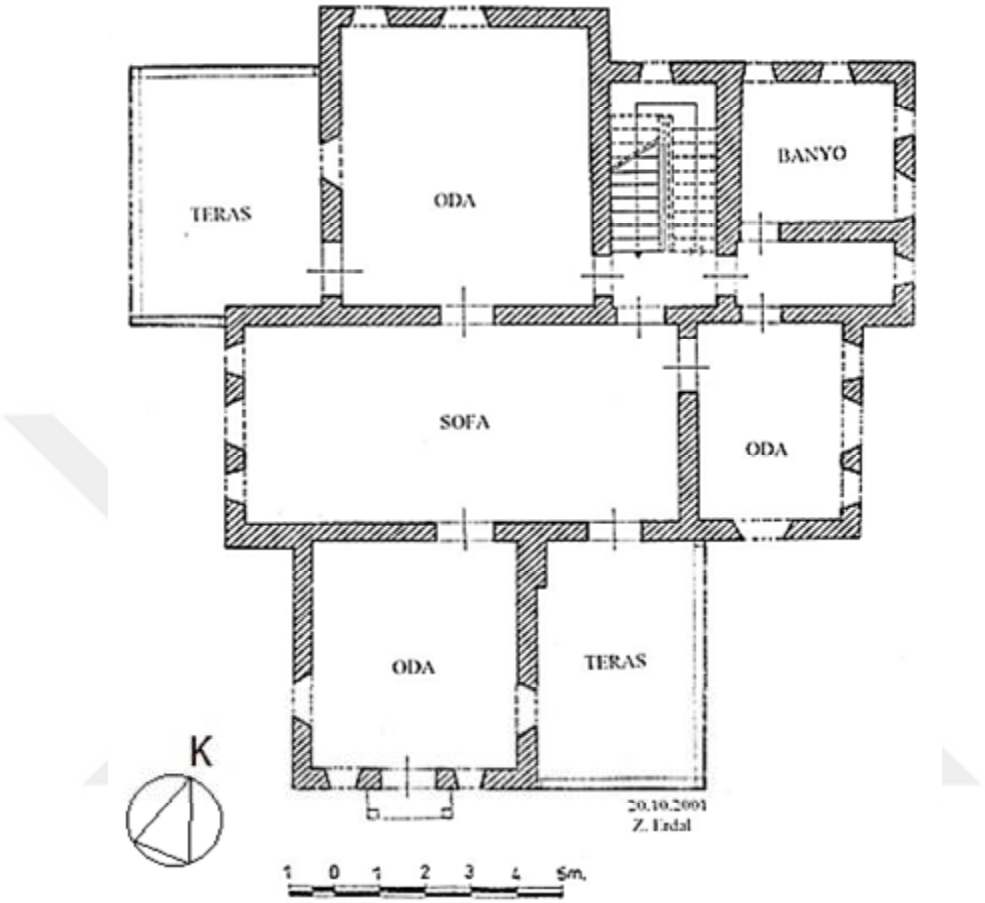

Şekil 4.170. Vali Konağı'nın iç mekânından detaylar

Birinci kata ve bodruma inişi sağlayan çift kollu merdiveni kuzeyden ışık alan yapıda merdivenin doğusunda mutfak bulunmaktadır. Üst kat plan şeması yığma yapı tekniğinin elverdiği biçimde alt kat taşıyıcı duvarlarına sadık kalınarak planlanmıştır. Merdivenle çıkılan küçük holden diğer odalara geçişin de sağlandığı sofa görevi de gören büyük salona geçilmektedir. Bu katın en belirgin özelliği, diğer Aksaray konaklarında pek rastlanmayan üzeri açık iki adet büyük terasa sahip olmasıdır. Teraslar yol cephelerinde güneydoğu ve kuzeybatı yönlerinde planlanmışlardır. Teraslar yapı cephesiyle uyumlu doğal taş ızgaralı korkuluklarla çevrilmiştir (Şekil 4.171. ve 4.173.). Bu katta yatak odaları, teraslar, salon ve banyo yer almaktadır (Şekil 4.172. ve 4.173.).

Şekil 4.171. Vali Konağı'nın giriş cephesi.

Şekil 4.172. Vali Konağı'nın Normal Kat planı (Erdal, Z. 2003)

Şekil 4.173. Vali Konağı'nın batı cephesi

4.4.7.2. Cepheler

Eski Vali Konağı cephesinin yakın dönemde inşa edilen Kütüphane binası ve Aksaray Lisesi binası cepheleriyle benzerlikleri daha önce bu yapıları incelerken ele alınmıştır. Yöreye özgü doğaltaş ince bir işçilikle bu yapıda kullanılmıştır. Ahşap çatı saçağı ve taşıyıcı payandalarının özgün hali bu binada korunarak günümüze ulaşmış, bunu tamamlayan Kütahya çini kaplama ve teras korkulukları yapı cephesinin belirleyici unsurları olarak ele alınmıştır. Plandaki hareketliliğin cepheye yansıması belirgin olarak gözlenmektedir(Şekil 4.174.- 4.176.).

Şekil 4.174. Vali Konağı'nın giriş cephesi

Şekil 4.175. Vali Konağı'nın terası

Şekil 4.176. Vali Konağı'nın arka bahçe giriş cephesi

4.4.8. Aksaray Vilayeti Yollar İdaresi (Aksaray Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

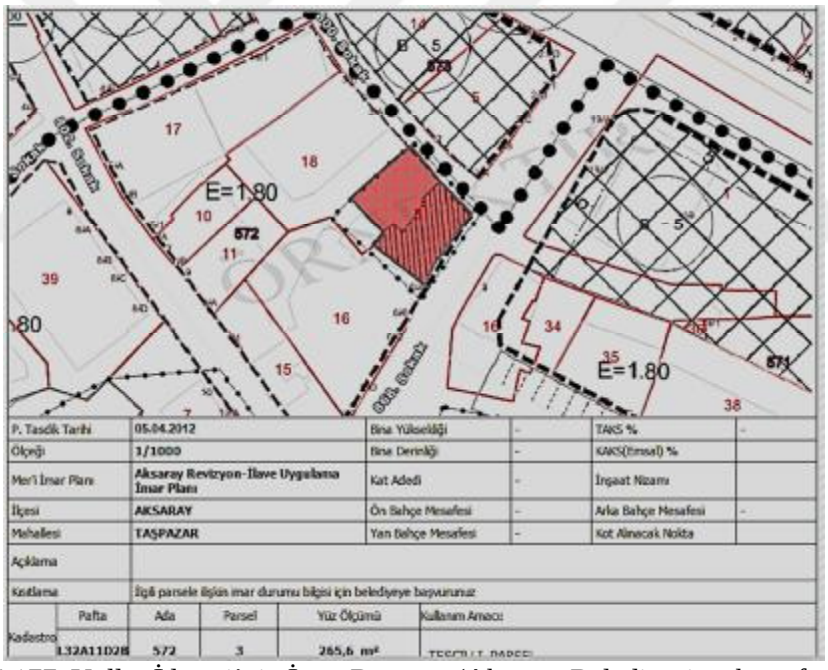
Yapım yılı: 1900-1910

Mahallesi*:* Meydan Mahallesi – Tapu kayıtlarında Nakkaş mahallesi

Dönem İdarecisi*:* Vali Yusuf Ziya (Günar) Bey

Mimarı: Belli değildir.

Aksaray merkez Taşpazar Mahallesi, 868 no lu sokak ile 800 no lu sokağın köşesinde yer alır. 572 ada üzerinde 265 m2 alana sahip 3 numaralı parsel üzerine inşa edilmiş yapı, Koruma bölgesi sınırları içerisinde tescilli yapılar topluluğu alanında yer alır ve avluya giriş kuzeydeki 800 nolu sokaktan sağlanır (Şekil 4.177.).

P. Tasdik Tarihi	05.04.2012	Bina Yüksekliği	-	TAKS %	-
Ölçeği	1/1000	Bina Derinliği	-	KAKS(Emsal) %	
Meri İmar Planı	Aksaray Revizyon-İlave Uygulama İmar Planı	Kat Adedi	-	İnşaat Nizamı	
İlçesi	AKSARAY	Ön Bahçe Mesafesi	-	Arka Bahçe Mesafesi	-
Mahallesi	TAŞPAZAR	Yan Bahçe Mesafesi	-	Kot Alınacak Nokta	
Açıklama					
Kısıtlama	İlgili parsele ilişkin imar durumu bilgisi için belediyeye başvurunuz				

	Pafta	Ada	Parsel	Yüz Ölçümü	Kullanım Amacı
Kadastro	132A11D2B	572	3	265,6 m²	TESCİLLİ PARSEL

Şekil 4.177. Yollar İdaresi'nin İmar Durumu (Aksaray Belediyesi web sayfası)

Avlu içerisinde yarı bodrum üzeri iki katlı kesme taştan yığma tekniğinde inşa edilen yapının zemin kat alanı 130 m2 dir. Zemin kat kaba yonu kesme taş, üst kat ise düzgün kesme taştan yapılmıştır. Taş payanda ile desteklenen birinci katta kademeli cumba, 868 numaralı sokağa bakan cepheye hareketlilik katmaktadır.

Yapılış tarihi bilinmeyen eserin üzerindeki orijinal kitabede Latin harfleriyle ‘T. C. Aksaray Vilayeti Yollar İdaresi’ yazmaktadır (Şekil 4.178.).

Araştırmacı Uğur Yüksel çalışmasında bina ile ilgili araştırma yaparken 1942-1950 yılları arasında Belediye Başkanlığı yapan Bayram Ali Gürün’le yaptığı görüşmede bina hakkında şu bilgileri almıştır:‘‘*1914-1915 yılları arasında azınlıklar yurt dışına gönderildi. Bu bina da azınlıklardan birinin eviydi. Burayı özel idare satın aldı. Mihran’ın evinden sonra bir müddet vali konağı olarak kullanıldı. Daha sonra vali konağı yapılınca Haşim Ağa’ya sattılar’’*(Yüksel,1979, s:34-36).

Bu bilgiden hareketle binanın yapım tarihinin 1900 lü yılların başına rastladığı kanaatine ulaşabilir. Aksaray ilinde kitabesi mevcut diğer konutların yapısal ve mimari özellikleri ile bu yapı karşılaştırıldığında, Yollar İdaresi binasının da 20.yy. başlarında inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir.

Halen İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü olarak kullanılan bina ile ilgili Müdürlükten yapı ile ilgili projeler elde edilmiştir. Restorasyon projesi 24.01.1988 tarihinde Koruma Kurulu’ndan onaylanan bina, bu tarihten sonra onarılarak günümüze kadar aynı fonksiyonla kullanılmaya devam etmiştir.

Şekil 4.178. Yollar İdaresi’nin bina kitabesi

4.4.8.1. Planlar

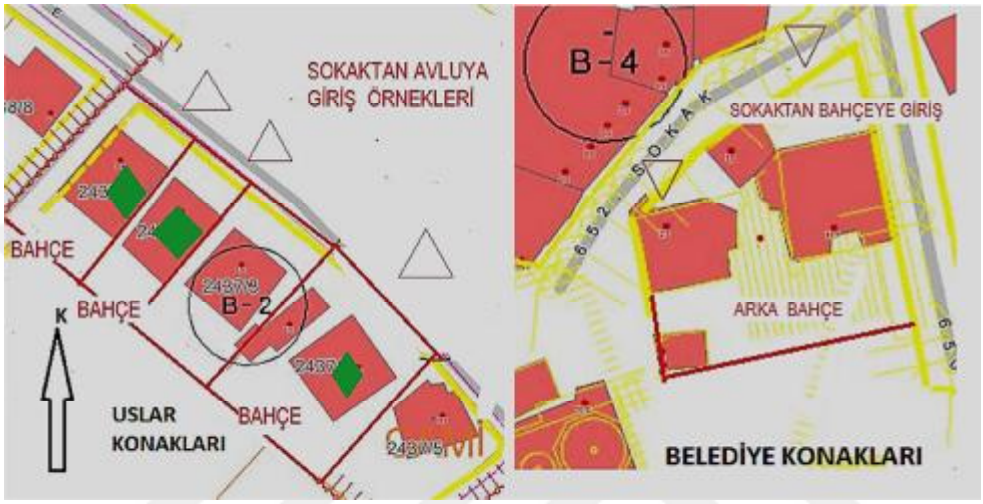
Yapıldığı dönemde özel konut olarak kullanılan bu binanın plan incelemesine geçmeden önce, Aksaray kent merkezinde 20.yy. başlarında inşa edilen avlulu sivil mimari örneklerini ele almak gerekir. Bu yapılar avlu, yol, bina girişi ilişkisi yönünden iki grupta incelenmiştir.

Geleneksel Aksaray evlerinin avlu kot seviyeleri genellikle yol seviyesindedir, ancak günümüzde yollar genellikle dolgu yapılarak yükseldiğinden, bahçe seviyelerine yol kotundan iki- üç basamakla inilir. Sokakla avlu arasında yüksekliği 2 ile 3 m arasında değişen kalın taş duvarlardan avluya girilmektedir. Avlu, çoğu Anadolu evlerinde örneği görülen evlerin avlusundan farklı biçimde plan oluşumunu belirleyen ana birim olarak değil, sadece sokakla ev arasında geçişi sağlayan iç bahçe niteliğinde bir birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahır, samanlık, tuvalet gibi servis mekânlarının avlu içinde çözümlendiği bu tip örneklerde plan oluşumunu sofanın büyüklüğü ve konumu belirler. Avlu zemin döşemesi değişik taşlardan döşenmiştir.

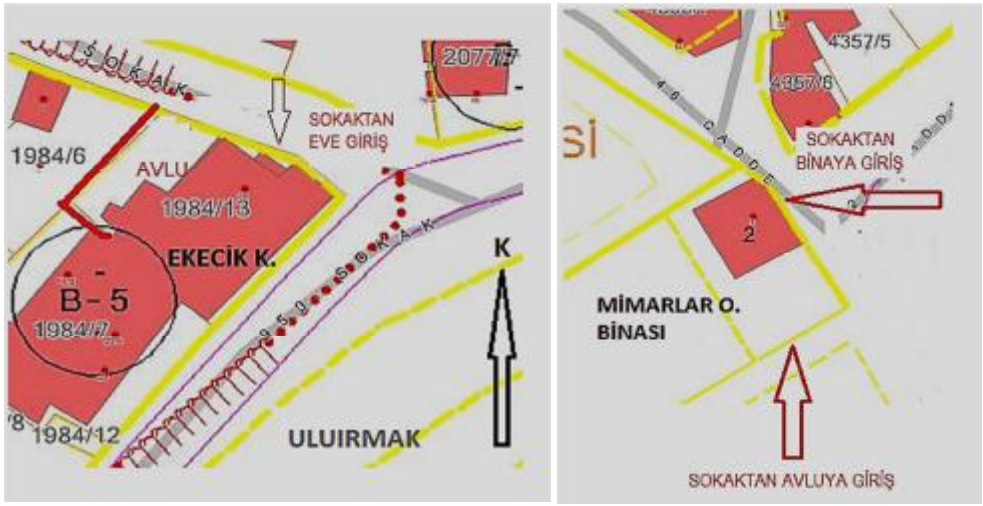
Geleneksel konutlarda zemin kattaki iç sofadan evin arkasında yer alan tamamen iç bahçe özelliği taşıyan alana geçilir. Bahçeler zirai amaçla kullanılarak evin ihtiyacı için ekim dikim yapılan sebze ve meyve ağaçları yetiştirilen alanlardır. Ulu Irmak nehri kenarında konumlanan evlerin arka bahçelerinden veya sokak kenarlarından küçük sulama arkları temizlik ve bahçe sulama amacıyla kullanılmaktadır. Bahçede müştemilat olarak ayrı yapılan mutfaklar da temizlik amacıyla kullanılan su, bahçe içinden veya kenarından akan bu derelerden sağlanmıştır (Şekil 4.179.).

İkinci grupta; genellikle köşe başına rastlayan evler bulunmaktadır. Sokağın birinden doğrudan evin zemin kat orta sofasına geçişi sağlayan giriş holüne girilirken, diğer sokaktan avluya girilmektedir. Ana yapı kütlesine sokaktan girişin sağlandığı cephe yola sıfır konumlanmaktadır. Bu tip örneklerde sokaktan doğrudan girişler doğu ve güneydoğu cepheden yapılmaktadır. Doğrudan sokağa açılan cumbalı balkon altından içeri giriş, yandan veya arka cepheden bahçeye çıkılan bu tip konaklar yaygın kullanış biçimli evlerdir. Bu tip yapılarda plan

oluşumunun asıl belirleyici öğesi olan sofa, doğrudan veya sütunlu yarı açık bir mekânla iç bahçeye açılmaktadır. Bahçeler evin konumuna göre güneybatı ya da batı cephede yer almaktadır (Şekil 4.180.).

Şekil 4.179. Sokak aralarındaki konutların yol, giriş ve avlu ilişkisi (Aksaray Belediyesi web sayfası)

Şekil 4.180. Köşe parsellerdeki konutların yol, giriş ve avlu ilişkisi (Aksaray Belediyesi web sayfası)

Yollar İdaresi binası ikinci grupta sınıflandırılan konut tipindedir. Dikdörtgen yapı kütlesi, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda organik sokak konturu üzerinde zemin kat dış duvarları yerleştirilmiştir ve binanın güney batı cephesi 16 numaralı parsel üzerindeki yapıya bitişik tir. 800 numaralı sokaktan iki basamakla avluya inilen binaya ayrıca 868 numaralı sokaktan doğrudan insan girişi ve vasıtayla erzak, hububat girişi yapılabilecek kapı bulunmaktadır. Ancak bu kapı günümüzde kapatılarak pencereye çevrilmiştir (Şekil 4.181.).

Şekil 4.181. Yollar İdaresi'nin iptal edilen garaj kapısı ve yeni yapılan penceresi.

Yapının avlu köşesinde duvarlara bitişik, L biçimli ahşap çatılı gölgelik amaçlı sundurma yer alır. Zemini doğal andezit kaplı avlunun ortasında havuz, kenarında bir adet çeşme yer almaktadır (Şekil 4.182.).

Şekil 4.182. Yollar İdaresi binasının avlusu.

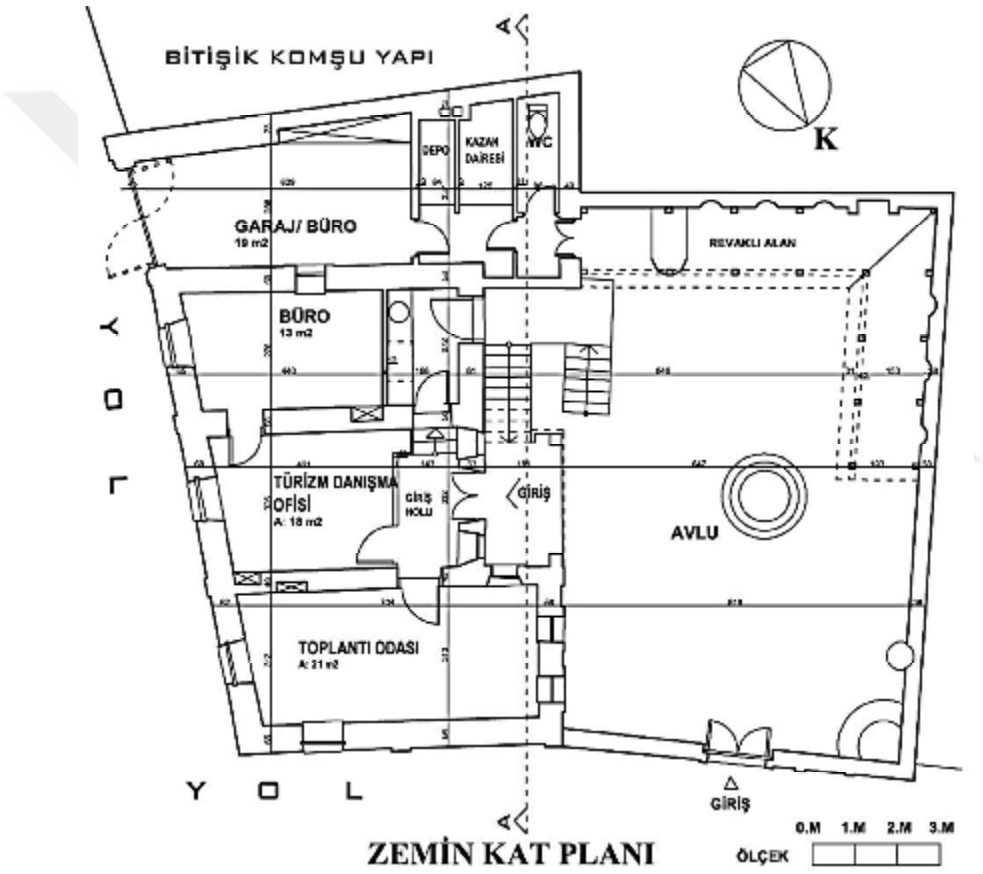
Şekil 4.183.Yollar İdaresi'nin zemin kat girişi ve üst kata çıkış merdiveni

Bodrum katta arşiv olarak kullanılan mekân, yapıda sadece bir odanın altında yapılmış olup, avludan 7 basamakla inilmektedir. Avlu kotuyla aynı seviyede olan zemin kata giriş, üst kata çıkış merdivenini taşıyan kemerli geçişten sağlanır (Şekil 4.183.).

Zemin kat, 868 numaralı sokak konturu üzerine oturan dış duvardan dolayı bu sokağa bakan dikdörtgen odaların kısa kenarı deforme olmuştur. Ana giriş kapısının açıldığı giriş holünün karşısında şeffaf camekânla bölünmüş 3.25 m X 4.15 m ebatlarında turizm danışma bürosu yer alır. Girişin solunda, her iki sokağın köşesindeki mekân 3.10 m X 7.00 m ebatlarında olup, şube müdürü odası olarak planlanmıştır. Bu birim; avluya bakan cephesinde iki pencere, her iki yol

cephesinde birer pencere olmak üzere toplam 4 pencere ile aydınlatılmaktadır (Şekil 4.184.).

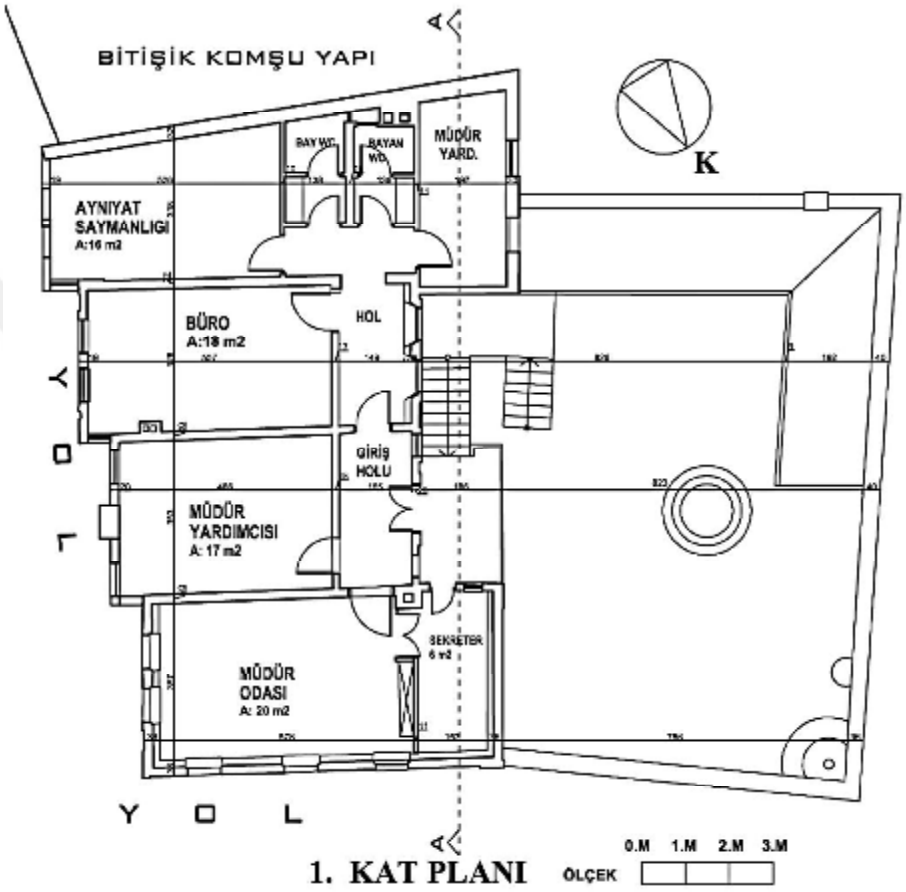
Kısmi bodrum katta arşiv amaçlı kullanılan mekân, ara kat seviyesinde kazanılmıştır. Zemin kat giriş holü sağında bodrum üzeri 6 basamakla çıkılan hacmin bir kısmı çay ocağı olarak kullanılmakta, geriye kalan bölüm ise 2.75 m X 4.40 m ebatlarında yazı işleri birimi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.184. Yollar İdaresi'nin Zemin Kat Planı (İl Turizm ve Kültür Md.)

Avlunun köşesinde ayrı bir girişle, yapının güneybatısında yer alan bölüme geçilir. Hole açılan ayrı girişin sağında tuvalet ve ısı merkezi yer alır. Girişin karşısında döşemesi 50 cm yükseltilen 2.85 m X 6.30 m ebatlı büroya basamakla çıkılır. Bitişik nizam da yer alan bu birimin sokağa bakan aydınlatma penceresi

muhdes dir. Çift kanatlı ahşap kapısı, yapıldığı dönemde araç ve insan giriş kapısı işlevini yerine getirmektedir.

Şekil 4.185. Yollar İdaresi'nin 1.Kat Planı (İl Turizm ve Kültür Md.)

Yapının üst kat plan şeması dış sofalı konut tipindedir. Avludan 18 basamaklı çift kollu merdivenle dış sofa ya çıkılır. Birinci merdiven kolundan 6 basamakla çıkılan ara sahanlıkla ara kat seviyesinde çay ocağına giriş sağlanır. Dış sofanın bir kısmı muhdes camekânla kapatılarak, sekreter odasına geçiş alanı olarak işlev kazandırılmıştır. Ana giriş kapısı giriş holüne açılır. Giriş holü sol tarafında yer alan birim, aynı zamanda binanın iki sokağa da cephesi bulunan odasıdır. Müdür odası olarak kullanılan 3.55 m X 5.75 m ebatlarındaki bu hacim,

her iki yol cephesinde beş pencere ile aydınlatılmaktadır. Ana giriş kapısı karşısında yer alan, sokağa cumbayla taşan dikdörtgen oda 3.50 m X 4.85 m ebatlarında olup şube müdürü tarafından kullanılmaktadır (Şekil 4.185.). Giriş holü sağına ikinci bir koridorla geçilen, sokak cepheli 3.25 m X 5. 55 m ebatlı evrak kayıt odası, 868 numaralı sokağa cepheli diğer odalar gibi cumbayla taşınmakta ve iki yönde pencere ile aydınlatılmaktadır. Yapının incelenen diğer mekânları bitişik nizam cepheli birimleridir. Bitişik nizam ve sokak cepheli son oda; 3.10 m X 5.25 m ebatlı muhasebe fonksiyonuyla kullanılan birimdir. Koridorun karşısında bay-bayan tuvaletler yer alır. Avluya cepheli koridorun sonunda yer alan 2.00 m X 4.35 m ebatlı oda, müdür yardımcısı tarafından kullanılmaktadır.

4.4.8.2. Cepheler

Yapı cephesinde kullanılan taş, Aksaray'ın genelinde taş yapılarda kullanılan volkanik tüf taşı olup, süsleme elemanları kullanılmamış sade bir cephe düzeninde örülmüştür.

Şekil 4.186. Yollar İdaresi'nin güneydoğu cephesi (İl Turizm ve Kültür Md.)

Zemin kat, kaba yonu derzli taş duvar örgü sistemi, üst kat düzgün kesme taş ile örülüdür. Yapının ana yol cephesinde (868 numaralı sokak) birinci katta yapılan kademeli çıkmalar, cepheye hareketli bir görünüm kazandırır. Garaj giriş kapısı kemer, diğer pencerelerin tamamı dikdörtgen formludur. Birinci katın güneyindeki bitişik nizamdaki odanın dış yüzeyi sıvanmış, diğer mekânlar düzgün kesme taş ile inşa edilmiştir (Şekil 4.186.- 4.189.).

Şekil 4.187. Yollar İdaresi binasının köşesi

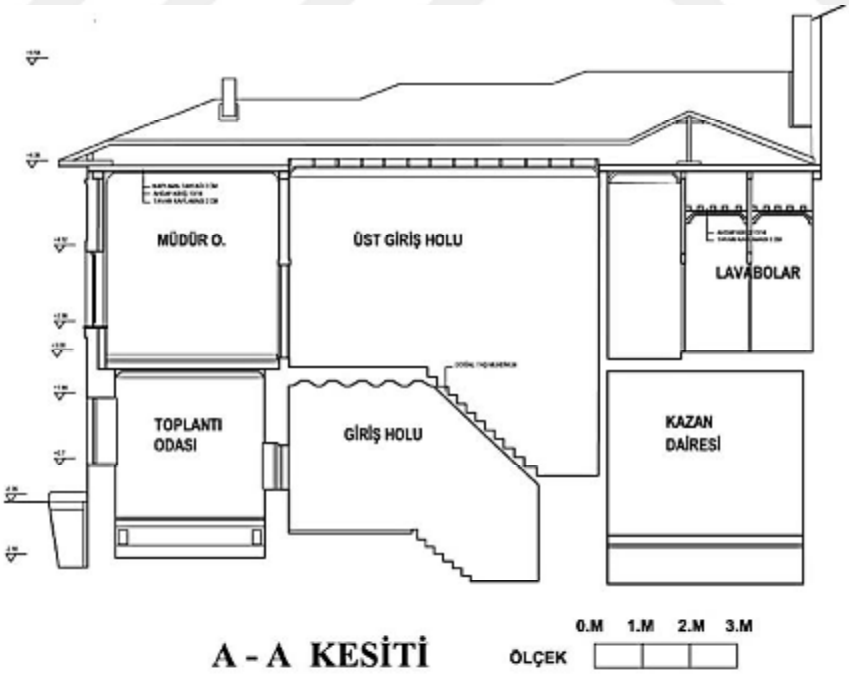
Şekil 4.188. 800 numaralı sokaktan Yollar İdaresi binasının bahçe girişi

Şekil 4.189. Yollar İdaresi binasının avlu girişi

4.4.8.3. Taşıyıcı Sistem

Bodrum üzeri 2 katlı yığma sistem taş duvar örgü tekniğiyle inşa edilmiş olan yapının Zemin katı derzli kaba yonu 60-70 cm kalınlıkta taş duvar, birinci katı ise 30 cm kalınlıkta düzgün kesme taş duvarla oluşturulmuştur (Şekil 4.190.).

Şekil 4.190. Yollar İdaresi'nin A-A Kesiti (İl Turizm ve Kültür Md.)

4.4.9. Gazi Paşa Mektebi (Gazi İlkokulu)

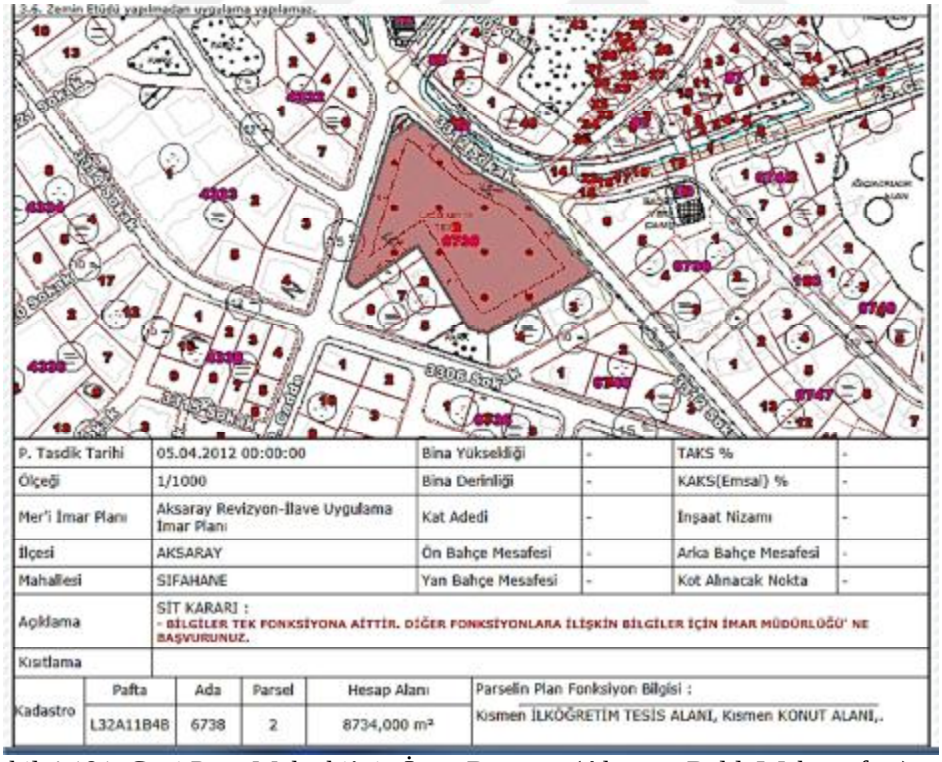
Yapım yılı: 1928-1929

Mahallesi: Şeyh Hamit

Dönem İdarecisi: Vali Yusuf Ziya (Günar) Bey

Mimarı: Belli değil

Merkez ilçe, Şifahane Mahallesi, 6738 ada, 2 numaralı parsel üzerindedir. Parsel alanı 8734 m2 olup aynı parsel üzerinde Gazi İlkokulu ve Hamit Acar İlkokulu ayrı bahçeler içerisinde eğitim vermektedir. Nevşehir Caddesi ve Bayram Baba caddelerinin kesişiminde yer alan okul bahçesine, güneyde bulunan ara sokaktan giriş yapılmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitime Gazi Paşa Mektebi adıyla eğitime başlayan okul, günümüzde Gazi İlkokulu ismini almıştır (Şekil 4.191.ve 4.192.).

P. Tasdik Tarihi	05.04.2012 00:00:00	Bina Yüksekliği	-	TAKS %	-
Ölçeği	1/1000	Bina Derinliği	-	KAKS(Emsal) %	-
Mer'i İmar Planı	Aksaray Revizyon-İlave Uygulama İmar Planı	Kat Adedi	-	İnşaat Nizamı	-
İlçesi	AKSARAY	Ön Bahçe Mesafesi	-	Arka Bahçe Mesafesi	-
Mahallesi	SIFAHANE	Yan Bahçe Mesafesi	-	Kot Alınacak Nokta	-
Açıklama	SİT KARARI : - BİLGİLER TEK FONKSİYONA AİTTİR. DİĞER FONKSİYONLARA İLİŞKİN BİLGİLER İÇİN İMAR MÜDÜRLÜĞÜ' NE BAŞVURUNUZ.				
Kısıtlama					

Kadastro	Pafta	Ada	Parsel	Hesap Alanı	Parselin Plan Fonksiyon Bilgisi :
	L32A11B4B	6738	2	8734,000 m²	Kısmen İLKÖĞRETİM TESİS ALANI, Kısmen KONUT ALANI,.

Şekil 4.191. Gazi Paşa Mektebi'nin İmar Durumu (Aksaray Beld. Web sayfası)

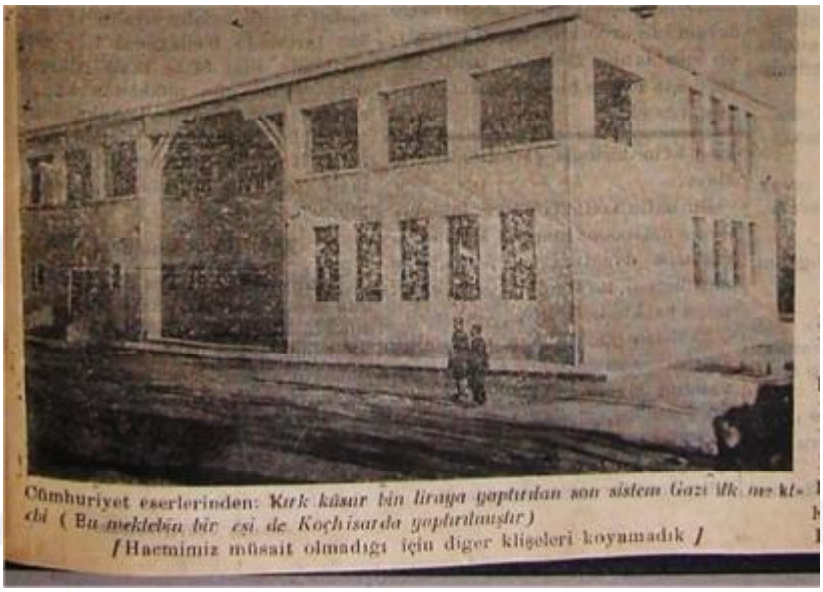
Şekil 4.192. Gazi Paşa Mektebi'nin uydu görüntüsü (tkgm.gov.tr)

Okulun eğitim hayatına başladığı 1929 yılında yayınlanan Aksaray Vilayet Gazetesi 158. Sayısında okul binası hakkında şu bilgiler bulunmaktadır:

''*40.650 liraya müteahhidine ihale edilen Gazi Paşa Mektebinin inşaatı ikmal edildiği cihetle tedkik etmek* [kontrol etmek] *ve şeraitine muvafık* [şartlarına uygun] *ise kabul raporunu tanzim eylemek üzere Konya mı*[*n*]*tıkası Maarif Eminliği mimarı İhsan Bey Aksaray'ımıza gelmiş ve geçenlerde Vali beyefendiyle birlikte mektebe gidilerek tetkikatı icra edilmiştir. Tetkikat* [inceleme] *neticesinde inşaat tamamen muvafıkı* [tamamlanmış] *fen ve şerait olduğu anlaşılmış ve tesellim muamelesi yapılmıştır. Mektep Almanların son kabul ettiği sisteme göre Maarif Vekâletinden* [Milli Eğitim Bakanlığı'ndan] *gelen projeye göre inşa edilmiş, çok sıhhi metin* [sağlam] *ve güzeldir.*

Müteahhidi Konya'lı Osman Beydir. Ciddiyet ve namuskârlıkla taahhüdünü tamamen ifa eden Osman Bey e teşekkürlerimizi beyan ederken Aksaray'ımıza sağlam ve güzel bir irfan ocağı daha ihda eden azimkâr valimiz beyefendiye ve kıymetli encümeni daimi azaları beylere şükran ve minnetlerimizi arz eyleriz.'' (Aksaray Vilayet Gazetesi, 1929, sayı: 158)

Yine aynı gazetenin 325.sayı 5 sayfada yer alan haberde şu bilgi yer almaktadır: ‘‘ *Cumhuriyet eserlerinden Kırk küsur bin liraya yaptırılan son sistem Gazi İlk Mektebi(Bu mektebin bir eşi de Koçhisar da yaptırılmıştır)’’* (Şekil 4.193.).

Cümhuriyet eserlerinden: Kırk küsur bin liraya yaptırılan son sistem Gazi İlk mektebi (Bu mektebin bir eşi de Koçhisarda yaptırılmıştır)
[Hacmimiz müsait olmadığı için diğer klişeleri koyamadık]

Şekil 4. 193. Aksaray Vilayet Gazetesi (1933, Sayı: 325)

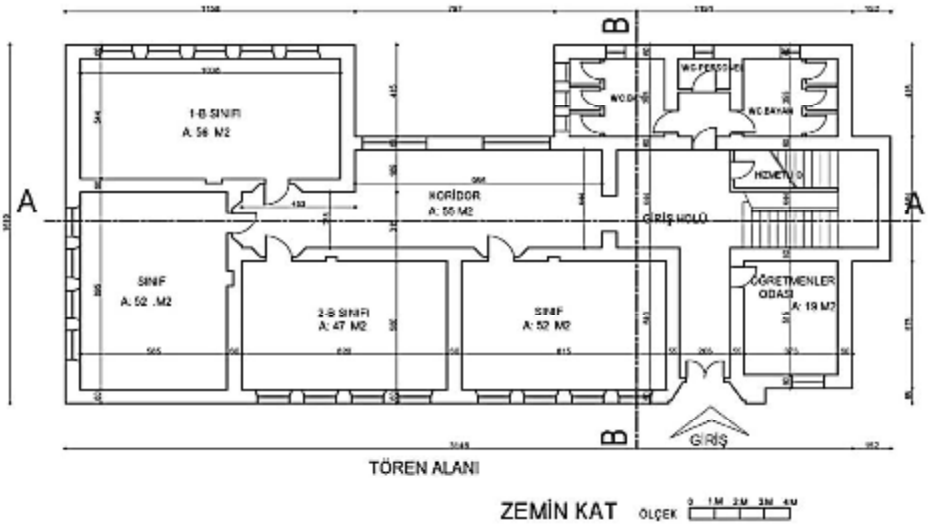
Yukarda verilen gazete haberlerine göre; 40.650 TL ye ihale edilen okul binası inşaatı, Konyalı müteahhit Osman Bey tarafından 1929 yılında tamamlanarak eğitime başlamıştır. Yapının projesi dönemin Milli Eğitim bakanlığı tarafından Alman teknolojisi ile yığma sistem kirişli betonarme teknolojiyle inşa edilmiştir.

Dikdörtgen bina kütlesi doğu – batı yönünde araziye yerleştirilen okul binasına giriş, güney cephe tören alanından yapılmaktadır. İki katlı olan yapının dış duvarları 60 cm kalınlıkta taş duvar, döşemeleri kirişli betonarmedir. Bahçeye güneydeki çıkmaz sokaktan aynı kotta giriş yapılmakta, okulun kuzeyinde oyun sahası yer almaktadır. Okul bahçe kotu, kuzeydeki Nevşehir caddesinden yaklaşık

3 m düşük seviyede bulunmaktadır. Binanın doğusunda sonradan ilave edilen; giriş katında garaj ve ısı merkezi, üst katında sınıf bulunan ek yapı mevcuttur.

4.4.9.1. Planlar

Okul giriş katında; girişin sağında öğretmenler odası, giriş holünde giriş aksı karşısında tuvalet ve lavabolar yer almaktadır. Giriş aksına dik doğrultuda sağda üst kata çıkış merdiveni, solda sınıflara ulaşımı sağlayan hol bulunmaktadır. Bu koridorun solunda iki sınıf, karşısında iki sınıf olmak üzere, zemin katta toplamda dört adet sınıf planlanmıştır (Şekil 4.194.- 4.196.).

Şekil 4.194. Gazi Paşa Mektebi'nin zemin kat planı (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir.)

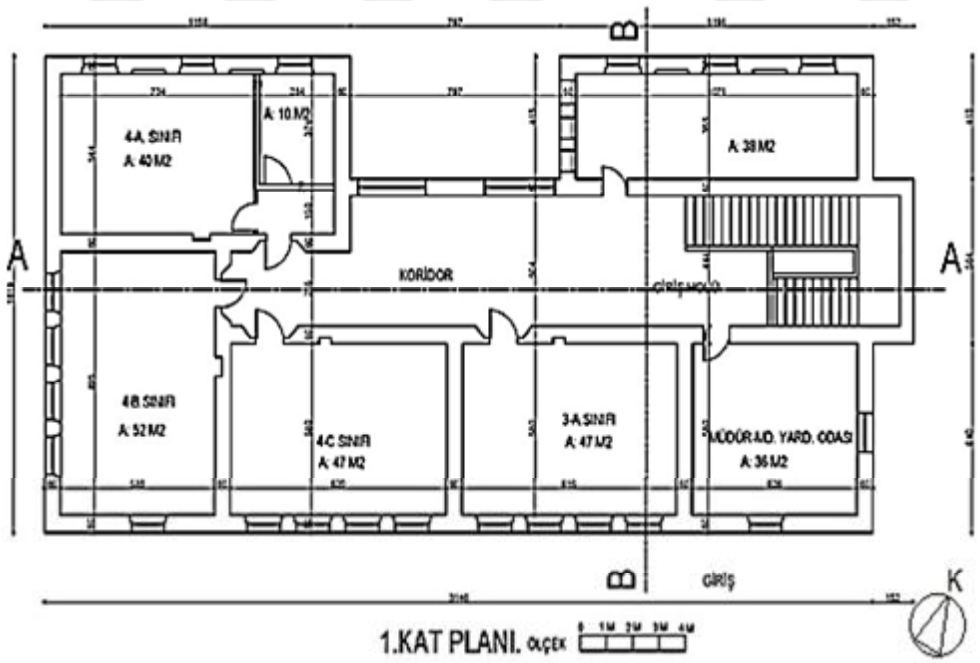

Şekil 4.195. Gazi Paşa Mektebi'nin kirişli tavan döşemeli sınıfı.

Üst kata dökme mozaik kaplama merdivenle çıkılmakta, ara sahanlıktan ek yapıdaki sınıfa geçilmektedir. Koridorlar, tek taraflı üstten ışık alan pencereleri ile aynı zamanda kapalı teneffüs alanı fonksiyonunu yerine getirmektedir. Merdiven çıkış yönüne göre holün solunda üç, karşısında iki adet olmak üzere toplam beş sınıf ve müdür yardımcısı odası yer almaktadır. Plan şeması alt katla aynıdır (Şekil 4.197. ve 4.198.).

Şekil 4.196. Gazi Paşa Mektebi'nin 1. kat koridoru

Şekil 4.197. Gazi Paşa Mektebi'nin 1. Kat Planı (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir)

Okul binası hakkında bilgi almak için uzun yıllar öğretmenlik ve müdürlük yapan emekli öğretmen Tayyip Akalın hocamla 10.03.2016 tarihinde yapılan görüşmede kendisi tarafından şu bilgiler verildi: '*Mehmet Bey, Gazi İlk mektebinde 1971 yılında öğretmen olarak göreve başladım. On bir yıllık öğretmenlik döneminden sonra 15 Mart 1982 yılında Müdür oldum. Müdürlük görevinde 15 Temmuz 1994 yılında emekli olana kadar devam ettim. Görev yaptığım dönemde okul dış cephesi sıvasız taş duvardı. Okulun taş duvarla örülerek inşa edildiğini ayrıca Aksaray hapishanesinde kullanılan taş ile aynı cins taş ve işçilikle yapıldığını görev yaptığım dönemde yaşlı öğrenci velilerim söylemişlerdir. Bu taş volkanik kökenli tüf taşı olup mevcut Hastane binasının doğusundaki taş ocaklarından temin edildiğini duymuştum. Okulumuz 1984 yılında dönemin Niğde Valisi Ünal Özgedek döneminde genel tamirat yapılmış, bina dış cephesi komple sıvanarak taş duvar üzeri kapatılmıştır. Ayrıca zemin kat koridorlarında ve üst katta bir sınıfta yer döşemesi olarak kullanılan karolar desenleri ve işçiliğiyle okulumuza gelenleri hayran bırakırdı. Beyaz zemin üzeri siyah desenli yer karolarının yurt dışından İspanya'dan geldiğini yine yaşlı velilerim dile getirirdi. Söz konusu yer döşemesi karolar motifleri ve işçiliği ile günümüze kadar ilgi odağı olmuştur''* (Şekil 4.198.).

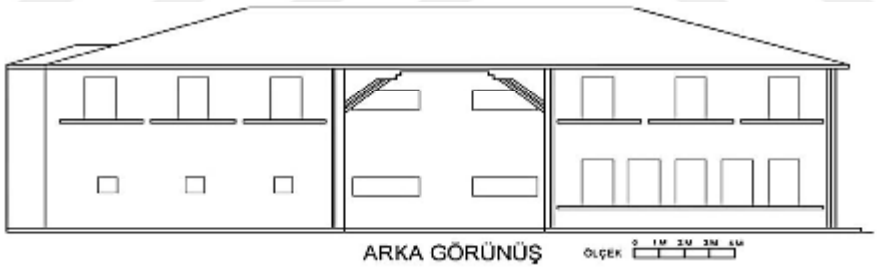
Şekil 4.198. Gazi Paşa Mektebi'nin giriş holü zemin karo döşemesi

4.4.9.2. Cepheler

Dikdörtgen ebatlı kütleye sahip yapının tüm cepheleri düzgün sıvalı dikdörtgen pencereli düz bir cepheye sahiptir. Herhangi bir süsleme elemanı mevcut değildir. Sadece kuzey cephede kütlesel boşluk, monoton cephe düzenine hareket vermektedir. Ayrıca bu girintinin tavan döşemesi altındaki çift payandalar kuzey cephede sıradanlığı bozmaktadır (Şekil 4.199.- 4.203.)

Şekil 4.199. Gazi Paşa Mektebi'nin giriş (güney) cephesi

Şekil 4.200. Gazi Paşa Mektebi'nin kuzey (arka) cephesi çizimi (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir)

Şekil 4.201. Gazi Paşa Mektebi'nin kuzey cephesi fotoğrafı

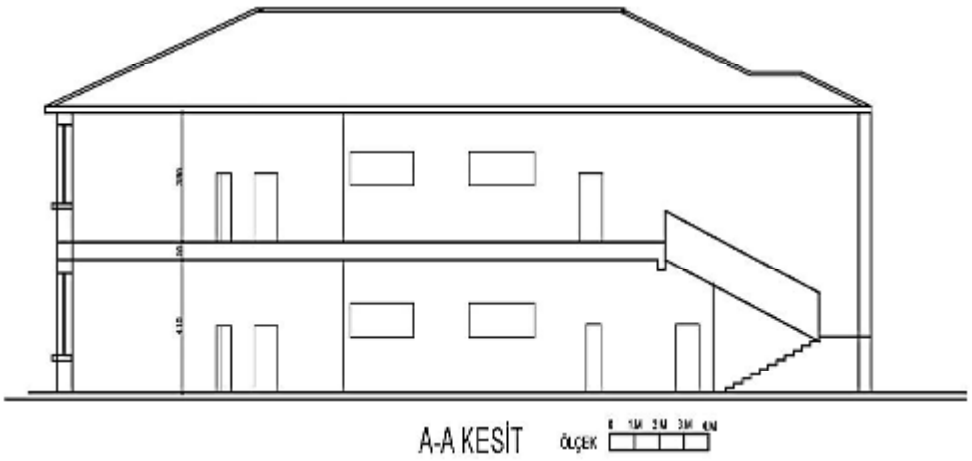
Şekil 4.202. Gazi Paşa Mektebi'nin payanda detayı

Şekil 4.203. Gazi Paşa Mektebi'nin batı cephesi

4.4.9.3. Taşıyıcı sistem

İki katlı yapının 60 cm kalınlığındaki tüm duvarları yığma taş duvar, tavan döşemeleri kirişli betonarme döşemedir (Şekil 4.204.).

Şekil 4.204. Gazi Paşa Mektebi'nin A-A Kesiti (Yazar tarafından rölövesi alınarak çizilmiştir)

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Aksaray kenti on bin yıllık geçmişiyle tarih boyunca Anadolu coğrafyasındaki ticaret yollarının kesiştiği noktada birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Bu medeniyetlerden günümüze halen kullanılan, estetik ve fonksiyonel birçok mimari eser ulaşmıştır. Söz konusu eserlerin önemli bir bölümü Aksaray'ın özellikle 1920 yılında il olmasıyla birlikte, şehrin yeniden imarı yönünde büyük bir hamle ile başlatılan resmi, idari, sanayi ve eğitim yapılarıdır. Tez kapsamında bu dönemde inşa edilmiş olan resmi, idari ve eğitim amaçlı yapılara odaklanılmış, eserlerin mimari özellikleri ve inşa edildikleri dönemdeki mimarlık akımlarını yansıtıp yansıtmadıkları araştırılmıştır.

Aksaray'da incelenen eserlerin inşa edildiği Cumhuriyet dönemi, ülkeyi etkisine alan 1.Ulusal Mimari Akımı'nın öncülüğünde mimari yapıların inşa edildiği dönem olduğundan, akımın genel karakteristik özellikleri genelde ülke üzerindeki etkileri ve örnekleri, özelde ise Aksaray'daki yapılar üzerindeki etkileri ile tespit edilmiştir. Bu dönemde kentte inşa edilen kamu, eğitim ve sanayi yapılarının mimari özellikleri, bu yapıların tarihi çevre ile ilişkileri ve konumları, yapıların gördüğü restorasyon aşamaları, önceki ve şimdiki durumları fotoğraf, rölöve, dönemin yapılarla ilgili gazete haberleri, belge ve projeler üzerinden incelenmiştir.

Tez kapsamında incelenen eserler: Aksaray İdadi Mektebi, İl Halk Kütüphanesi, Azm-i Milli T.A.Ş. Un Fabrikası, Aksaray Vilayeti Hükümet Konağı, Adliye-Jandarma Dairesi, Maliye-Vergi Dairesi, Vali Konağı, Yollar İdaresi ve Gazi Paşa Mektebidir. Söz konusu eserlerin Zemin Kat Planları, Normal Kat Planları ve Giriş cepheleri 1.Ulusal Mimari Akımı'nın temel özellikleri kapsamında çizelgeler şeklinde aşağıda sıralanmıştır (Çizelge 5.1.- 5.3.).

Zemin kat ve normal kat plan şemaları incelenen eserlerden Azm-i Milli Un Fabrikası dışındaki tüm yapılar, koridorun (hol) etrafında mekânların

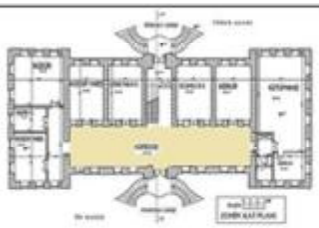
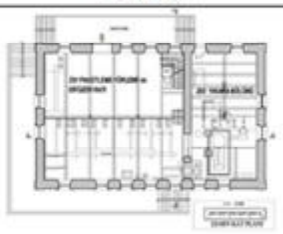
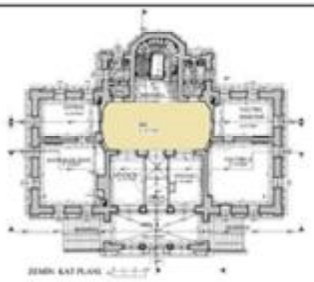
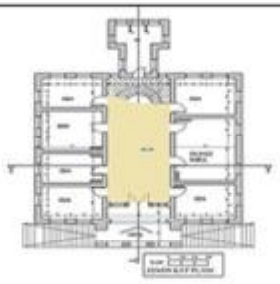
yerleştirildiği iç sofalı plan tipindedir. İdadi Mektep, Vilayet Konağı, Adliye-Jandarma Dairesi ve Vergi Dairesi'nin kat planlarında, yapı girişleri bina kütlesinin tam ortasında tasarlanan simetrik plan uygulanmıştır. 1.Ulusal Mimarlık Akımı'nın temel özelliklerinden simetrik plan anlayışının söz konusu yapılarda belirgin bir biçimde görüldüğü tespit edilmiştir. İl Halk Kütüphanesi ve Vali Konağı'nın kat planları fonksiyona göre şekillenmiş, organik ve serbest plan şemasına sahipken, Yollar İdaresi Binası'nın kat planı ise parselin cephe aldığı yola göre belirlenmiştir. Azm-i Milli Un Fabrikası Binası ve Gazi Paşa Mektebi'nin kat planlarında ise simetrik plan şeması uygulanmamış, dikdörtgen kütleli ve sade bir plan anlayışı uygulanmıştır (Çizelge 5. 1., 5.2. ve 5. 4).

Tez kapsamında incelenen yapılar cephe tasarımı ve süsleme elemanları bakımından farklılıklar göstermektedir. Gazi Paşa Mektebi dışındaki yapıların cephelerinde yöreye özgü doğal taş ile Selçuklu ve Osmanlı cephe süsleme elemanları kullanılmıştır. Çizelge 5.4.'te görüldüğü gibi 1. Ulusal Mimari Akımı'nın karakteristik cephe düzenleme öğelerinden Aksaray kent merkezindeki yapılarda en sık kullanılan öğeler basık ve sivri kemerler, Selçuklu ve Osmanlı süsleme elemanları ile dikeyde farklı pencere düzeni kullanımı olmuştur. Aksaray İdadi Mektebi, Hükümet Konağı, adliye-Jandarma Dairesi ve Vergi Dairesi'nin anıtsal girişleri bina kütlesi ortasında, simetrik olarak tasarlanmıştır. Ayrıca bu yapıların giriş cephesi süsleme ve bezemeleri, taş motifleri ve çini levha süslemelerinde 1. Ulusal Mimari Akımı'nın etkileri görülmektedir. Söz konusu yapıların giriş cephesi dışındaki cephelerinde süsleme elemanları ve simetrik cephe düzenlemesi kullanılmayıp, daha sade ve gösterişsiz tasarım uygulanmıştır. Kat silmeleri ile yatayda cepheler bölünerek katlar arası farklı pencere düzenlemesi de bu yapılarda uygulanmıştır.

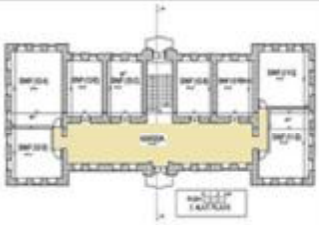
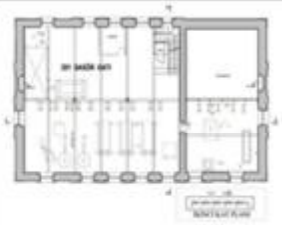
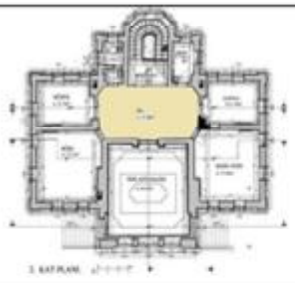
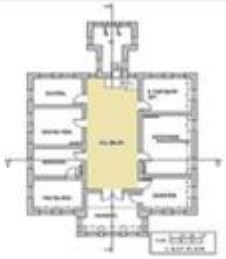
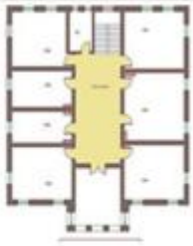
1.Ulusal Mimari Akımı'nın etkisinde, ülke genelinde inşa edilen yapılar üzerinde kullanılan yaygın süsleme elemanlarından olan anıtsal yalancı kubbe, Aksaray İl'inde olup incelenen eserlerden sadece Hükümet Konağı'nda uygulanmıştır. Ayrıca Hükümet Konağı, Adliye- Jandarma Dairesi ve Vergi

Dairesi'nde; Dikey çizgilerle yapı köşelerinde ve giriş cephelerinde sütunlar kullanılmıştır (Çizelge 5.3. ve 5.4.).

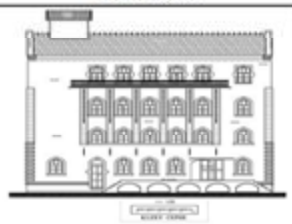
Çizelge 5.1. Tez kapsamında incelenen yapıların zemin kat planları

Aksaray İdadi Mektebi	İl Halk Kütüphanesi	Azm-i Milli T.A.Ş. Un Fabrikası
		
Aksaray Vilayeti Hükümet Konağı	**Adliye ve Jandarma Dairesi**	**Maliye-Vergi Dairesi**
		
Vali Konağı	**Yollar İdaresi**	**Gazi Paşa Mektebi**
		

Çizelge 5. 2. Tez kapsamında incelenen yapıların normal kat planları

Aksaray İdadi Mektebi	İl Halk Kütüphanesi	Azm-i Milli T.A.Ş. Un Fabrikası
		
Aksaray Vilayeti Hükümet Konağı	Adliye ve Jandarma Dairesi	Maliye-Vergi Dairesi
		
Vali Konağı	Yollar İdaresi	Gazi Paşa Mektebi
		

Çizelge 5. 3. Tez kapsamında incelenen yapıların giriş cepheleri

Aksaray İdadi Mektebi	İl Halk Kütüphanesi	Azm-i Milli T.A.Ş. Un Fabrikası
		
Aksaray Vilayeti Hükümet Konağı	**Adliye ve Jandarma Dairesi**	**Maliye-Vergi Dairesi**
		
Vali Konağı	**Yollar İdaresi**	**Gazi Paşa Mektebi**
		

Çizelge 5.4. Tez kapsamında incelenen yapıların 1.Ulusal Mimari Akımı'nın özelliklerine göre değerlendirilmesi.

1.ULUSAL MİMARİ AKIM ÖZELLİKLERİ	İDADİ MEKTEBİ	İL HALK KÜTÜPHANESİ	AZM-İ MİLLİ UN FAB.	HÜKÜMET KONAĞI	ADLİYE VE JANDARMA DAİRESİ	MALİYE-VERGİ DAİRESİ	VALİ KONAĞI	YOLLAR İDARESİ	GAZİPAŞA MEKTEBİ
BASIK VEYA SİVRİ KEMERLER	●	●	●	●	●	●	●	●	
SÜTUN VE BAŞLIKLARI				●	●	●			
ÇİNİ PANOLAR				●	●	●	●		
GENİŞ ÇATI SAÇAKLARI	●						●		
SELÇUKLU VE OSMANLI SÜSLEME ELEMANLARI	●	●		●	●	●	●	●	
ANITSAL YALANCI KUBBE				●					
SİMETRİK GİRİŞ CEPHESİ	●			●	●	●			
DİKEYDE FARKLI PENCERE DÜZENİ	●		●	●	●	●	●		
SİMETRİK KAT PLANI	●			●	●	●			
AKSARAY CUMHURİYET DÖNEMİ YAPILARI									

Bu araştırmada incelenen Aksaray İli Erken Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen dokuz adet yapıdan 1.Ulusal Mimari Akımı'nın etkisinde kalan; kamu, sanayi ve eğitim yapılarının mimarları tespit edilememiştir. Ancak bu yapıların inşaatlarında çalışan kalfa ve ustaların o dönemde ülkemizin farklı şehirlerinden Aksaray'da çalışmaya geldikleri araştırmada tespit edilmiştir. Doğal olarak şehre çalışmaya gelen ustaların geldikleri bölge ve kentlerdeki farklı kroki, taslak ve

projeleri de yanlarında getirerek Aksaray'da bu projeleri hayata geçirdikleri sonucuna ulaşılabilir.

Şehrin eski kent merkezi ve yakın çevresinde konumlanan, tez kapsamında incelenen özgün mimari değerlerin korunarak yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için öncelikle belgelenmeleri ve özelliklerinin ortaya konulması bu çalışmanın ana hedefi olmuştur. Çalışmanın Anadolu coğrafyasındaki diğer kentler için de yapılarak Türkiye Cumhuriyeti'nin bir dönemine damgasını vurmuş olan 1. Ulusal Mimari Akımı'nın örneklerinin kapsamlı envanterinin çıkarılması ve bu yapıların gelecek kuşaklara aktarılması için çalışmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Aksaray Valiliği, 2000. On Bin Yıllık Kültür Şehri Aksaray, Valilik Yayınları, Aksaray, 336 s.

Aksaray Valiliği, 2008. Aksaray Çevre Durum Raporu 2007-2008, Aksaray Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Aksaray Valiliği Yayınları, Aksaray, 299 s.

Aksaray Valiliği, 2010. Osmanlı Belgelerinde Aksaray Vilayeti, Aksaray Valiliği Kültür Yayınları 3, İstanbul, 366 s.

Aksaray Vilayet Gazetesi, 1927, sayı: 15, sayfa: 56

Aksaray Vilayet Gazetesi, 1927, sayı: 24

Aksaray Vilayet Gazetesi, 1927, sayı: 32

Aksaray Vilayet Gazetesi, 1927, sayı: 34

Aksaray Vilayet Gazetesi, 1927, sayı:15

Aksaray Vilayet Gazetesi, 1928, sayı: 67

Aksaray Vilayet Gazetesi, 1928, sayı: 67

Aksaray Vilayet Gazetesi, 1930, sayı:161, sayfa: 2

Aksaray Vilayet Gazetesi, 1930, sayı:324, sayfa: 4

Aksaray Vilayet Gazetesi, 1931, sayı: 238

Aksaray Vilayet Gazetesi,1926, sayı:12

Aksaray Vilayet Gazetesi,1927, sayı:24

Aksaray Vilayet Gazetesi,1927, sayı:32

Aksaray Vilayet Gazetesi,1927, sayı:34

Aksaray Vilayet Gazetesi,1931, sayı:238

Aktüre, S., 1987. 19.Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, ODTÜ Yayınları, Ankara, 334 s.

Alpagut, L., 2005. Erken Cumhuriyet Döneminde Ankara'daki Eğitim Yapıları, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 85-103

Ata, R., 2007. Aksaray Kılıçarslan Tepesindeki 'Köşk' Yapısı, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s:18

Bozdoğan, S., 2002. Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür, Metis Yayıncılık, İstanbul, 367 s.

Erdal, Z., 2003. Aksaray ve İlçelerindeki Evler, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çizelge :27-28

Erdal, Z., Z., 2014. Aksaray'da Türk Devri Mimarisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, S:419,425.

Görür, M., 1991. Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri, Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. S:29-31

Gül, M. F., 2011. Eskimeyen Aksaray Fotoğrafları Albümü, Aksaray Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, 172 s.

Gül, M. F., M.F., 2012. Aksaray Azm-i Milli Türk Anonim Şirketi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s: 3,13,23.

Işık, G., 2010. Kayseri'de Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, S:20

Konyalı, İ.H., 1974. Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi, cilt 1, s. 242-244, s:333-336,s:1740, s:521,1652, cilt 2.s:2448)

Kopuz, A., 1999. Cumhuriyet Dönemindeki Mimarlık Akımları ve Adana'daki Yansımaları, Çukurova Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,:8-34

Sözen, M. ve Tapan, M., 1973. 50 Yılın Türk Mimarisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 478 s.

Sözen, M. ve Tapan, M., 1984. Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 378 s.

Topal, N., 2009, Anadolu Selçukluları Devrinde Aksaray Şehri, Aksaray Valiliği İl Özel İdaresi Kültür Yayınları No:2, Aksaray, s: 209, s:8, s:32-41, s:16,

www.aksaray.bel.tr (Erişim tarihi 14.12.2016)

www.aksaray.gov.tr (Erişim tarihi 04.11.2017)

www.google.com.tr/maps (Erişim tarihi 04.11.2017)

Yenice, T. K., 2012. Geleneksel Aksaray Evlerinin Korunmasına İlişkin Bir Yöntem Araştırması, Selçuk Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, :7

Yörük, D., 2002, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, :23-25

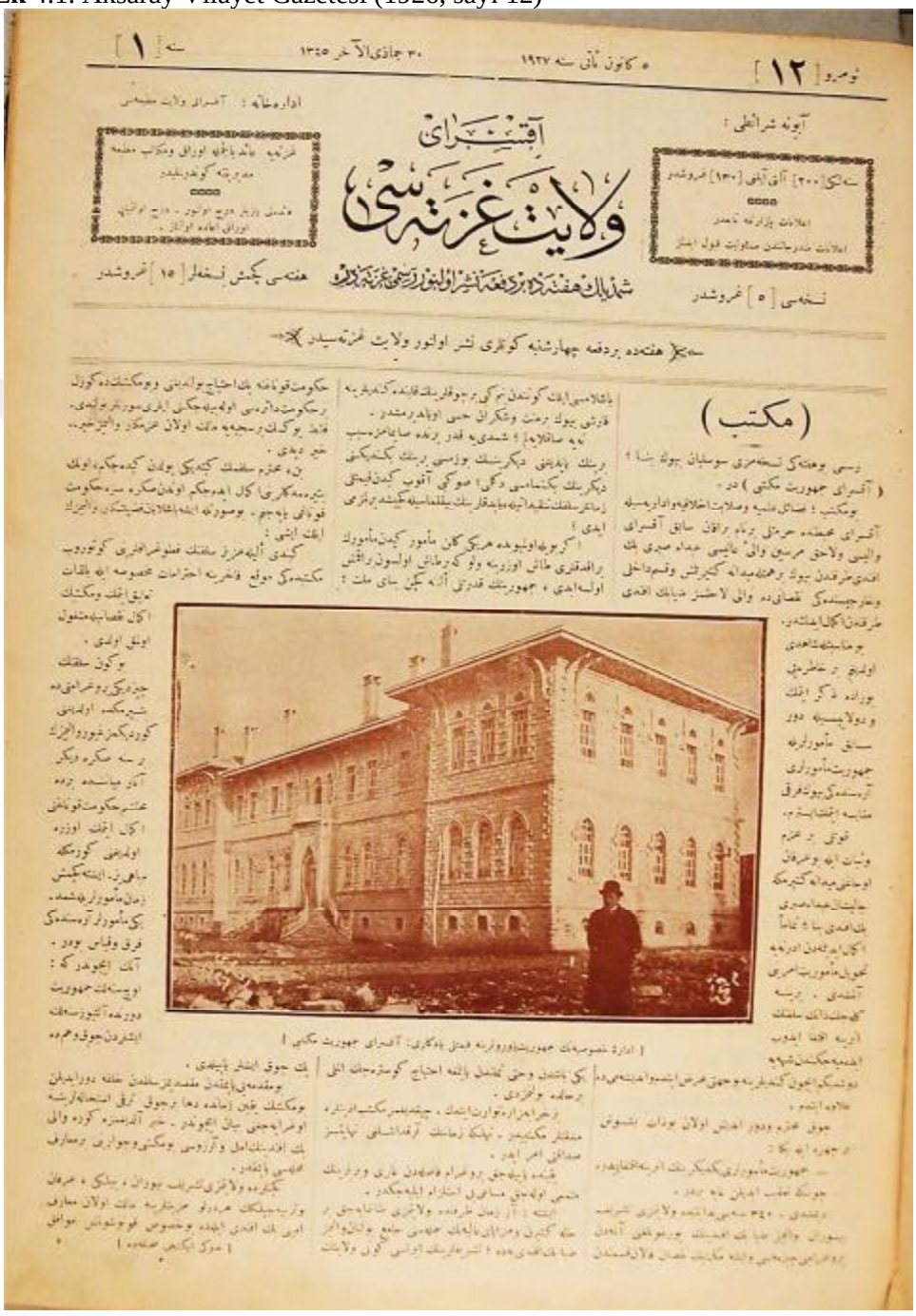
Yüksel, U., 1979. Aksaray 1.Ulusal Mimari Örneklerinden İdari ve Kültürel Yapılar, Konya Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, Yeterlilik Çalışması , s:32

ÖZGEÇMİŞ

1971 Yılında Aksaray'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Aksaray'da tamamladı.1996 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi mimarlık bölümünden mezun oldu. Bu tarihten beri Aksaray ilinde serbest mimar olarak proje hizmeti ve taahhüt işi yapmaktadır.

EKLER

Ek 4.1. Aksaray Vilayet Gazetesi (1926, sayı 12)

نومرو [۱۲] ۵ کانون ثانی سنه ۱۹۲۷ ۳۰ جمادی الآخر ۱۳۴۵ سنه [۱]

ادارهٔ خانه : آقسرای ولایت مطبعه‌سی

آبونه شرائطی :

سنه‌لکی [۲۰۰] آلتی آیلغی [۱۳۰] غروشدر

اعلانات پازارلغه تابعدر

اعلانات مذاکراتدن صکرا اولمق اوزره قبول اولنور

نسخه‌سی [۵] غروشدر

آقسرای ولایت غزته‌سی

شمدیلک هفته‌ده بر دفعه چهارشنبه کونلری نشر اولنور ولایت غزته‌سیدر

هفته‌سی بکمش نسخه‌لر [۱۵] غروشدر

(مکتب)

رسمی بوهفته‌کی نسخه‌مزی سوسیالیان یوقه بنا ؟ (آقسرای جمهوریت مکتبی) دیو :

ومکتب : عصالی علمیه وصلابت اخلاقیه‌واداریه‌سیله آقسرای محفظه‌سنه حرمتلی برنام رافعان سابق آقسرای والیسی ولاحق مرسیو والی عالیجی حمدالله صبری بك افندی‌مزقدن بیوك رحمتلیمدالله کثیرتش وقسم‌داخلی وخارجیه‌سنه کی قضایی‌ده والی لاحسز ضیایك افندی مرقدنی اکمال ایتمکده‌در.

بوماسبقه‌شاهدی اولمق ز خاطرمزی یورادیه ذکر ایتمك و دولایسیله دور سابق مأمورلرینه جمهوریت مأمورلری آرسنده‌کی بیوك فرقی متذکر ایتمکدایسه‌ده.

قوتلی بر عزم ونیات ایله وعرفان اوصافی میدانه کتیرمکه جالیسان حمدالله صبری بك افندی بنا ؛ تماماً اکمال ایتدیکدن صکره تحویل مأموریت اجراسی آنلمدی . زیرا کی جلب ذاك سلطنت اداره الفا ایدوب اعلیه‌حکمدن شوبله دیوتلکرافلر کلدیکی حالده وجهی عرض ایتمه‌ایدنلره‌ده علاوه ایتمه .

جوق عزم ودور اندیش اولان بودات نفوس ز جمله ایه که :

— جمهوریت مأمورلری کلمکدن اریه انقلابدره جوقلغه تعجب ایدیلن بابه ایدر .

دیمشدی . ۳۴۰ سنه‌سی هاننده ولاکتری تشریفه بیوران والغز عدد بك افندینك تحویل آلمق اوزره بولندقلری جریده‌یی واقعه مکاتبلری فصلن ولاکتمزدن

(ادارهٔ خصوصیه‌یك جمهوریت‌اورتوسنه فعلی بادکاری: آقسرای جمهوریت مکتبی)

باشلامسی ایچك کوتندن ایکی برجوقلریك قاعده کتیریلمه‌سی پیوك زحمت وشکرانی حس اولنیور مشدر .

قرشی پیوك زحمت وشکرانی حس اولنیور مشدر .

بایه صاقلایه‌م ؟ شمدیه قدر زیاده صایغامزمسبب بریك بایدیغی دیکریسنك بوزمسی بریك یکیدیکی دیکریسنك یکنمامسی دکلی ؟ صوکی آقوب کیدن قیصلق زمانلرسلطنت نظمیه‌سنه بایله‌قاریشیللماسیله کچینه برقری ایدی ؟

اکر بویله اولیوده هرکس مأمور کیدن مأمورك برافدقلری طاش اوزریه ولو که برطاش اولسون براقش اولسه‌ایدی ، جمهوریتك قدرتی آنله کچن سای ملت ؛ حکومت قوتلغه بك احتیاج بولمدیغی وبوملکشلرده کورلن رحکومت دائرسی اولمیه‌جکی ایچون مورخ‌لرمزایدی. فاعل بوکلمات رسمیه‌یه ملت اولان عرمکز والتیز خبر. جع دیدی .

بن ، محزم سلطنك کچه‌یکی یولدن کچه‌جکم، اولمك بیزه‌مه‌کاری کال ایدوجکم اولدیغی مکره سره حکومت قوتلی بولجم . بوصورله انجه انقلابی تضیقلری والتیزاك ایچك ایتمی :

کچدی آیله‌عزیز سلطنك فضولغه‌لری کوتوروب مکتبه‌کی موقع فاخره احترامات مخصوصه ایه باقمات تمایق ایچك ومکتبك اکال قضایه‌مشغول اولق اولدی .

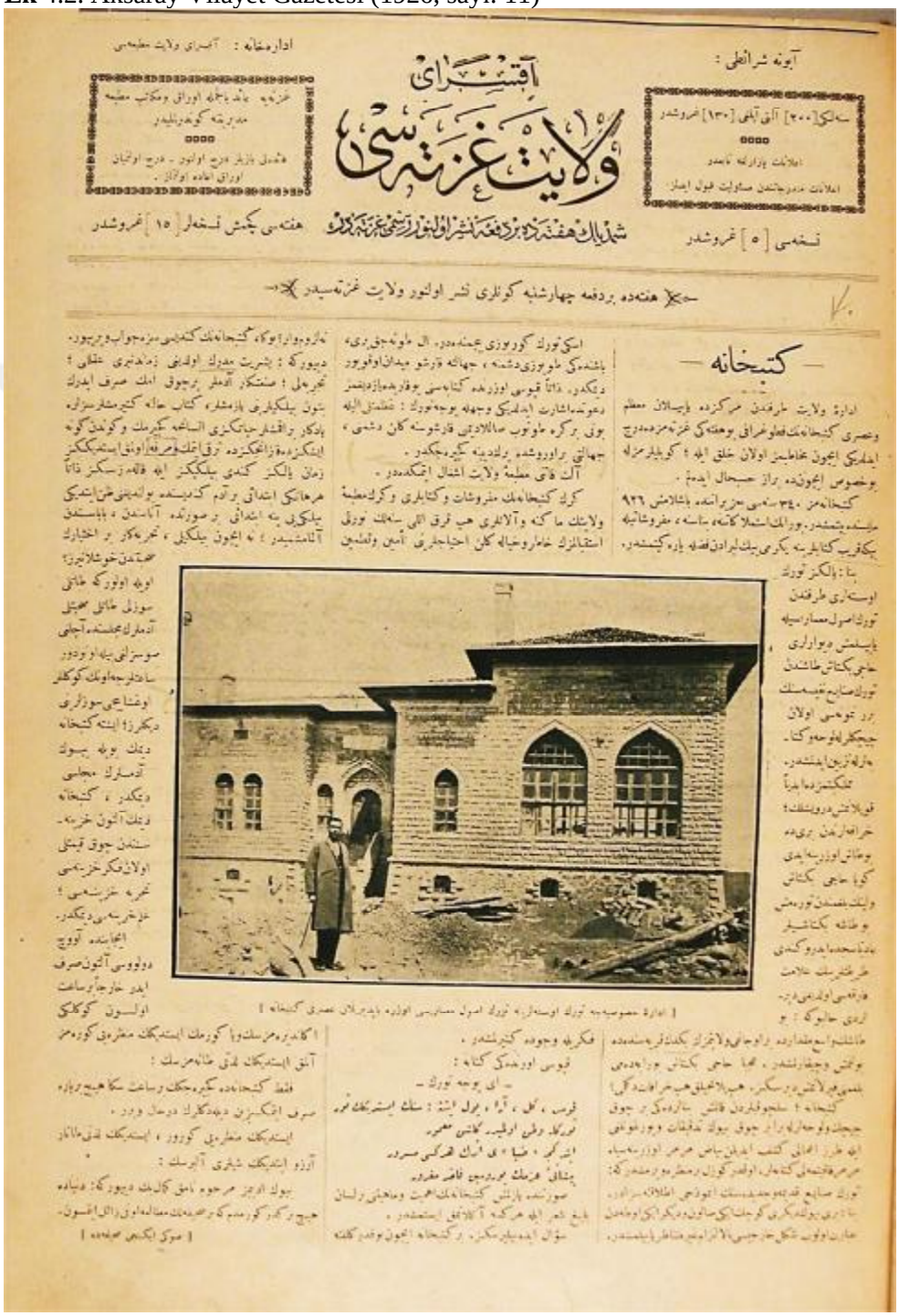
وکون سلطنك چیزدیکی برخرامی‌ده شیر مکه اولدیغی کوردیکمز غیورواکزاك ز سه عسکره ویکر آلای میاسنده زده عشیر حکومت قوتلغی اکال ایچك اوزره اولدیغی کوزمکه مباهی‌زز. ایشته بکمش زمان مأمورلرآرسنده‌کی فرق وفیاس بودر . آنك ایچوندر که : اویله‌بك جمهوریت دورنده آتیوز سنه‌لك ایشلردن جوق وعرده بك جوق ایشلر بایه‌جق .

ومقدمه‌ی ایتدن مقدمزلرسلطنتی خلعه دورایدیلن ومکتبك یکن زمانده دها رجوق ترقی استحصالزنده اوصراجمعی بیان ایکوندر . خیر آلدرمزه کوره والی بك افندیلك امل وآرزوسی ومکتبی وجوارینی رمعارف فعلیسی بایقدر .

کیکرده ولاکتزی تشریف بیوران ، بیلک ، عرفان وتربیه‌لیلکك هرنوعی عزیزلریه ملت اولان معارف اوی بك افندی ایلیده وخصوص قوجوتواس موافق

[مرکز اکنجی صحیفه‌ده]

Ek 4.2. Aksaray Vilayet Gazetesi (1926, sayı: 11)

آبونه شرائطی :

سنه‌لکی [۲۰۰] آلتی آیلغی [۱۳۰] غروشدر

اعلانات بازارنامه نامعه

اعلانات مدرجاتندن مسئولیت قبول اولنماز.

نسخه‌سی [۵] غروشدر

ولایت غزته‌سی

شمدیلك هفته‌ده بر دفعه نشر اولنور رسمی غزته‌دیر

اداره‌خانه : آقسرای ولایت مطبعه‌سی

غزته یاندیجاده اوراق ومکاتب مطبعه مدیریته کوندریلیدر

هفته‌لی بازار درج اولنور - درج اولنیان اوراق اعاده اولنماز .

هفته‌سی یکمش نسخه‌لر [۱۵] غروشدر

هفته‌ده بردفعه چهارشنبه کونلری نشر اولنور ولایت غزته‌سیدر

کتبخانه

اداره ولایت مرکزده وایسالان معظم وعصری کتبخانه‌لك فعلو فراغی یوقدر که غزته‌مزده درج ایدیلیکی ایچون خاطرلرینه اولان خلق ایله ؛ کویلیلرمزله بوخصوص ایچون‌ده راز حسبحال ایدهٔ .

کتبخانه‌مز ۳۴۰ نسخه‌سی حزیرانده باشلامش ۹۲۶ مالیسنده بتمشدر. بورالك استلاکنه ، مفروشاتیله یکقریب کتابلرینه یکرمی بیك لیرادن فضله پاره کیتمشدر.

بنا : بالکز تورك اوسته‌لری طرفندن تورك اصول معماریسیله یاپیلمش وبوارلری حاجی بکتاش طاشندن تورلو صنایع نفیسه‌لك درو تهویسی اولان جیچکلرله توحه کتا. بارله‌ترین ایمشدر. تملکسزده بدیاً قویلاشمش دیوارلرنده ؛ خراطانمش بریده یوهاش اوزریه یدی کوا حاجی بکتاش ولیك بتمشدن تورمش بو طاغه بکتاشیلر بدناسحه ایدیوکسه‌لی طریقتریله خلامت وارقه‌سی اولدقلری درت اردی حایو کا : بو طاشلرله صفدارده راحوانی ولاخرك یکدن قریه‌سنده بولنش وچیقارلمشدر ، لهذا حاجی بکتاش ورایه‌سی بعضی غیرلائقلرله سکرلر ، هیچ لائقلرله هیچ حراف‌لدیکی کتبخانه ؛ سلجوقلرلرك قاشی سارایه‌کی بر چوق جیچك ولوحه‌لرله راز چوق بولنان تحقیقات ویورلوغی ایله طرز اعمالی کتب ایدنلر یاض طرفی اوزرینه‌سیاه طرفلرینه‌لی کتابلر اولدیغی کوزل رصد ایدیلمکده‌در که: تورك صنایع قدیمه‌سنك اعیدیسنك اوزجی اعلانلرله سرا اوزره یولداشلرکزی کوجلندیکی صاتون دیکرلیکی اولماسی ایچون بوکا شکلی حاجیسی الزامیدر منتظر بایلمشدر.

[اداره مخصوصه‌سیله تورك اوسته‌لرینه تورك اصول معماریسی اوزره یاپیلمقده اولان عصری کتبخانه]

اسکی تورك کوروزی یمنه‌در. ال ملوجقلریده باشنه‌کی ملوروزی دشمنه ، جهانه قارشو میدان اوقیور دیکدر. ذاتاً قیوسی اوزرنده کتابه‌سی یوقاریه‌ازه‌یلمش دعوتنامه‌لرله اشارت ایدلدیکی وجهله یوجه تورك : ضعفنك الیه یونی برکره ملوتوب صالالدیغی قارشوسنه کان دشمنی ، جهانتی راحورشده یاندیریه کیره‌جکدر .

آق فاتی مطبعهٔ ولایت اشغال ایتمکده‌در .

کرك کتبخانه‌لك مفروشات وکتابلری وکرك مطبعهٔ ولایتك ماکنه وآلاتلری هپ فرق الی سنه‌لك تورق استقبالزك خاطروحیاتله کلن احتیاجلرینی تأمین وتطمین فکریله وجوده کتیرلمشدر .

قیوسی اوزرنده‌کی کتابه :

– ای یوجه تورك –

قیوس ، کل ، آوا ، یرلی ایشه : سنك ایستیکلك نوره تورکلك وطنی اولیسه کاشی معمور

ایتمکو ، ضیا ، ی اوك قدرکی مسرور

یشاق هرمنك جوروسیی خاصه مقدور

صورتنده یازلش کتبخانه‌لك اهمیت ومعنیسی رلسان بلیغ شعر ایله هرکسه آکلایابیلیر ایستعدادده .

سؤال ایدهیلرسکز ، رکتبخانه ایچون وقدرکلنه نارو دیوارلرکه، کتبخانه‌لك کتابلری مزه جواب ویرسون. دیورسکه : بشریت بدیرك اولدیغی زمانلرده‌ی خطای ؟ خیرهلی ؛ صنعتکار آدملر یرجوق املك صرف ایدرك بتون بیلکیلرینی یازمشلر، کتاب حاله کتیرمشلرسه‌ده یادکار براقمشلر حیاتکزی الماغه کیرمك وکونکن کونه ایلکزده‌ه‌زالمکزده ترقی ایتك ضرورتله اونی ایستیلکلکز زمانی یاکز کندی بیلکیکز ایله قاله‌زسکز قاتا قات هرهالکی اشتمالی براقم کدیسنده بولنمیی ضن ایتدیکز بیلکیی یه اشتمالی بر صورتده آماسدن ، یاماسدن آتامشیدر ؟ نه ایچون بیلکیی ، خیرهکار بر اختیارك حصه‌دن خوشلانیرز؟

اویه اویور که طاتلی سوزلی طاتلی محبتلی آدملرك مجلسنده آچلی موسیقیلی بیله اویودور سادهلرحه اویونك کوکلری اوشتاجی سوزلری دیکلرز؟ اینه کتبخانه دیك بویله بیوك آدملرك مجلسی دیکدر ، کتبخانه دیك آکون خزینه‌سنه‌دن چوق قیمتلی اولان فکر خزینه‌سی خیرهه خزینه‌سی دیکدر. خلخزینه‌سی دیکدر.

انجامنده آووج دولوسی آکون صرف ایدو خارجاً ساعت اولسون کوکلکی اکلدیره‌رمسك وا کورمك ایستیکك مطرقی کوزه‌مز آلق ایستیکك قدی طاقه‌مزسك :

فقط کتبخانه‌ده کیره‌جکك ساعت سکا هیچ زیاده صرف ایتمکسزین دیدکلرك درحال ودر .

ایستیکك مطرقی کوروز ، ایستیکك قدی طاقار آرزو ایتدیکك شیئری آلیرسك :

بویله اولدیغی مرحوم نامق کمال‌لك دیورکه: دنیاده هیچ برکمز کوزیمزه کزمیه‌جك معالده‌لری دائی ایشمدن.

[صوکی اکنجی صحیفه‌ده]

Ek 4.3. Aksaray Vilayet Gazetesi(1926, sayı:9)

نومرو [۹] ۱۵ـ کانون اول سنه ۱۹۲۶ ـ ۱۰ جمادی الآخر ۱۳۴۵ ـ سنه [۱]

اداره‌خانه : آقسرای ولایت مجلسی

آبونه شرائطی :

سنه‌لکی [۲۰۰] آلتی آیلغی [۱۳۰] غروشدر

اعلانات پارچه‌نامه‌در

اعلانات مندرجاتدن مسئولیت قبول ایدمز

عزته یه دائر رسمی اوراق ومکتب معلمه مدیریته گوندریلمیدر

مقصدی یازیلر درج اولنور ، درج اولنیان اوراق اعاده اولنماز .

آقسرای ولایت غزته سی

شذیلك هفته‌ده بر دفعه چیقار رسمی غزته‌در

نسخه‌سی [۵] غروشدر

هفته‌سی یکمش نسخه‌لر [۱۵] غروشدر

هفته‌ده بردفعه چهارشنبه کونلری نشر اولنور ولایت غزته‌سیدر

آقسرایك ایکی کوزی

انسانلر : نه غریب الهامدرك مظهر تجلیسی‌در . جوق دفعه‌لر آقشام اوستکی آقسرایه کیدرکه‌ن آرقه‌سنده‌کی تپه‌جکلرله اولرینی کوستریه‌جك قدر بول اولان قوافلرله اووه‌سندن کچوب اووایه ، مختلف آرقه‌لره آریلان اولو ایرماغیه‌قیه‌یك اوزاقدن بر کوستریلی واردرکه : بو کوردوکوشه هروقت حیران اولور قالیردم .

یلسم عزیز وطنمك اوجراقلرنی پرقسمك عصرلر ترقیسندن محروم اولمقدن‌میدر بعضی ؟ علاقه‌لی بر شقلت وهیئته اولمه‌سنی آقسرایك بو دوشونجه‌لی حالی : تکمیل یوزیه اچه ؛ اچه اوروپولی صاچلری حاتلرینی ، باصمه‌یه باصلاقلی یاغلی صیرمه‌لی قوشاغلرنی اوکنه طوغری سریلن صاچلرنی اوزون اطاقلرله سیره‌دانلی آغیر باشلی دائر کوبلو قیزلره بکزه‌یور . و آرزولاری تدقیق اتمون هیچ اولمزسه معللا شاعرانه اولمه‌سی کیبی ایتدیکم کوزلرینك اولسون کوردوکمزی تلهفلر ایدیردم .

کیدرده یه‌ویه بر آقشام اوزری قصبه‌یه کیدرکن اوزاقدن ایکی پارلاق کوزیله کلا ایکی سیه‌دم تلهفلری چکمکلك کوزلرینی اتنه‌کلا کوستریوردم . آرزولرینك رقمسی حاصل اولدی کی ایسه‌دکلله کی طاتلی تدقیق ایله ، دیه‌یکی وار .

آرقه‌ندکی سوقه حدود بوق ایدی . بلااختیار آرقه‌لرینه کوزیوریمیکزاده آقسرایك ایکی کوزی ، قیلنی بولدم .

خیال جایلدقلرایچون حقیقت اولمقدن هیجده اوزاق قالیه‌جقدر .

آرتق بوداور آرز خصری توالتی ایچون ، کاشکی شو اچه ، اوروپالی صاچلری دارایوده بر اوروپالی ایله آرقه‌سنده‌کی لاله باغلی جواریه آنسه اووقت بتون کول چهره‌سیله متحسرانه عرض اعدام ایلسه : شیمدی که بوخیاله حقیقت اولمقدن اوزاق قالیه‌جقدر .

آلمه‌یوق شکر فیض جمهوریت هردرلو املری ، خیالری حقیقته چویریور . ترق وسعادته صوصامش خلق تطمین ایلیور . کیمایتیرایدی که : زمان زمان غدار شومارله خه‌لری خراب ایدن وهردرلو شکلکری ویرامیه چورن آدملر طاقمی اولو ایرمق بوقدر اطاعته آلمسون‌ده مملکته یورتر سعادتلر صاچسون .

بو حقیقی اینته‌یوکون کورمکله بختیار ، آقسرایلیلری صمیمی قلبلرله تبریك نهایت ایدرکن بوایشده جیل زحمت چکن وهمتار صاحبان عزم ملی شرکتی هیئت اداره‌سی رئیس‌نائبی مبعوث محترمی وهی بك افندیه صایسز ، ونهایتسز تشکرلر ایدرز .

عین زمانده‌یه‌قوق العاده‌خدمتاری مسبوق اعضای عزمه‌دن عزو عرفانیله ترق وتعدد پرورلکله رمزلی دها یوکسکلره مظهریتلرینی تمنی ایدرز .

سعادت وترق یولنده سرعت پرورانه‌لرله ایچون فیور آقسرای متفکر شرکتدن مرداله کیدیریلن تورل برادیق .

(عزم ملی آقسرای ثانکلرینی واون هزیمه‌سنك جیلدن کوروندی)

عزم ملی شرکتك حقیقتاً خلقك عزمیله ایجاد ویرلمی بکرمی‌اوچ کسورمزمارقاعده‌ك محاسم دقیق وهرنقه‌سنك ایکی طرف جانبنه آمدنی بشیوزر مواملی الکترلق لامپه‌لری یکطرفه منزه اوزاقدن تحسینله قلدیم دائر کویلی قیزلرك ایکی بارلاق کوزلرینی وقه وترقیسی جانبه ایسه‌دن نظرلره جلاجلی برصورتده کوستریوردی .

اووقت قلبمجه‌دها فعلی اولدرق دیدمکه : هرهالکی تاموس وجدیله معروف عیالی بك زاده طاهر افندیه حز وزا کتیله طالیلان خالد افندیه لطائف وصالیته مشهور نتاری زاده رضا بکه ذکا وحلول مصاحبه‌سیله تمایز ایتمش علی بکی زاده قدوسی بکه جدیت واستقامتله مشهور عباس زاده محمد آتایه‌وظیفه‌لرینی اوده‌رده هرخصوصده سعادتلری ؟ موفقیتلری دیلرز .

(سوکی ایکنجی صحیفه‌ده)